Erdal öz

DENİZ GEZMİŞ ANLATIYOR

TÜRK SANATÇILARI DİZİSİ

erdal öz

DENİZ GEZMİŞ ANLATIYOR

BU KİTABIN
BİRİNCİ BASIMININ
BÜTÜN GELİRİ
TÜRKİYE YAZARLAR SENDİKASI'NA
BIRAKILMIŞTIR

CEM YAYINEVİ

Copyright by Onk Copyright Agency / Istanbul 1976

Kapak fotoğrafı: Ergin Konuksever / Kapak düzeni: Mehmet Sönmez / Kapak basımı: Reyo Ofset / Ofset basım: Batur Ofset / Ofset filmler ve renk ayrımı: Renk Grafik / Birinci basım: 1976.

SUNUŞ

Asacaklar herhalde. Bu, o günkü politik ortama bağlı. Faşizm güçlüyse asar. Politik mücadele veriyoruz. Sınıf mücadelelerinin arttığı dönemlerde yasa masa kalmaz. Hukuk, ancak denge durumlarında vardır ve işlerlik kazanır. Siyasal iktidar için pek tehlikeli değilsindir, onun da pek gücü yoktur, işte o zaman hukuk vardır. Gerici sınıfların en güçlü iktidarıdır faşizm.

Böyle söylemişti o gün Deniz Gezmiş.
Günlerden 11 Eylül 1971.
Ankara, Bir Numaralı Mamak Askerî Cezaevi.
İçi kıtıkla doldurulmuş kaskatı yataklarda altlı üstlü ikişer tutuklunun yattığı ranzalar, koğuşu çepeçevre sarıyordu. Koğuşun en dip ranzasının alt katındaki yatağa uzanmıştı Deniz.

Bir ara, yanında nöbetçi assubaylar ve 'dayı' diye andığımız gardiyanlar olduğu halde, bir yarbay, koğuşa girdi. Ama Deniz'in çevresini sarıp onu gizlediğimizi anlayamadılar. Sonra, cezaevinin 'erkânı harbiyesi', boş koridorda yankılanan ayak sesleriyle çekip gitti.

O gün görüş günüydü.

Tutukluların yakınları, on dakika için de olsa, cezaevindekileri görebilmek için onca eziyete, onca uzun yola, onca engele katlanıp, onca hakarete göğüs gerip Mamak Cezaevine geliyorlardı.

İçeridekilerin hazırlıkları bir gün öncesinden başlardı. Tıraş olunur, dişler fırçalanır, temiz giysiler giyilirdi. Sanki görümlüğe çıkılırdı. Amaç, dışarıdakilere ezik görünmemek, yılgın görünmemekti. Onlara güç vermekti.

O gün Deniz de görüşmecisiyle on dakikalık görüş için koğuşundan çıkarılmış, nasılsa bir yolunu bulup koğuşuna dönmemişti. Öbür koğuşların kalabalığına karışıp cezaevi sorumlularının gözlerinden kendini silmeyi başarmıştı.

Cezaevlerinde yatmış olanlar bilir, bir koğuşun içinde yataktan yatağa konukluğa

gidilir. Bir evden bir eve, bir mahalleden bir mahalleye konukluğa gidilir gibi.

Uykusuz geçen bir gecenin ertesinde, öğlen yemeğinin ağırlığı içinde yatağımda uzanmışken, kendimden geçivermişim. Uyandığımda koğuşa akşam serinliği çökmek üzereydi. Yatağımın üzerine tırmanıp bağdaş kuran koğuş arkadaşlarıma, yani konuklarıma çay söylemek için yataktan inip çayocağına gidince, birden Deniz Gezmiş'i karşımda bulmak, şaşırtmıştı beni.

Deniz, iki üç kişinin sığışabileceği çayocağının içindeydi. Başında yün beresi vardı. Çayocağını işleten iki tutuklu erin arkasındaki sandalyede oturuyordu.

«Merhaba,» dedi.

«Merhaba Deniz. İyi misin?»

«Hikâyeni bir daha okudum.»

«Hangi hikâyemi?»

«Ernesto'yu (*). Daha önce bir gazetede yayımlanmıştı değil mi?»

«Öyle, Cumhuriyet'te yayımlanmıştı.»

«Memet Fuat'ın yıllığı geçti elime. Oraya

(*) «Ernesto» adlı bu hikâyemi belki kitabıma almazdım. Ama Deniz'in sevdiği bir hikâyeyi silip atamadım, «Kanayan» adlı kitabıma aldım.

da almışlar bu hikâyeni. Bir daha okudum. Sevdim. İyi belgelemişsin.»

«Pek hikâye sayılmaz o.»

«Yo yo, olsun. Çok gerekli bir yazı. Eline sağlık.»

İki tutuklu erin hazırladığı çaydanlığı, bardakları aldım.

«Gitme de konuşalım,» dedi.

«Yatağımda dostlar var,» dedim.

«Atlat,» dedi.

«Atlatamam. Çay beklerler şimdi.»

«Çaylarını ver gel. Bekliyorum seni.»

«Gelirim,» dedim. «On dakika sonra buradayım.»

Gerçekten on dakikaya kalmadan çayocağındaydım. Deniz beni bekliyordu.

İki tutuklu er çekilip yol verdi. Girdim, Deniz'in yanındaki tabureye oturdum. Çayocağını işleten iki tutuklu erden Ahmet çay demliyor, Aziz dağıtıyordu. Sonra üçüncü bir tutuklu er, Bahattin de geldi. Ahmet'le Bahattin önümüzde dikelip Deniz'le beni gözlerden gizlediler. Aziz çay dağıtmaya gitti.

Kalanlar, Deniz'le aramızda geçen konuşmaları, Deniz'e duydukları büyük hayranlıkla, dikkatle dinlediler. Durmadan bardak yıkadılar, çay demlediler, çay doldurdular ve

bizi dinlediler.

O günkü kısa karşılaşmamız içinde Deniz'le aramızda geçen konuşmanın konusu, edebiyatla ilgiliydi. Onun edebiyata bunca yakın oluşuna sevinmiştim. Çünkü 12 Mart'ın içeri tıktığı nice devrimci arkadaş için edebiyat, uzak ve küçümsenecek bir olaydı. İçeriye teorik kitap sokulamadığından, zamanla onlar da yerli ve yabancı yazarların roman ve hikâyelerini okumak zorunda kaldılar. Çoğu, edebiyatla ilk kez orada tanıştı. Bu bir gerçektir.

Deniz Gezmiş'le o gün, devrimci bir edebiyatın nasıl olması gerektiği, bizde bunun örneklerinin az oluşunun nedenleri, az gelişmiş ülke edebiyatlarının özellikleri üzerinde pek çok şey konuştuk.

Bir ara Deniz,

«Bugünler de yazılmalı,» dedi.

«Yazılacak,» dedim.

«Yarının gerçek devrimci sanatı, bugünün mahpusanelerinden çıkacak, göreceksin,» dedi.

«Bunu zaman gösterecek,» dedim.

«Yazarlarımız konu sıkıntısı çekiyorlardı. İşte olay, işte konu,» dedi.

Doğru şeyler söylüyordu.

«Peki ama neden sanatçılarımız burada değil?» diye sordu.

«Niye? Fakir Baykurt, Dursun Akçam buradalar,» dedim.

«Ama bizden uzaktalar,» dedi. «Dış B'deler.» (*)

«Nerede olursa olsunlar, cezaevindeler,» dedim.

«içeride çok az sanatçı var,» dedi.

«Bırak da dışarıda kalanlar, içeri tıkılanlardan çok olsun,» dedim.

«Belki haklısın,» dedi.

En beğendiği, Nazım Hikmet'ti. Ahmed Arif'i de beğeniyordu.

«Ama onunki de daha çok eşkiyanın şiiri. Nedense yıllardır yeni bir şeyler yazmıyor. Bugünü de yazmalı o,» dedi. «Sonra Bekir Yıldız. Nasıl buluyorsun onu?»

«Beğeniyorum,» dedim.

«Biraz kaba gözleme dayandığı zamanlar oluyor. O zaman hikâyelerinde röportaj unsuru ağır basıyor.»

Bilge Karasu'yu okumuş, beğenmemiş.

(*) **Dış B** adıyla anılan koğuş, cezaevinin dış kesimindeydi. En rahat koğuştu. Orada daha çok profesörler, yazarlar kalıyordu. Koşulları, içerdeki koğuşlara kıyasla çok daha elverişliydi.

«Füruzan diye bir kız var. Okudun mu?»

«Okudum,» dedim.

Daha birçok şey söyledi. O konuşuyordu daha çok. Soruyor, sorularını da çoğunlukla kendisi karşılıyordu. Ben, daha çok onun düşüncelerini öğrenmek istediğimden, pek konuşmuyordum. Sözü ona bırakıyordum.

Orada daha bir sürü şey konuştuk.

Ece Ayhan'ı beğenmiyor, ama ilginç buluyordu.

«Şiirimiz için Ece önemli,» diyordu.

Adnan Özyalçıner'i, Kemal Özer'i, Edip Cansever'i, Cemal Süreya'yı, Turgut Uyar'ı, Ülkü Tamer'i, daha nicesini izlemiş, okumuştu. Hepsinin de beğendiği, beğenmediği yanları vardı. Edebiyata bunca yakın oluşuna gerçekten şaşıyordum.

«Biz edebiyattan geldik reis,» dedi.

Yine de, çayocağını işleten erlerin meraklı bakışları altında onunla konuşmak hoşuma gitmiyordu. Onunla başbaşa kalmayı, rahatça konuşmayı özlüyordum.

«Sen sıkıldın burada. Kalk avluya çıkalım,» dedi.

Kafamdan geçenleri sanki anlamıştı.

«Seni görürlerse bırakmazlar,» dedim.

«Boşver, kalk,» dedi.

Beton avluya çıktık.

Dal gibi upuzundu. Omuzları dar. Yan yana volta atmaya başladık avluda. Yürürken genç bir kavak gibi sallanıyordu. Avludaki bütün dostlar, meraklı gözlerle bizi izliyordu. Herkesin bakışları üzerimizdeydi. Bu bakışlarda hayranlık vardı, sevgi vardı.

«Belgesele dayalı iyi şeyler yazacaksın sen,» dedi. «Yazmalısın.»

Ve Deniz Gezmiş, orada, işte bu yazı dizisini yaratacak önerisini yapıverdi bana:

«Bizi sen yazacaksın.»

«Nasıl?»

«Nasıl olacağını bilemem. Ama bizim şu anda tek görgü tanığımız sensin. Bizlerden sen sorumlusun. Bizi iyice incele. Bize sorular sor. Gerekli her şeyi öğren. Yaz bizi. Yazar mısın?»

«Yazarım, yazarım ama,» dedim. «Konuşamayız ki.»

«İstersen konuşuruz,» dedi. «Sana her şeyi anlatırım.»

«Nasıl?»

«Bir yolunu bulurum. İster misin?»

Nasıl istemezdim. En çok istediğim şeydi bu.

«Ne zaman başlayalım?»

«Hemen şimdi.»

«Ayrıntı. Bol ayrıntı gerekli bana,» diyorum. «Genel çizgileriyle olayın yapısı da gerekli, ama asıl ayrıntılar önemli benim için.»

«Sor. Başlayalım öyleyse,» diyor.

«Hemen şimdi mi?»

«Hemen şimdi tabii. Vaktimiz kalmadı. Bu heriflerin ne yapacağı belli olmaz. Vakit az. Hemen başlayalım.»

Ve başlıyorum sorularımı sormaya. Aklıma gelen ilk soruları soruyorum. Olmuyor. Olmuyor. Olmuyor. Sorular da, karşılıklar da dağınık, kopuk kopuk.

O da giremiyor konuya.

Avlunun meraklı kalabalığı arasında ikimizin de dikkati dağılıyor.

Yalnız kalmalıyız.

Başbaşa kalmalıyız.

Bu konuda anlaşıyoruz.

Ama nasıl?

Sonra bunun da yolunu bulduk. Deniz'le başbaşa kaldık. Deniz'le, Yusuf'la ve ötekilerle. Hem de günlerce.

12 Mart döneminin ölüm cezasıyla yargılayıp astığı bu üç gencin üçüyle de konuşmuş olmayı çok isterdim. Görüşleri, eylemleri ne olursa olsun, bir dönemin en ilginç, en

korkusuz kişileriydiler. Ama Hüseyin İnan'la konuşamadım. Çünkü o günlerde Hüseyin, bütün arkadaşları adına ortak savunmayı hazırlıyordu. Önlerinde pek az günleri kalmıştı. Onu bu çalışmalardan alıkoyamazdım.

Ama gerek Deniz Gezmiş'in, gerekse Yusuf Aslan'ın bana anlattıkları, bana yazdırdıkları notlar, bu üç korkusuz gencin ortak sesleri sayılmalıdır.

Bana anlatılanları belgesel bir roman yapmayı çok isterdim. Olmadı. Konuya her girişimde, sanki bir emanete hainlik ediyormuşum duygusuna kapılıyordum. Asılarak öldürülen bu insanların anlattıklarını sanki 'kullanıyormuşum' gibi bir duygu kaplıyordu içimi. Sonunda vazgeçtim.

Ve gözüm gibi sakladığım bu belgeleri, yıllar sonrasında, günışığına çıkarmayı boynumun borcu saydım.

İşte bu belgeler, şimdi yayımlanma olanağı buldu. Sevinçliyim. Bu yükü daha çok taşıyamadım. Şimdi bu yük, hepimizindir. Bu güzel yükü, onların anısını canlı tutarak aramızda bölüşebiliriz sanıyorum.

●

Denizgilin koğuşu, cezaevinin öbür koğuşlarından ayrıydı. Türkiye Halk Kurtuluş

Ordusu (kısaca THKO) adıyla anılan ve en ağır ceza maddeleriyle yargılanan bu gençler, öbür koğuşlara kıyasla daha sıkı bir gözetim altındaydılar. O zamanlar bizim koğuşların kapıları açık duruyor, bir koğuştan ötekine geçebiliyorduk.

Denizgil ise kapalı bir koğuşun içindeydiler. Bizlerle her türlü ilgileşmeleri kesikti. Tam bir kuşatmaydı onlara uygulanan. Ara sıra koğuşlarının ağır demir kapısındaki gözetleme deliğinden, yüzlerinin bir bölümünü kaçamak görebiliyorduk. Yalnızca duruşmaya götürüldükleri, duruşmadan getirildikleri günlerde, bir de görüşme günlerinde görebiliyorduk onları. Bu yüzden Deniz'le başbaşa kalmamız olanaksızdı. Ama bunu başardık. Hem de Denizgilin koğuşunda.

Koğuş, yan yana sıralanmış bir dizi hücreden oluşuyordu. Hücrelerin kapıları ince, uzun bir koridora açılıyordu. Geceleri her biri tek tek bu hücrelere kapatılıyor, gündüzleri, bir arada olabiliyorlardı. Yanılmıyorsam, onyedi, onsekiz kişi kadardılar. Her hücrede iki katlı ranzalar vardı. Hücreler, iki yatak genişliğindeydi.

Koridorun sonunda, hücrelerin bittiği yerde bir genişçe yer vardı. Duvarın dibinde

duran uzunca bir yemek masasının üzerinde, savunmalar için gerekli dosyalar, kitaplar yığılıydı. Savcı, iki gün önce iddianamesini okumuş, pek çoğunun idamını istemişti. Sıkı bir savunma hazırlığı içindeydiler. Savunmayı daha çok Hüseyin İnan hazırlıyordu. Atilâ Keskin de ona yardım ediyordu.

Deniz, pek karışmıyormuş bu savunma işine. Böyle oluşu, oturup uzun uzun konuşmamıza olanak sağladı.

Deniz beni alıp, koridorda sallanan seyrek solgun ampullerle aydınlanmış hücrelerden birine soktu. Hücrenin içi dağınıktı. Yer, sigara izmaritleriyle doluydu. Deniz'in kendi hücresiymiş.

Alt kattaki yatağın üzerinde Orhan Kemal'in «Bereketli Topraklar Üzerinde» adlı romanı duruyordu. Okuna okuna oldukça yıpranmıştı.

Oldukça kirli, dağınık bir yataktı. Yatağın üzerine oturduk. Deniz, hücrenin dibine çekilmişti. Alacakaranlıktaydı. Ben koridora sırtımı dönmüştüm, demir parmaklığa dayanmıştım. Yazdıklarımı görebilmeme yetecek kadar bir ışık, kucağımdaki kâğıdı aydınlatıyordu.

Ben sordum, o anlattı. Sorduğum soru-

larla onu olayın ayrıntılarına yöneltmeye çalıştım.

O gün, iki saat kadar sürdü bu çalışmamız.

Sonra binbir güçlükle de olsa birkaç gün daha buluşabildik.

Deniz, anlatmak istediklerini toparlayamıyordu. Anlatacak çok şeyi vardı. Anlatmak istemediği şeyler de çoktu. Duruşmalarına zarar verecek açıklamalarda bulunmak istemiyordu. Sorularımla onu bu yolda zorlamayışım, sevindiriyordu onu, rahatlatıyordu. Anlattığı kimi şeyleri de elimdeki kâğıda değil de yüreğime ve kafama yazmayı daha uygun buluyordum. Ara sıra o da beni uyarıyor,

«Yazma bunları,» diyordu.

O gün çok sigara içtik. Ama yerdeki sigara izmaritlerinde gözle görülür bir çoğalma olmadı sanıyorum.

Deniz, anlattıkça heyecanlanıyordu. Anlattığı olayları bir daha yaşıyor gibiydi. Uzunca yüzü, kuru bir hüzünle gölgeleniyordu ara sıra. Yine de içindeki hüznü gizlemesini iyi beceriyordu.

Bir ara, biz konuşurken, öbür arkadaşları, hücrelerin önündeki ince uzun koridorda bir boydan bir boya, topluca ve uygun adım-

la volta attılar. Olağanüstü dönemin önde gelen bütün kişilerinin adlarını anarak, marş havasında ve sövgülerle süslenmiş bir ezgi tuttumuşlardı. Bu ezgi, zaman zaman Deniz'le konuşmamıza engel oldu. Hepsi de çok neşeliydi o akşam. Sanki neşelenme saatleriydi. Ama hepsi de çok sakin görünüşlüydü. Yine de, söyledikleri bol sövgülü, bol taşlamalı ezgilerin çoğu, asılmakla, ölümle ilgiliydi. Durmadan çaylar taşıdılar Deniz'le bana. Onların her biriyle konuşma olanağı bulmayı çok isterdim. Kimbilir, hepsinden, daha nice ayrıntılar çıkarabilirdim. Olmadı.

Ama asıl önemlisi, bu yazdıklarımı, cezaevinden dışarıya nasıl çıkaracaktım?

«Bir yolunu bulmalıyız,» dedi Deniz.

«Bulmalıyız, ama nasıl?»

Ve sonunda bulduk. İşte, bir yolunu bulup, dışarı çıkarabildiğim notlar. Deniz'in ve Yusuf'un canlı anıları. Hem de kendi sesleriyle.

Bu 'giriş'ten, bu açıklamadan sonra, sanırım, sözü onlara bırakabilirim artık. Şimdi önce Deniz Gezmiş'i dinleyelim:

DENİZ GEZMİŞ ANLATIYOR

Genel amacımız kır gerillasıydı. Eskidir bu hikâye. Çocuklar dağdaydılar.

Bak, bizim İstanbul'dakilerle hiç bir ilgimiz yoktur. Türkiye Halk Kurtuluş Partisi (THKP) ve Türkiye Halk Kurtuluş Cephesi (THKC), bizden sonradır. Biz Dev-Genç'ten de kopmuştuk sonraları, koptuktan sonra kır gerillasına karar vermiştik. İşte Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu (THKO) bu amaçla kuruldu.

Gerekli her şey hazırdı. Gereç, giyim falan; tamam mı.

Biz, Ankara'da beş kişi kalıp şehir gerillası olarak çalışacaktık. Şehir gerillası olarak eylemlere girecek ve gerekli parayı sağlayacağız. Amacımız buydu; silâh falan almak için gerekli parayı sağlamak. Sonra da gidip dağdaki arkadaşlara katılacağız. Buydu genel amacımız. Şehir gerillası olarak çalışan bu beş kişiden ikisi öldü biliyorsun. Dağa gi-

derken öldüler ikisi de: Alp ile Sinan. Şehir ve kır gerillası olarak çalışan arkadaşlardan, şimdiye kadar THKO, toplam olarak dört ölü verdi: Alp (Alpaslan Özdoğan), Sinan (Sinan (Cemgil), Kadir Manga. Bir de İzmir'de İbrahim Öztaş.

Bu ilk ölüleri anarken, Deniz'in yüzünden geçen acı gölgeyi açıkça görüyorum. Bir süre konuşmuyoruz.

●

Bak sana asıl tünel hikâyesini anlatayım. Ankara'da. Çok ilginçtir.

Silâhlıyız. Tam takım silâhlıyız. Benim üstümde kalın bir parka. Kazaklar; atkılar falan. Yok, yakalandığım zaman üzerimde olan parka değil bu. Çok kalın bir parka. Onunla kutuplara git, yat buzların üzerine, üşümezsin. Öyle sıkı giyinmişim. Aylardan Ocak sonu falan. Soygundan bir hafta sonra ODTÜ'nün (Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nin) spor salonundan tünele indik. Okul dört bir yandan sarılmış.

İrfan'ın (İrfan Uçar'ın) polisten sıyrılıp kaçtığı gün oluyor bu. Hepimiz kalın kalın giyinmişiz. Dedim ya, bendeki tam kar giyimi. Tünelde ısı kaç, biliyor musun? Seksen derece falan. Kalorifer tüneli. Yerlerde iki

üç parmak su var. Karanlık. Böyle acaip dehlizler. Tünelin genişliği bir buçuk metre falan. Bu hücre kadar işte. Yükseklik de iki - iki buçuk metreyi bulur. Daracık iç içe geçmiş sokaklar vardır ya, öyle işte. Birbirine açılan bir dehlizler ağı.

Elimizde fenerler. Kalorifer aletlerinden 'çat, pat' bir yığın acaip sesler çıkıyor.

Biz daha önceden biliyoruz oraları.

Bizden sonra candarmalar girmiş, ancak onbeş metre falan ilerlemişler, daha ileri gidememişler, dönmüşler. Öylesine dehşet verici bir yer. Görsen, boruların otomobil direksiyonu gibi kocaman vanaları var.

Kaloriferlerde bir aksaklık olsa, her an biri o vanaları kullanmak için tünele inebilir.

Asıl tehlike başka: Tünelde olduğumuzu sezerlerse, içeriye buhar verebilirler. Buharlaşır gidersin orada. Bu tehlike var. Biliyorsun bunu.

Beş kilometre falan yürüyoruz. Ter fışkırıyor her bir yanımızdan. Böyle su gibi ter akıyor yüzümden, boynumdan aşağı. Gözlerime akıyor ter, tuzlu, yakıyor. Yamyaşız.

Üstümüzden vızır vızır arabalar geçiyor, duyuyoruz. Tünel, toprak yüzeyinin hemen altında.

Bir genişliğe varıyoruz sonunda; tünelin çıkışındayız artık.

Parkayı çıkarıp atıyorum üzerimden. Her şeyimi soyunuyorum. Bir donla bir fanilam kalıyor üzerimde.

O genişlik yerde ısı biraz daha düşük. Düşük dediysem, elli derece falan yine de. Artık anla sen ısıyı.

Saat 14-15 arası falan.

Tam dört saat bekledik orada. Ortalığın kararmasını bekliyoruz. Saatler geçiyor, ortalık bir türlü kararmıyor. Sonradan farkettik, çıkış kapısının üstünde bir lamba varmış, onun aydınlığı yanıltıyormuş bizi.

'Kanal' filmini gördün mü sen? Tıpkı öyle bir şey. O filmdeki kanalda sanırsın kendini. Bilmeyen biri bir kaptırsa, çıkmak için bir hafta falan dolanır durur içinde.

Giyindim tabii yine. Ortalığın iyice kardığını anlayınca fırladım araziye, yirmi otuz metre ötede yattım yere, işaret verdim, arkadaşlar da çıktılar.

Yürüdük.

Çamlık var orada. Çamların arasında ilerliyoruz. Çamların arasından yolu gözlüyoruz. Ağaçların arkasına gizlene gizlene yolun kıyısına yaklaştık. Yolu geçeceğiz.

Ötede Dış Nizamiye görülüyor. Nizamiye kapısı beşyüz metre kadar ötede; Dış Nizamiye. Orada bir yığın asker, giriş çıkışları denetliyor.

Yolu geçtik. Geçerken ayağım takıldı, düştüm.

O kıyafetle şehre ineceğiz, düşünebiliyor musun.

Kar var.

Yollar çamur.

Yürüyerek Ankara'ya geliyoruz.

Bu da böyle garip bir hikâye.

●

Kanalın kapısı tutulmuş olabilirdi. Ama müthiş bunaldık içeride ve kıl payı kurtulduk. Az sonra tutmuşlar o kapıyı da.

●

Amerikalı zenci Finley'i kaçırdığımız gün.

Finley'i arabadan indirdik. Bir başka arabayla Fen Lisesinin karşısına geldik. Yusufgil de Finley'in arabasını aldılar. Götürüp atacaklar arabayı. Giderken karşılarına bir toplum polisi arabası çıkıyor, tam karşıdan geliyor böyle. Yusufgil arabayı yolun kıyısına çekip toplum polisinin arabasına yol veriyorlar. Yol dar. Araba geçip gidiyor yanlarından. Bunlar da götürüp atıyorlar arabayı.

Finley, proleter bir zenci. Şoför. Arabasının içinde gazete okurken yakaladık onu.

«Öldürmeyin,» diye ağladı.

Bak, o ağladı. Koca adam. Resmen ağladı. Öbür dört Amerikalı ağlamamıştı.

Yusuf'la ben arabanın karşılıklı iki kapısından daldık içeri. Dayadık silahları göğsüne.

Direksiyona Yusuf geçti. Sinan'la ben kamyonetin arkasındayız. Amerikan üssünden çıkıyoruz. Üssün kapısındaki nöbetçiler ateşe başladılar. Atılan mermiler Sinan'la benim başımızın hemen üstünden geçiyor. Otomatiği ateşledim. Benim otomatiğin boşalan kovanları fırlıyor, biri Sinan'ın başına çarpıyor. Vurulduğunu sanıyor Sinan. Bir boş kovan da benim ayak bileğime çarpıyor düşerken. Ben de aynı duyguya kapıldım. Herhalde kurşun girdi, sıcağıyla pek duymuyorum, diyorum içimden. Dışarıdan bizim çocuklar da ateş ediyorlar. Hızla sıyrılıyoruz kapıdan.

Çıktıktan sonra Alpaslan'a soruyorum.

«Şu ayağıma bir baksana,» diyorum. «Yaralandım herhalde.»

Alp, ayağıma bakıyor.

«Bir şeyin yok,» diyor.

Gerçekten, hiç bir şeyim yok. Sinan'ın da hiç bir şeyi yok.

●

Tepeye geldik. Finley'in koluna ben yapıştım, onu ben çıkardım tepeye.

«Bağlayın gözünü,» dedim.

Bağladılar.

«Arkasını çevirin,» dedim.

Çevirdiler.

Sinan, hemen atıldı, engel oldu bana; niyetimi anlamıştı.

«Konuşalım,» dedi. «Arkadaşlara danışalım,» dedi.

Gözleri kapalı olduğu halde, zencinin kollarına girdiler. Onlar önden gidiyor, ben arkalarından yürüyorum. Ve içimden hâlâ zenciyi vurup vurmamayı tartışıyorum kendimle. Orada, onu öldürmenin, daha doğrusu, 'öldürme' eyleminin yanlış bir şey olacağı yargısına varıyorum sonunda. Haklı buluyorum Sinan'ı.

Deniz, konuşmasına ara vermişti. Hücrede, yatağın yanında, yerde oturan, bizi dinleyen Kor Koçalak, söze karışıyor,

«Bu konuda iki küçük olay da ben anlatayım. İki küçük ayrıntı. O zaman beni çok etkilemişti. İster misin?»

Ve Kor anlatıyor:

Bu Finley var ya, nasıl olduysa, dizinin hemen altını, kaval kemiğini bir yere çarpmıştı. Yarası vardı biraz. Küçük bir yara. Ben onun yarasına pamukla tentürdiyot bastım. Tentürdiyotun acısıyla yüzü kasıldı, kaskatı oldu Finley. Tentürdiyot, canını yakmıştı. Yani o anda karşımızda, canı yanan, acı duyan bir insan, bizim gibi bir insan, bir canlı olduğunu orada çok iyi anladım. Bir de Finley'in üstünü başını ararken, cebinden çıkan bir prezervatif beni çok etkilemişti. Hayata bağlayan küçük bağlardı bunlar. Bu iki ayrıntı, onların da bizler gibi birer insan olduğunu kanıtlamaya yetmişti.

●

Ve Deniz, konuşmasını sürdürdü:

Orta-Doğu'nun karlı sırtlarındayız yine. Bir buçuk saat yol yürümüşüz. Nasıl dondurucu bir soğuk var. Rüzgâr alabildiğine esiyor. Elimde silahım. Eldivenlerim elimde. Dört Amerikalının arabaları geçti. Beş on dakika sonra dönecekler. Bunu önceden biliyoruz. Her gün yaptıkları şey. Başka araba da gelmez o arada. Gelse bile onu da durdurup içindekileri esir alacağız. Önemli değil. Yattık, mevzilendik; bekliyoruz. Ben bir direğin

arkasına yatmışım. Elim tetikte. Eldiveni çıkardım, soğuktan elim silaha yapışıverdi. Amerikalıların arabası beş on dakika sonra göründü. Geldi. Beton bir direkle, telörgüle o ara barikatımızı kurmuşuz yolun ortasına. Barikat sağlam.

Geldiler.

Barikatın önünde durdular.

Ben arabanın önüne fırladım.

Direksiyonun yanındaki kapıdan Yusuf girecek arabaya, ben öbür kapıdan dalacağım içeri.

Dediğim gibi yaptık, girdik arabaya.

Şoförü indirdi Yusuf,

«Don't move lan,» dedi.

Bir elinde silahı vardı, öbür eli vites kolundaydı Yusuf'un.

Ben, İngilizce,

«Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu adına tutuklandınız. Politik mahkûm işlemi göreceksiniz. Buyruklara uyun. Yoksa kötü olur,» dedim.

Şaşırdılar.

Gizlediğimiz arabamızı da çıkardık yola.

Tutukladığımız dört Amerikalıyı arabamıza taşıdık. Dördü de arabanın arkasında. Ben kapı dibindeyim. Yusuf da direksiyonda. Si-

nan, Yusuf'la benim aramda.

«Başlarınızı yere eğin, gözlerinizi kapatın,» dedik.

Herifleri alıp eve getirdik.

Yusuf, birini alıp eve çıkardı. Yusuf, götürdüğü Amerikalının yarısına geliyordu. Dev gibi bir Amerikalıydı.

Yusuf, adamla kapıdan içeri girdi. Biz de pencereden soktuk üçünü içeriye. Üstlerindeki parkaları falan çıkarttık.

«Ayakkabılarınızı da çıkarın,» dedik.

Çıkardılar.

Orada biraz daha yatıştırdık onları.

«Herhangi bir yanlış davranışınız olmazsa size bir şey yapmayız,» dedik. «Yoksa.—»

Yiyecek çıkardık önlerine. Çay pişirdik. Hiç öyle iteleme kakalama yok.

Çocuklar telsizin başındalar.

Ben Amerikalıların başında bekliyorum.

İkisinin karısı gebeymiş; Çavuşla Larry Heavner'in karıları. Üçüncüsü edebiyat bölümünden; anası da İtalyanmış. Dördüncüsü de katolik lisesini bitirmiş. Çavuş çok gırgır. Dedesi, Pecos Bill'i görmüş, uzun uzun onu anlatıyor bana. Larry, sürekli düşünüyor, kötü kötü. Dördünün de beyni yıkanmış. Oysa dördü de yoksul halk çocuğu.

Onlara, savaşları, Amerika'nın yaptıklarını falan anlatıyorum.

Larry, o kadar çok düşünüyor ki, onu ve bu arada hepsini yatıştırmaya çalışıyorduk.

Bir an önce kurtulmalarını onlardan çok biz istiyor gibiydik.

Yok, öldüremiyorsun. Faşistlere benzemiyoruz biz. Kolay değil bir insanı öldürmek.

Adam suçsuz. Adam bilinçsiz ve senin yaşında.

Suçsuzlar. Gerçi kendi kurulu düzenlerine karşı çıkmamakla objektif olarak suçlular, ama sübjektif olarak hiç bir suçları yok. Üstelik silâhları da yok. Sen silâhlısın karşılarında.

Sinan son derece duygulu. Onlarla içli dışlı olmamak için elinden gelen her şeyi yapıyor.

«Sonunda öldürmek kaçınılmaz olur da belki öldüremem,» diyor.

Hiç konuşmuyor onlarla.

Zorunlu olursak, dolaba tıkacağız adamları, kapatacağız dolabın kapılarını, yüzlerini görmeden, enselerine sıkacağız kurşunları.

Yusuf'un aklına, hani gazetelerde kocaman fotoğrafları yayınlanmıştı, Kıbrıs'ta, banyoda öldürülen kadınla çocukları geliyor.

Ben, cellat pozisyonuna girmişim gibi bir duygu içindeyim.

En çok da ben konuşuyordum onlarla.

Ve öldüremedik.

Bu konuyu kendi aramızda hiç konuşmuyoruz, olaydan sonra; arkadaşların da benim gibi düşündüklerini anladım; sonradan anlattılar.

Ben açıkça söyledim:

«Öldüremem,» dedim.

Oysa başta «Öldürürüm,» diyordum.

Sinan, daha başında öldüremeyeceğini anlamış.

«Hayatımın, bir namlunun ucunda sona ereceğini hiç düşünmemiştim,» diye yazıyor karısına yazdığı mektupta, edebiyatçı olan Amerikalı.

Kendimi bir an onların yerine koyuyordum. Anamı, babamı düşünüyordum, «olmaz,» diyordum.

Oysa Amerikalılar, önceleri, kurtulmaktan umutlarını iyice kesmişlerdi. Ama son iki gün, öldürmeyeceğimizi anlamıştılar.

Üçüncü gün falandı, Larry'nin de gizlice karısına mektup yazdığını gördüm. Çektim aldım mektubu elinden. Oğlan vasiyetini yazıyordu.

«Gider babamgile yerleşirsin,» diyordu karısına. «Artık görüşemeyeceğiz—,» falan diyordu.

Dayanamadım.

«Ulan göreceksin karını be,» dedim.

Hele birisinin anası, taa Amerikalardan kalkıp uçakla Ankara'ya gelmişti.

Çok iyi besliyorduk adamları. Biz kendimiz doğru dürüst yemiyor, onlara yediriyorduk.

Birimiz geceleri telsizin başında bekliyor, birimiz de onların başında nöbet tutuyorduk, sırayla.

Muzla besledik be herifleri, muzla.

Sonra onları orada bırakıp çıktık evden. Gidişimizden haberleri bile olmadı.

●

Ankara'da onca saklandıktan, kovalandıktan sonra karar veriyoruz ve Ankara'dan yola çıkıyoruz. Motosikletle. İki motosiklet. Ayrı yollardan gidiyoruz. Ve ayrı yerlere gidiyoruz. Motosikletlerden birinde Sinan Cemgil'le biri var, öbür motosiklette de Yusuf'la ben varım.

Sinan'ın altıncı duygusu çok güçlüydü. Her zaman görmüşümdür bunu. Yol ayrımında vedalaştık. Bir daha görüşemeyeceğimizi

bilir gibi sıkı sıkı sarıldı öptü bizleri. Dağda da öyle yapmış. Belki bir daha görüşemeyeceklerini söylemiş, öyle ayrılmış arkadaşlarından. Nitekim bu duyguları doğru çıktı. Sinan'ı son görüşümüz oldu bu. Bir daha göremedik onu. Nurhak'ta vuruşarak öldü.

Yerler cam gibi buz. Yolun iki yanında kar yığılı. Yozgat yolundayız. Bir saatten fazla gidemiyoruz. Korkunç bir ayaz, böööyle, insanın iliğine işliyor, biliyor musun?

Deniz konuşurken 'tamam mı' yı, 'biliyor musun'u pek çok kullanıyor. Bunlar onun konuşma tikleri.

Yine onun hücresinde, onun yatağının üzerindeydik. Tırnakları çok uzamıştı, içleri kapkaraydı.

«Tırnak makasın yoksa vereyim,» dedim.

«Var,» dedi. «Bakma sen; bu benim her zamanki pasaklılığım. Yıkanmaydı, tıraş olmaydı, tırnak kesmeydi; bunları pek arama bende. Böyle konularda müthiş tembelimdir, pasaklıyımdır.»

Yine konuşmasına dönüyor:

Bir saat kadar falan gidince duruyoruz, iniyoruz motosikletten, koşup, tepinip ısınmaya çalışıyoruz. Bjraz kendimize gelince yine yola koyuluyoruz. Acayip bir soğuk var.

Anlatılır gibi değil. Her yanın uyuşuyor, keçeleşiyor. Donmaya yakın bir duruma giriyorsun. Açız da. Yirmi dört saattir açız. Yerler kayıyor. İkide bir yuvarlanıyoruz, düşüyoruz. Sekiz on kere düştük. Soğuktan yüzlerimiz falan çatladı. Kürklü gocuklar var ikimizde de.

Yozgat'ı geçtikten sonra bir kar makinesine takıldık. Önümüzden gidiyordu. Biz de onun açtığı yoldan, hemen arkasından gidiyorduk. Gelip geçenler meraklı meraklı bakıyor bize.

Sıvas'ın Yıldızeli diye bir ilçesi var. Benim çocukluğum Sıvas'ta geçti. Oraları iyi bilirim. Yol, eskiden Yıldızeli'nin içinden geçerdi. On yıl var ki gitmemişim. Yol değişmiş.

Yıldızeli'den çıkarken bir boğaz var. İki ovanın birleştiği bir boğaz. Dünyanın hiç bir yerinde yoktur o soğuk.

Gündüz geçiyoruz Yıldızeli'den. Sıvas'ın girişine geliyoruz. Girişte ağırlık kontrolu var. Trafik falan var. Girmedik Sıvas'a. Sağa saptık, Şarkışla'ya vurduk. Gördüler ama kuşkulanmadılar.

Şarkışla'ya on beş kilometre kala benzin bitti. Oysa yolda hep benzin alıyorduk. Üçün-

cü günümüzdü. Üç gündür açız, uykusuzuz. Tam on beş kilometre motosikleti taşıdık. Yokuş da var. Motosiklet de üç yüz kiloluk bir hikâye. Bayılacak gibi oluyoruz. Karanlık da basmış. Felâket.

Şarkışla'ya bitkin giriyoruz. Soğuktan, uykusuzluktan, yorgunluktan haşat olmuşuz. Tek umudumuz, tek düşündüğümüz, amacımıza ulaşabilmek, kır karargâhımızı kurmak. Yoksa dayanamayız. Bize güç veren, amacımız.

Tam Şarkışla'dan benzin aldık, kar başladı. Kötü. Bir Jeep bulduk. Şoförüyle pazarlık edip anlaştık. Karda motosikletle yola çıkmak olanaksız artık. Yolda kara saplanıp kalırız.

Saat 06 falan. Motosikleti Jeep'e yükleyeceğiz.

O ara iki candarma çavuşu, bir iki polis, bir iki bekçi bitiverdi başımızda. Kuşkulanıp karakola çağırdılar bizi.

«Peki,» dedik.

Benim elimde çanta var. İçinde otomatik tüfek, mermiler, el bombaları var. Koltuk altımda da 14'lük Browning. Cebimde bir Nagant tabanca.

Elim hep cebimde, Nagant'ta.

Tam anacaddenin karşısına geçtik, Yusuf'la ben, ikimiz birden silâhlarımızı çektik. Arkalarını döndürdük.

«Hadi koşun bakalım,» dedik.

Havaya birkaç el ateş ettik.

Bir telörgü var; bir metre yükseklikte. Ben elimdeki çantayla atladım telörgünün üzerinden. Kurşunlar yağmaya başladı.

(İşte Yusuf tam burada, telörgünün üzerinden atlarken, havadayken yaralanmış kasığından. Yusuf Aslan öyle anlattı.)

Köşebaşına geçtim. Ateş edilen yere ateş ediyorum. Yusuf yok. Yusuf'un gelmesini bekliyorum. Yusuf'tan hiç bir ses gelmeyince kuşkulandım. Bir bahçeye geçtim. Çantamı açtım. Elbombasını alıp cebime koydum. Dört paket de mermi aldım. Mermi kutuları ellişerlik. İki kutuyu bir cebime, ikisini de öbür cebime yerleştirdim. Otomatiği de aldım. Nagantı bıraktım; mermisi tükenmişti. Kütüklüğümü boynumdan geçirip astım. Yürüdüm. Bir evin önünde bir taksi gördüm. Saat 07 falan olmuştu. Evin kapısını çaldım. Bir kadın açtı kapıyı. Beni öyle görünce şaşırdı.

«Kıpırdama. Kocanı çağır,» dedim.

Geldi adam.

«Araba senin mi?» dedim.

«Benim,» dedi.

«Çabuk kontak anahtarını al gel,» dedim.

Picamalıydı. Anahtarı almaya gitti.

Eve girmiyordum. O bölgelerde önemlidir bu. Namus sorunu falan; biliyor musun.

Adam gidince, kadın ansızın kapıyı yüzüme kapatıp arkadan kilitledi; sürgüyü çekti içeriden. Kilide ateş ettim. Kadının eli kilitteymiş. Mermi eline girmi. Açtı kapıyı kadın; ilk anda çok şaşkındı. Konuşamadı. Kocası gürültüye geldi. Picamalıydı. O da çok şaşkındı. Bir tekmede açıldı kapı. Kadın çok şaşkın, kanlı eline bakıyordu. Çok boktan bir durum. Üzülüyorsun.

Adamla arabaya bindik. Mahalle halkı toplanmış gürültüye. Biri de elinde silâh, geliyor.

«Dağılın,» dedim kalabalığa. «At o silâhı elinden,» dedim eli silâhlı adama.

Attı.

Halkın ayaklarının önüne, yere birkaç el ateş edince dağıldılar.

Niyetim gidip Yusuf'u almak.

Otuz kırk kadar candarma, başlarında da bir yüzbaşı; alanın ağzını tutmuşlar. Başla-

rının bir karış yukarısından taradım. Dağıldılar. Arabayla bir tur attım alanda. Oysa Yusuf oracıkta, kaldırımın üzerinde baygın yatıyormuş; yaralı. Duymuş tarakayı, ama ses çıkaramıyormuş.

Vurdum Kayseri yönüne.

Adam soruyor yolda: «Kimsin?» falan diye.

Adımı söyleyince şaşırdı. Kızgın değildi. Şaşkındı.

Cebimde 525 lira vardı. 25 lirasını kendime ayırdım, geri kalan 500 lirayı adama verdim.

Sigaram bitmişti, sigarasını aldım.

Kar yine başlamıştı.

●

Ben ateş edince Yusuf'a kimse yaklaşamıyor. Orada iki üç saat baygın kalıyor Yusuf. Sonra sağlık ocağına götürüyorlar. Sürekli adını soruyorlar. Beni deşifre etmemek için kendi adını söylemiyor.

●

Şarkışla - Yeniçubuk arası 40 kilometre. Girerken bir dirsek var. Orada pusuya düşüyoruz. Sağa sola ateş ederek 'hızlı sür' diyorum adama. Adam assubaymış. Basıyor gaza, yarıyoruz barikatı. Dirseği dönüp benzin

istasyonuna geçiyoruz. İleride demiryolu var. Sağımızdan solumuzdan, arkamızdan sürekli ateş ediliyor üstümüze. Önümüzde bir arabayı yolun ortasına getirip yolu kapatmışlar. Arabaya ateş açtım, çekildi araba; yolu açtık. Sürdük geçtik. Arkamızdan atılan bir kurşun, adamın başının üzerinden geçip camın üzerindeki güneşliğe saplandı. Şaşırdı adam. Paniğe kapıldı birden. Sağa sola yalpalamaya, silkelenmeye başladık.

«Korkma, bir şey yok,» diyorum.

Sonunda yatışır gibi oldu. Düzelttik arabayı. Şarjürü yeniledim.

Bir jeep takıldı ardımıza.

Dönüp camını taradım jeep'in. Attığım mermilerden biri şoförün boynunu sıyırmış. Yanındaki komiser de omuzundan yara almış.

Jeep duruyor.

Kurtuluyoruz.

Bizim araba da delik deşik. Kalbura dönmüş.

Arabayı bırakıyoruz.

Orada adamı da aldım yanıma.

Bir kavaklık var. Kar inmemiş kavakların dibine. Dere var. Suya giriyorum. Su belime geliyor. Karşıya geçiyoruz. Arka cebimdeki

kırk elli merminin hepsi ıslanmış.

Adam da geçti karşıya. Adamda korku, telâş.

Bir kilometre kadar yürüdükten sonra karların üzerine sırtüstü uzandık. Bir kilometre ötedeki yoldan geçip giden arabaların farlarını görüyorum yattığım yerden.

«Bir benzin istasyonu var mı yakınlarda?»

«Var.»

«Nerede?»

«Üç dört kilometre ötede.»

Oraya girip bir araba yakalamayı düşünüyorum.

Kalktık, yola koyulduk.

Adam yürüyemiyor. Tutuyorum kolundan, yardım ediyorum.

Benzin istasyonunun arkasına sokuluyoruz. Bir candarma jeep'i vardı istasyonun önünde. Sokulup esir aldım candarmaları. Ama o sırada yardım geldi. İşte orada bıraktım adamı. Gitti. Çekildim benzin istasyonunun arkasına.

Benzin istasyonunun arkası bir yamaçtı. İstasyon yamacın üstündeydi.

●

Yalnızsın. Gemerek'in dışında bir benzin

istasyonunun arkası. Yerler ıslak. Çamur. Zifiri bir karanlık. Bir yamaçtasın orada. Yalnızca candarmaların attıkları mermilerin alevlerini görüyorsun. Ateş etsen yerin belli olacak; ateş edemiyorsun.

O anda bombayı atmak aklıma geldi. Kafan çalışıyor. Mantığın tıkır tıkır işliyor. Soğukkanlısın. Pimini çekip bombayı elinde tutuyorsun bir iki saniye. Pimi çektikten dört saniye sonra bombanın patlaması gerek. Vakit geçirmemek gerek. Bomba elinde patlayabilir; bunun korkusu var içinde; elinde patlarsa diye.

Fırlatıyorsun bombayı. Sinip bekliyorsun. O andaki bekleme müthiş işte. Müthiş uzun geliyor o süre; zaman bir türlü geçmiyor; saniyeler dolmuyor bir türlü. Bomba, savunma bombası. Patlayınca bayağı etkili patlar. Havada birtakım kollar bacaklar göreceğini sanıp bekliyorsun.

Daha önce de kullandım bu bombadan. Eğitim atışları yaptım. Ama buradaki, eğitim atışlarından çok değişik. Patlayıncaya kadar, ilk akla gelen, bir türlü akıldan çıkmayan şey, bombanın patlamama olasılığı. Bomba bozuk çıkabilir. Ve bomba patlayınca isabet almak olasılığına karşı tam siper, yüzükoyun

yere atıyorsun kendini. Çok gariptir, bir içgüdüyle ellerini ensende kenetliyorsun. Hiç tanımadığın, bilmediğin, hiç görmediğin birtakım insanların öleceğini düşünüyorsun birden; üzülüyorsun.

Patlıyor bomba. Kan kokusu duyduğunu, feryatlar, çığlıklar, bağırışlar duyduğunu sanıyorsun ilk anda. Sonra derin bir sessizlik oluyor. Sonra da kaçışan birtakım insanların ayak sesleri. Yani, önce bir şok etkisi oluyor karşıdakilerde, bir şaşkınlık. Sonra da panik ve kaçışma.

Yağmur ve çamur. Sigaran bitmiş. Yok. Tek sigaran yok. Anlatılmaz bir sigara özlemi. Dayanılmaz bir istek. Yanında da bir bardak sıcak çay istiyorsun, iyi mi. Sonra birden anlatılması güç bir susuzluk. Yerden kar falan alıp yiyorsun; susuzluğunu biraz olsun gideriyor.

●

Çatışma sürüp giderken, silâhlı çatışma, ölüm korkusu yok; hiç yok. Ancak, pusuya falan düşüp de düşünme fırsatı bulunca, yani beklerken geliyor ölüm insanın aklına. Ateş ederken, çatışırken bu korku gelmiyor aklına. Taktik falan düşünüyorsun daha çok.

Tepeyi aştım, Gemerek'e girdim. Saat 23 falan. Hani bırakılmış kentler olur. Bomboş sokaklar. İnsansız. Öyleydi Gemerek. Herkes uykudaydı, herkes evlerine çekilmişti.

Bir yapı var, bahçe içinde.

Sulu sepken, karla karışık bir yağmur.

Dönüp yapının üzerindeki tabelada yazılı yazıyı okuyorum: **Ortaokul.** Hemen yanındaki yapının yazısı da: **Lise.**

Dolaştım yapının çevresinde.

Hoşuma gitti.

Yarın sabah çocuklar gelecekler önlükleriyle, çantalarıyla; kalem, silgi kokularıyla, duyacaklar olanları, öğrenecekler. «Hepsi uykularındadır şimdi,» diye düşündüm.

Sağa doğru çıktım. Yamaçta, 'Candarma Karakolu'. Tek başına bir yapı. Yakınında başka yapı yok. Işıkları yanıyor.

Yaklaşıyorum.

İçeride candarmalar var, konuşuyorlar, gülüşüyorlar.

İyice sokuluyorum.

Heyecanlı oldukları belli.

Orada 15-20 dakika durup onları dinledim, onları gözledim.

Karakolun önünde bir Jeep duruyor. Jeep'i almak gerek.

Dokundum tetiğe, karakola ateş açtım duvarlarına. İçeride birden bir panik, bir kaçışma.

Atladım Jeep'e, çalıştırdım. Beş metre ötede kara saplandı Jeep. Atladım arabadan. Bir tümseğin arkasına attım kendimi, yattım.

Candarmalar tepeye kaçıp sığınmışlar. Tepeden Jeep'e ateş etmeye başladılar. Beni Jeep'in içinde sanıyorlar. Durup orada yattığım yerden onları gözlüyorum.

Mermilerin kara saplanışının ayrı bir güzelliği var. Kara saplanırken değişik bir ses çıkarıyor mermiler.

Candarmalar Jeep'i delik deşik ediyor.

Yattığım yerden fırlayıp kaçmaya başlıyorum. Görüyorlar beni. Ardıma düşüyorlar.

●

Gemerek'te evler hep bahçe içinde. Bahçeler, bir metrelik taş yığıntılarıyla yapılmış küçük duvarlarla çevrili.

Ben önde, candarmalar arkada koşuyoruz bahçeden bahçeye. Bir duvarı aşıp yere yatıyorum. Ya ayaklarının dibine ateş ediyorum, ya da başlarının bir karış yukarısına. Ben ateşe başlayınca onlar yere yatıyor. O zaman kalkıp koşuyorum. Bir başka duvarı aşıp yine yatıyorum. Yine ateşe başlıyorum.

Böylece biraz dinlenmiş de oluyorum. Böyle iki üç tur atıyoruz, dönüp duruyoruz Gemerek'in içinde. Herkes sokaklarda. Herkes durmuş beni seyrediyor. Yanlarından geçip atlıyorum. Halkta bana karşı hiçbir hareket yok.

Bir kadın, evinin kapısından, az ötede beni seyreden kocasına sesleniyor:

«Herif! Gel çorbanı iç, yine gider seyredersin!»

Çocukların bir kısmı, ben ateş ettikçe alkışlıyor. Bazılarının elinde ayçiçekleri; hem beni seyrediyorlar, hem ayçiçeği yiyorlar.

Bir buçuk saat kadar sürüyor bu kovalamaca.

O ara üstüne hoparlör bağlanmış bir taksi çıkıyor ortaya. Hoparlörden bir ses şunları söylüyor halka:

«Ben Belediye Başkanı. Komünist Deniz Gezmiş Gemerek'e gelmiş. Silâhı olan silâhını alsın, av tüfeği olan av tüfeğini alsın. Olmayan da taşla sopayla saldıracak. Herkes hazırlansın. Yakalayacağız onu.»

Ve gidiyor.

Halkta, bu uyarıya karşı hiç bir kıpırtı olmuyor.

Kaçıp izimi kaybediyorum.

Artık candarmalar yok ardımda.

Dolaşıyorum.

Bir elimde otomatik; kayışla omuzumdan asmışım. Rahatça kullanabileceğim. Bir elim boşta. Gerekli olabilir bu elim.

Onsekiz ondokuz yaşlarında bir çocuğa yaklaşıyorum:

«Bana Belediye Başkanının evini göster,» diyorum.

«Peki Deniz ağabey, göstereyim,» diyor.

Çok rahat. Çok sakin. Kendisine soru sorduğum için de sevinçli. Hani bir yabancıya yol gösterirler ya rahatça, yardım etmiş olmanın sevinciyle; bu da aynı rahatlık içinde davranıyor. Düşüyor önüme. Yürüyoruz.

Bir evin önüne geliyoruz.

«Burası, ağabey,» diyor.

Gemerek Belediye Başkanının evi. Az önce beni linç ettirmek için halka çağrıda bulunan adamın evi. Tanışacağız.

Bir omuz atıp kırıyorum kapıyı. İçeri dalıyorum. Belediye Başkanı, evinde; sofada, masanın başında bir şeyler atıştırmakta. Beni öyle birden evinin içinde, karşısında görünce yere atıyor kendini, ayaklarıma kapanıyor utanmadan.

«Ben bir şey etmedim. Ben bir şey etme-

dim,» diye yalvarıp duruyor.

Bir odadan karısı iki küçük çocukla çıkıyor sofaya. Kadın şaşkın. Bir yandan da o yalvarmaya başlıyor:

«Bunlara acı, bu yavrulara acı.—»

«Allah belanızı versin,» deyip atıyorum kendimi dışarı. Karlı yollara düşüyorum yine. Gemerek'in dışına çıkıyorum.

Ondan sonra işte o tren yolu hikâyesi oldu, çukur hikâyesi. Tarlalardan geçerek gittim oraya.

●

Yakalandın. Adamlar sana vurur, olmadık hakaretlerde bulunurlar. Buna karşı devrimci taktik şu:

Sen de söveceksin. Elin boştaysa vuracaksın. Ellerin bağlıysa tüküreceksin yüzlerine. Hiç aşağıdan alıp sinmek yok.

Falakaya falan yatıracaklar. Direneceksin. Güçlükle yatıracaklar. Boyun eğmek yok.

Ve onlardan hiç bir istekte bulunmayacaksın. Hiç bir şey istemeyeceksin onlardan.

Böyle yaptın mı herifler işkenceden sonra sana büyük saygı duyuyorlar. Eziliyorlar

karşında. İşkence edenler onlar, ama sonuçta ezen sen oluyorsun.

İşkenceye senin bunca dayanman ve oradaki bütün devrimci tavrın, heriflerde böyle bir etki bırakıyor.

●

Yakalanışım mı?

O da bir garip hikâyedir.

Pusu. Son düştüğüm pusu. Yakalandığım.

Tarlanın içinde. Çukurda.

Tarla. Vıcık vıcık çamur. Her yan çamur. Bir yandan da aralıksız yağmur yağıyor, sulusepken.

Parkamın başlığını başıma geçiriyorum.

Ellerim üşüyor. Eldivenlerimi, silâhı daha rahat kullanayım diye daha önce bir yerlerde fırlatıp atmıştım. Eldiven de yok.

Hava buz gibi.

Bir çukurun içindeyim.

Çepeçevre sarmışlar.

Bütün arabaların farları üzerimde.

İçine girdiğim çukur, işte bu hücre kadar bir yer.

Jeep'lerin üzerlerine A-4'leri kurmuşlar. Sağıma soluma yağmur gibi mermi yağıyor. Mermiler, düştüğü yerden çamurları

savuruyorlar havaya. Farların aydınlığında, yağan sulusepkeni renklendiriyor havaya sıçrayan çamurlar. Ben çukurun dibine, çukurun biçimine uyarak (U) harfi gibi uzanmışım. Ayağa kalkarsam, başım dışarı çıkıyor. Atılan mermilerden korunmak için ya çömelmek zorundayım, ya da böyle çukurun dibine uzanmak zorundayım.

Çukurun dibinde kar var. Altım kar, üstüm sulusepken yağmur ve mermiler. Yattığım yerden yukarıyı gözlüyorum, çukurun üstünü.

Sanki donanma fişekleri atılıyor üstümde. Korkunç güzel bir renk cümbüşü tepemde.

'Cıvv' diye giriyor çukurun yanındaki çamurlara mermiler, çamuru savuruyorlar tepeden inen farların aydınlattığı sulusepkenin içine, üstüme renk renk koca bir dünya yağıyor. Korkunç güzel, anlatılmaz bir görünüş.

Yarım saat, bir saat sürüyor bu.

Mermi çok az kalmış yanımda. Bir süre sonra bitecek.

Ara sıra doğrulup, başımı çukurdan yavaşça çıkarıyorum, bir el ateş ediyorum boşluğa. Öldürmeye atmıyorum ama. Göremiyorum ki. Rasgele yakıyorum mermiyi.

Aklıma ilk gelen, Mayakovski'nin şu dizeleri oluyor:

Susun artık konuşmacılar,
savdınız sıranızı.
Söz şimdi mavzer arkadaşta,
şimdi o konuşacak.

Bu dizeleri aklımdan geçiriyorum ve kalkıp bir mermi daha yakıyorum. Sonra yine sinip bekliyorum çukurun dibinde.

İşte orada ölümü düşündüm bak.

Ölüm ürkütücü gelmiyor insana. Ama insan ölümü kabul edemiyor. Kesin bir gerçek bu.

Bilimi düşünüyorsun orada. İki yüz yıl, üç yüz yıl sonrasını düşünüyorsun. Ve bilimin insanlığa getireceklerini. Ve birden içinde bulunduğun o durum anlamsız geliyor sana. Ionesco'nun oyunları gibi bir şey. Saçma geliyor kimi şeyler sana o anda. Yaşaman gerektiğini kavrıyorsun. Bilim almış başını yürürken, karşındaki bir sürü insanın ne kadar küçük şeylerle uğraştıklarını düşünüp acınıyorsun. İçerliyorsun. «Lanetli adamlar» diye geçiriyorsun kafandan.

İnsanlığın geleceğini, ve senin o günleri göremeyeceğini düşünüyorsun; insanı hü-

zünlendiriyor bu. Bir yanda güzel, eşsiz bir gelecek, bir yanda o güzelim günleri göremeyeceğin duygusu. «Nasılsa öleceğim» diye düşünmeye başlıyorsun.

Mermi vardı oysa yanımda.

Birazdan bir bomba sallayacaklar üzerime diyordum. Ölüp gideceksin.

İlk anda ölmemeyi düşünüyordum; yaralanmayı, yaralı ve rahat bir ölümü. Ama bir süre sonra, dünyanın dört bir yanında ölen bir sürü devrimciyi düşünüyorsun ve bir an nasılsa rahat bir ölümü düşünmüş olduğun için korkunç bir utanç duyuyorsun kendi kendine.

Bir devrimci nasıl ölmesi gerekiyorsa öyle ölmeli.

Ve daha önce hiç aklıma gelmeyen birtakım anılar geçiyor gözümün önünden.

Bir film gibi ve çok hızlı geçiyor bunlar.

Örneğin çocukluk günlerim gelip geçti gözümün önünden nedense.

Çocukluğum:

Bahçeli bir evimiz vardı. Çiçekler doluydu bahçemizde. Onların, o çiçeklerin arasında koşup oynayışım.

Sonra gözümün önünden gelip geçen şeyler arasında ansızın, bir sevgili. Çok bu-

ruk bir duygu bu. Kızın gülüşü, oturuşu, düşünüşü.

Kesin ve çok net görüntüler bunlar. Değişik durumlarda ve öylesine canlı ki. Dipdiri. Karşımda sanki. Renkli bir film gibi. Sen o durumdayken, o anda, onun evinde oluşu, sıcacık bir odada oluşu, belki de neşeli oluşu, gülüyor oluşu...

Bütün bu anımsanan şeylere, kişilere karşı, bütün yaşayanlara karşı o anda içinde küçücük bir kıskançlık duygusu.

Ve birden, ansızın çok gülünç, matrak bir şey de geliveriyor aklıma, gülüyorum.

Daha bir sürü görüntü.

Üniversite günleri.

Beyazıt alanı.

Beyazıt'ın ara sokakları.

Polisle çatışmalar.

Öbür arkadaşlar.

Hani gazetelerde sosyete haberleri, dedikoduları çıkar ya, onlar geliyor aklıma, o dedikodulardaki kişiler.

İşte o zaman ölmemek, yaşamak ve savaşmak isteği. Mücadele etmek isteği. Bunlar yeniden kabarıyor, büyüyor içimde. Savaşmak, mücadele etmek isteği.

Sonra, ölen arkadaşlarım geliyor aklıma.

Daha çok Taylan'ı anımsadım orada.

Sonra Filistin'deki çocukları.

Ve —bak— en önemlisi, üniversite kantinlerinde, özellikle Siyasal Bilgiler Fakültesi kantininde filan «halk savaşı» üzerine tartışmaları, sıcacık çaylarını yudumlayarak tartışanları geçirdim kafamdan.

Gülünç geliyor bütün bunlar sana ve alabildiğine hüzünleniyorsun.

Canın sıkılıyor.

●

Elli altmış metre ötedeler. Tam bir çemberin ortasındasın. Arada silâh sesleri kesiliyor ve,

«Teslim ol,» sesi duyuluyor.

Başımı yavaşça çukurdan çıkarıp sesin geldiği yere, birazcık havaya doğru bir kurşun sıkıyorum. Yine siniyorum çukurun dibine. Bu hücre büyüklüğünde bu çukur. Ayağa kalkınca yüksekliği göğsüme geliyor. Sırtımı çukurun duvarına vermişim, arkaüstü yatıyorum çukurda. Dipte, altımda kar var. Daha erimemiş. Çukurun yanlarında çalılar.

Bir iki mermi kalmış. Son mermiyi kendine saklamak istiyorsun. Gerekirse vuracaksın kendini, karşı devrimin eline düşmemek için.

Bunu düşünürken ölüm korkusu yok. En küçük bir çekinme yok. Namluyu şakağına dayayacaksın. Basacaksın tetiğe; tamam. Çok rahat.

Kurşunu yüreğine sıkmaya için elvermiyor, kıyamıyorsun yüreğine. Yürek garip bir değer kazanıyor orada.

Kendi kendime, orada, namluyu şakağıma dayayıp öleceğimi, acı duymayacağımı, kurtulacağımı falan da düşünüyordum. Ama bir de bunun, işin kolayına kaçmak olduğu geliyor insanın aklına. Vazgeçiyorsun.

İki mermim kalmıştı. Mermiler tükenince çukurdan çıkmayı düşündüm. Başım dik çıkacağım. Vururlarsa vuracaklar. Başım dik gideceğim ölüme.

Ya vurmazlarsa?

O zaman yakalayıp işkence edecekler.

İşkence kolay. Bir gün boyunca da sürse işkence, dayanılır, onun acısı nasıl olsa geçer. Zaman nasıl olsa akıp geçecek ve işkencenin acısı da bir süre sonra nasıl olsa kalmayacak diye düşünüyorsun. Onbeş gün önce işkence görseydim şimdiye çoktan etkileri geçmiş olacaktı, unutmuş olacaktım. Böyle düşündüm orada.

Kararlıyım. Dayanacağım işkenceye. Ko-

nuşturamayacaklar. Çözülmeyeceğim. Kesin kararlıyım.

Silâhımı attım birden. Bir ara ateş de kesilmişti.

«Çıkıyorum!» diye bağırdım.

Çıktım.

Bekledim, ama ateş eden olmadı.

Parkamın başlığını geriye attım. Başım dik. Bir elim cebimde, boş tabancamda. Gerekli olabilir. Boş ama, olsun. Umursamaz bir hava takındım. Her an bir mermi bekliyorum. Her an bir mermi bir yerime saplanacak. Ha geldi ha gelecek.

«Dur,» falan diyorlar.

Bir yığın şey söylüyorlar.

Artık söylenenleri duymuyorum. Söylenen sözlerin bir tekini bile anlamıyorum.

Biliyorum, görüyorum: bütün namlular üzerime çevrili.

Her namlunun ucunda ben varım.

Çevrede kum gibi asker kaynıyor.

Yola çıkıyorum. Gemerek'e giden yol bu. Ve Gemerek yönünde yürümeye başlıyorum. Ama hep, her an bir kurşun bekliyorum. Etimle kemiğimle bunu bekliyorum.

«Kayseri Emniyet Amiriyim. Seni teslim alıyorum,» diyor bir ses.

Tepkim büyük oluyor. Önceden hiç tasarlamadığım bir tepki bu, hiç düşünmediğim bir şey. Beklenmedik, olağanüstü bir tepki oluyor bende:

«Siktir be. Sen kimsin ulan beni teslim alacak!» diyorum.

Elimi cebimden çıkarır gibi yapıyorum. Uzaklaşıveriyor.

Yine yürüyorum.

Bir albay çıkıyor yolumun üstüne.

Ve bir arabaya binip gidiyoruz.

●

Yakalandığımda saat gecenin 02.30'u falandı.

Beni alıp doğruca Kayseri'ye götürdüler. Ellerim kelepçeliydi. İki yanımdan iki iri adama kelepçelemişlerdi.

Yolda durmadan soruyorlar. Ara vermeden soruyorlar. Hiç konuşmuyorum.

Kayseri'ye varıyoruz. Vakit gecenin yarısı.

Vali'nin karşısına çıkarılıyorum.

Vali,

«Yakalandın mı sonunda?» dedi küçümsemeye çalışarak.

«Sen bir köpeksin. Köpek kalacaksın,» dedim.

Hiç ummuyordu böyle bir şey söyleyeceğimi. Apışıp kaldı karşımda. Sözümün altından kalkamadı. Bastı gitti.

Oturdum.

Çay getirdiler.

Polisler dönüp duruyor çevremde. Hiç bir kaba söz, kaba davranış yok.

«Ağabey, ne istersin?»

«Bir istediğin var mı Deniz ağabey?»

●

Bir de şunu gördüm: Çok duygulanıyorlar.

Hele yakalandığımda, Kayseri'ye götürülürken, iki koluma kelepçeyle bağlı o iki iri polis vardı ya, ben Ankara'ya getirilirken, ikisi yine beni getirdikleri arabadaydı. Yolda ağladılar. İsteyerek yapmadıklarını söylediler, üzüntülerini belirttiler.

●

Ankara'ya candarma pikabıyla ve uzun bir konvoy halinde girdik. Saat sabahın 8'i falandı. Yollar tıklım tıklım insanla doluydu. Ankara, yeni bir güne başlıyordu.

İşlerine giden memurlar. Okullarına giden öğrenciler.

Yağmur yağıyor.

Islak bir Ankara sabahı.

Sevdiğim sabahlardan biri.

İçişleri Bakanlığının önüne geliyoruz. İndiriyorlar. Tam İçişleri Bakanlığına girerken kalabalıktan biri,

«Yuh!» diye bağırıyor.

Yürüyorum üzerine, iki üç adım atıyorum. Polisler o kadarına izin veriyorlar. Kaçıyor 'yuh' çeken. Giriyoruz içeri.

İçişleri Bakanının karşısına çıkarılıyorum.

Çok keyifliydi. Ayaktaydı. Odası, sabahın sekizinde gazetecilerle dolu.

Ben hep başımı dik tutmaya, canlı, dipdiri görünmeye çalışıyorum. Nasıl bitkinim oysa, ayaklarımı zor sürüyorum. Ayakta duracak gücüm kalmamış. Ama belli etmiyorum.

«Geçmiş olsun,» dedi gülerek İçişleri Bakanı.

Suratına baktım pis pis. Hiç bir karşılık vermedim.

Gazetecilere döndü:

«Şu pejmürde kılıklı adam, Halk Kurtuluş Ordusunun kahramanıymış.»

«Beğenemedin mi? Tabii kahramanıyım, Türkiye Halk Kurtuluş Ordusunun savaşçısıyım.»

«Nereye gidiyordun?»

«Devrime.»

Haritayı gösteriyor duvarda, Sıvas'ı gösteriyor:

«Buradan mı gidilir devrime?»

«Senin kafan almaz böyle şeyleri.»

«Türkiye'de bir tek ordu vardır, o da Türkiye Cumhuriyetinin ordusudur.»

«Onun için Demirel ve senin gibiler hemen istifayı bastınız.»

Sinirlendi.

Üzerine bir adım attım.

Geriledi. Şaşırdı. Dehşetli bir panik havası içinde, elini sallıyarak ve kekeleyerek:

«Gö-gö-götürün bunu,» dedi.

Sürükleyerek çıkardılar beni odadan.

«Göstereceğiz sana da, senin gibilere de, Amerikanın güvenilir köpekleri!» diye bağırdım kapıdan çıkarılırken.

Gazetecilerin yüzünde büyük bir şaşkınlık vardı.

●

Odadan çıkarıp beni Emniyet Genel Müdürünün odasına soktular.

Emniyet Genel Müdürü, boyuna:

«Bakanımıza—, bakanımıza—, bakanımıza hakaret etti,» diyordu sinirle.

«Sen de köpeksin,» dedim ona.

Böyle bir davranış beklemedikleri için, hepsi şaşkındı, herkeste tam bir panik havası vardı. Bir ben bu paniğin dışındayım. Gazeteciler de paniğe kapılmış durumda.

«Ben köpek değilim,» diyor Emniyet Genel Müdürü.

«Köpeksin,» diyorum, «köpek olmasan bugün burada işin ne.»

●

Alıp Emniyete götürdüler.

Orada da davranışlarım aynı. Komiserlere, Polislere, Emniyet Müdürüne falan, herkese böyle sözler söylüyorum, hakaretler yağdırıyorum.

Akşam olacak, saat 17'de herkes çekilip gidecek, işkence başlayacak, diye düşünüyorum.

Dördüncü güne girmişim; açlık, yorgunluk, uykusuzluk bitirmiş beni. Bitkinim. Kalan son gücümü kullanıyorum, direniyorum.

Saat 17 oldu ve işkence başlamadı.

İradeyi sıfıra indiren bir ilâç verdiler.

İğne yapacaklardı, yaptırmadım. Zorla yapmak istediler, direndim; başaramadılar. Hapı tercih ettim. Aldım hapı. 'Biraz ağzımda tutarım' diye düşünüyorum. İkinci Şube Müdürüyle bir komisere de birer hap içirdim.

«Önce siz için, ondan sonra ben içeyim, içmem yoksa,» dedim.

Birer hap yutmak zorunda kaldılar.

Şartlandırıyorum kendimi ve boyuna baskı yapıyorum kendime:

'Söylemeyeceğim, söylemeyeceğim—.'

Böyle yaparsan, hap da olsa, söylemek istemediğin şeyleri söylemiyorsun.

İlâç gevşetiyor. Ama kendini şartlamış olman önemli.

Orada da saygı duymaktan alamadılar kendilerini polisler.

Direnirsen sonuç hep böyle oluyor.

Birkaç tanesi bozuluyor tabii bana; birkaç tüyü bozuk, müthiş sinir oluyor yaptıklarıma. Ama oradakilerin büyük çoğunluğu saygılı oldular bana.

Fizik işkence hiç önemli değil. İnsanı pek etkilemiyor. Dayanıyorsun. Önemli olan psikolojik hikâye.

İstanbul'da, bir keresinde on üç kişi falandık. Bizi şöyle sıralamışlardı karşılarında. Makinalı atışı gibi üst üste, aralıksız sorular soruyorlardı kısa kısa. Cevap vermemek olanaksızlaşıyor. Ben, orada, soru sorulunca, hiç düşünmeden sövüyordum. Çok iyi oluyor. Biraz düşünmek, biraz duraksamak bile,

yüze vuran ifadeyle ipucu verebiliyor polise. Özellikle MİT uyguluyor bu yöntemi.

●

Bir de ara sıra gelip alay ederler. Yüzünü filan eller biri, alay ederek.

«Şuna da bak,» falan der.

Müthiş sinir bir şey. Yani kişiliğini yok etmek isterler o anda. Kesinlikle duracaksın, sinirlenmeyeceksin. Çok önemli.

●

Arabasını alarak kaçırdığım pijamalı adam assubaydı. Hele ateş altına girip çıktıktan sonra görecektin. Bir yandan da tam bir otomat haline gelmişti yanımda. Yani, adamın beyni, senin beynine geçmiş o anda; sen ne dersen onu yapıyor. Şaka değil, senin elinde silâhın var, silâhlısın; otomatik silâh var elinde. Yanında boyuna ateş etmişsin sağa sola. Yani elindeki silâhı ateşlerken görmüş seni bir kere.

●

Ve ben, çatışma sırasında değil, ama çatışma dışı kalınca, boyuna kadını, assubayın karısını düşünüyordum arabadayken. İstemeyerek yaralamıştım kadıncağızı.

Bir de, o çatışmalarda «acaba kaç kişi

öldü?» diye düşünmekten kendimi alamıyordum.

●

Devrimci, yakalanınca, karşı devrimin eline düşünce, tamam mı, korkunç, çok boktan bir durum oluyor. Adamların yüzlerindeki o keyifli, aşağılık durum, illet eder insanı. Sanki büyük bir şey başarmışlar gibidirler. İşte orada, o durumda, yakalandığına müthiş pişman oluyorsun.

●

Normal, silâhlı bir çatışmada sık sık vurulduğunu sanıyorsun. Yaranın sıcaklığıyla, vurulduğunu daha pek anlamadığını sanıyorsun. Arada bir yokluyorsun kendini, yaralandım mı diye.

Ama, çatışma sırasında yaralanmış olmanın kesinlikle hiç önemi yok.

Çatışırken ve yakalanınca, ölçü olarak, öbür büyük devrimcileri düşünüyorsun. Bir devrimci nasıl davranır? O büyük devrimciler nasıl davranmıştı? Che Guevara nasıl davranmıştı? Bak, sen inceledin, yazdın bu konuyu. **Ernesto** adlı hikâyende Guevara'nın nasıl yakalandığını, yakalanınca nasıl davrandığını yazdın, bilirsin. İşte onları düşünüyorsun o anda. Onların davrandığı gibi, on-

lar gibi davranmak istiyorsun.

Hep bunları düşünüyorsun; çatışırken ve yakalanınca.

Onlar gibi davranmayı düşünüyorum.

Onlar gibi ölmeyi.

●

Bugünkü kuşak bizlerden oldukça değişik. Ayrı özellikler taşıyor bu kuşak. Bir bakıyorsun, silâhını alıp eyleme giriveriyor. Bu yeni arkadaşları söylüyorum.

Bizim kuşak başka türlüydü.

Biz edebiyattan falan geldik buraya. Yenikapı'dan. Beni al işte: 1966'da üniversiteye girdim, İstanbul Hukuk Fakültesine. 1964'te partiye girmiştim, Türkiye İşçi Partisine.

Bu yeni kuşak, bizler gibi değil. Öyle uzun boylu düşünce tartışmaları falan da yapmaya fırsat bulamadı bu kuşak. Üniversite özgürlüklerini yaşamanın ne olduğunu bile anlayamadan kendilerini eylemin içinde buluverdi çocuklar.

Örneğin, Beethoven'i doyasıya dinleyemediler.

Eisenstein'ın filmlerini, Pudovki'nin filmlerini bile şöyle rahatça, zevkle seyredemediler.

Düşünsene, bir resim sergisini bile şöyle

içlerine sindire sindire gezip görme olanağı bulamadılar.

Bu eksikliklerin onlara çok zararı oldu.

Marksizm-Leninizm, nasıl insanlığın bir ürünüyse, bunlar da, bu söylediklerim de, insanlığın uzun yüzyıllar sonunda yarattıklarıdır, ürünleridir.

Bu yeni gelen kuşak, insan olarak, bunların, bütün bu insanlık ürünlerinin çoğundan yoksun kaldı. Hiç de iç açıcı bir durum değil bu.

Önemli değilmiş gibi görünür ama, yahu bu çocuklar doğru dürüst âşık bile olamadılar.

Burjuvalar bilmez bu hikâyeyi.

İnsanlığın büyük kültür mirasını yine en iyi, devrimciler anlar, devrimciler değerlendirir. Marksist-Leninist olanın, ötekilere üstünlüğüdür bu.

Bir burjuva, inan ki, Beethoven'in Yedinci Senfonisini, bir devrimci kadar anlayamaz bence.

Bir burjuva, Lorca'nın şiirinin tadına, bir Marksist-Leninist gibi varamaz.

İspanya iç savaşını yaşayan biri Rodrigo'yu nasıl bizlerden daha iyi anlarsa, bu da öyledir.

Bilmem yanılıyor muyum?
Hiç sanmam.

●

Eylem sırasında neler duyduğum mu?
Evet, önemli. Anlatmaya çalışayım.

Şöyle başlayalım:

İstersen banka soygunu hikâyesiyle başlayalım.

Bir kere, heyecanlanmamak olanaksız. Ama bu işin korkuyla hiç bir ilgisi yok. Hani çok hızlı giden bir arabada duyulan heyecan vardır ya, onun gibi bir şey işte. Bir gerilim. Yani, bilinmedik bir olayda duyulan heyecan gibi.

Bankaya girince, orada çalışan insanların yüzü çok ilginç. Özellikle yüzleri. Yüzleri hiç kıpırdamıyor. Hani, gülüyorken, gülüyor olarak kalıyor adamın yüzü. Hem de sonuna kadar. Yüz öylece donup kalıyor. Bankaya ilk girdiğin anda duyduğu, geçirdiği şok sırasında yüzün aldığı biçim ne idiyse, öylece donup kalıyor yüzleri. Hani filmlerde olur, akıp giden hareket, bir fotoğraf halinde dondurulur ya bazan, tıpkı öyle.

Orada duyulan duygu, öğrenci eylemlerine katılırkenki duygu gibi değil. Kitle duygusuna hiç benzemiyor. Çok değişik.

Benim güleceğim geldi, adamların o garip hallerini görünce.

●

Sonra izlenme duygusu var. Şehir içi olaylarında, arabayla boyuna yer değiştirirken, arkana takılan her arabadan kuşkulanıyorsun. Bu kesin. Her arabaya polis arabası gözüyle bakıyorsun. Kaçınılmaz bir duygu bu.

●

Eğlenceli yanları da var bu işin.

Amerikalı zenci şoför Finley'i kaçırdığımız gün, biz Finley'i arabadan indirdikten sonra, Yusuf arabayı götürüp Eskişehir yolu üzerinde bir şarampola yuvarladı. Sonra bizim oraya yirmi otuz araba dolusu polis geldi.

●

Vakit gece.

Bütün polis arabalarının farları yanıyor. Polis arabalarının tepelerindeki renkli fırfırlar durmadan dönüyor. Sirk gibi. Lunapark gibi. Eğlence yerinde bir gösteriyi izliyor gibisin.

Heyecanla izliyorsun olup bitenleri.

●

Refleksler, silâhlı olaylar sırasında, silâhlı çatışmalarda çok iyi çalışıyor.

Arabaların ön farları durmadan tarıyor bizi.

Sürekli yer değiştiriyorsun, hedef olmamak için.

Yerler ıslak. Çamur.

Yorgunsun.

İçinden, oturduğun yerden hiç kalkmamak, orada uzanıp kalmak gibi istekler geçiyor. Uykuyu özlüyorsun. Nasıl büyük bir istek bu. Ama uykuya yenilmemen gerekiyor. Bu da böyle garip bir durum işte.

●

Yaptığın hareketin kesin doğru olduğuna inanıyorsun. Tam bir devrimci gibi davranmaya çalışıyorsun. Şunu açıkça söyleyeyim: Yaptığın eylemlerden kesin hiç bir pişmanlık duymuyorsun. Pişmanlık yok.

Çatışmalar sırasında hiç bir şaşkınlığa uğramıyorsun. Eğitimin, daha önce bu yolda yaptığın eğitimin çok yararı var bunda. Özellikle Filistin'deki eğitimin büyük yararı var. Ne yapıyorsan bilerek yapıyorsun.

Çatışmalar sırasında, özellikle de pusuda beklerken, uğrunda bu büyük kavgaya girdiğin insanlara amansız bir sevgi duyuyordum. Uğrunda mücadele verdiğim köylülere, işçilere, özellikle de çocuklara.

Çocukları düşünüyordum sık sık. Anlatılmaz bir sevgi, anlatılmaz bir özlem duyuyordum onlara; çocuklara.

Bir de bütün bu olayları, bütün bu acıları, gelecek kuşakların hatırlamayacağını düşünüyorsun. Ya hatırlamazlarsa diye geçiriyorsun. Bütün bu acıları, bu sıkıntıları onlar için çektiğini çok iyi biliyorsun oysa.

Bir kişi olduğunu, içine girdiğin bu çatışmanın, aslında o anda bir kişinin çatışması olduğunu, ve bunun, bu büyük kavganın içinde önemsiz olduğunu, kocaman okyanusta bir damla olduğunu düşünüyorsun.

İşte Vietnam. Bir yığın insan ölmüş orada. Vuruşan, ölen her yurtsever Vietnamlı, bir yığın acı, bir yığın sıkıntı çekmiş ve vuruşa vuruşa ölmüş. Ölen yığınla devrimci var orada. Ve gelecek kuşaklar, ne diyecek?

«Beş yüz bin kişi öldü, falan,» diyecek.

Böyle diyecek gelecek kuşaklar.

Ve sen geçip gideceksin.

Çektiğin bunca acının, acıların, gelecek kuşaklarca da bilinmesini istiyorsun. Bu duyguyu anlıyor musun?

●

Sonra, sürekli olarak izleniyorsun. Hep bir av alanında gibisin. Hiç avcı değilsin. Hep

avsın. Bir av hayvanı gibi duyuyorsun kendini. Sürekli kovalanıyorsun.

Ölüm mü?

Ölüm gelip kapına dayandığı zaman, böylesi bir mücadeleyi sürdürdüğün için, bir bakıma, ortaya koyabileceğin her şeyi ortaya koymuşsun, yapabileceğin her şeyi yapmışsın gibi geliyor sana. Biliyor musun, mutluluk veriyor bu, insana.

Biz bu işe girdik bir kez. Girmiştik. Sonuna kadar götürecektik.

Yaptığımız eylemlerden herhangi bir pişmanlık duyup duymadığımı soruyorsun. Kesinlikle hayır. Hiç bir pişmanlık duymadım. Ne ben, ne de arkadaşlarım. Hiç bir zaman.

Ankara'dan çıkarken, Türkiye dışına falan gitmeyi, sınır dışına çıkmayı, aklımıza bile getirmedik. Yok böyle şey. Kararlıydık. Kesin kararlıydık. Ankara'dan çıkıp, bir kır gerillası karargâhı kuracaktık.

●

Ölüm, hiç de ürkütücü değil.

Ölümle burun buruna gelmedikçe, yani ölüm, karşında somutlaşmadıkça, ölüme pek aldırmıyorsun. Hem de hiç aldırmıyorsun. Takmıyorsun ölümü.

Ama ölümle karşı karşıya kalınca, o za-

man. İşte o zaman, garip bir hüzün başlıyor.

Böyle bir duyguyla ilk ne zaman karşılaştım, biliyor musun? Garip, hüzün yüklü bir korkuydu. Yusuf vurulunca yaşadım bu karmaşık duyguyu. Gerçi daha önce de buna benzer bir duyguya kapılmıştım. Ama daha değişikti o. İlk kez ölüm korkusunu, 1966 yılında ölümle karşı karşı kaldığımda yaşamıştım.

●

İyi sordun.

Evet, idama gidiyor bu işin sonu. Bunu biliyorsun. Yakalandığın andan sonra bunu hep biliyorsun. Sonu idama gidiyor bu işin. Hele hücreye kapatılıp da, düşünme rahatlığına erince. Bildiğin tek şey var: İdam, ölüm.

Ama biliyor musun, pek de korkunç gelmiyor bu sana.

Umut mu? Umut her zaman var. Umutsuzluk diye bir şey yok. En azından «Kaçabilirim, kurtulabilirim belki» diye düşünüyorsun.

Ama bir şey söyleyim mi, çıkarılacak bir af'fı düşünmüyorsun. O yok işte.

Ve bir devrimcinin, idama nasıl gideceğini, bir mitinge, bir eyleme gider gibi gideceğini karşı devrimcilere, ve herkese göster-

mek gerektiğini düşünüyorsun. İnan, bunda hiç bir çekincem yok.

O sahneyi çok iyi somutladım.

Asılma günü gelip çatınca, o sevdiğim giysilerimi giyeceğim. Postallarımı, parkamı.

Beyaz ölüm gömleğimi giydirmek isteyecekler, giymeyeceğim. Kesin direneceğim ve giymeyeceğim.

Öyle her zamanki gibi, eyleme gidiş tavrımla gideceğim darağacına.

Yok, traş falan da olmayacağım.

Önce gidip orada oturacak, bir sigara yakacağım.

Sonra demli güzel bir çay içeceğim.

Ha, bak, Rodrigo'nun o ünlü gitar konçertosunu dinlemek isterim orada. Bak bunu çok isterim. Sanırım, asılacak bir insanın son isteklerini geri çevirmezler. Bunları isteyeceğim.

Bir de avukatlarımın asılma sırasında orada bulunma hakları var. Onların orada olmalarını isteyeceğim. Bunu kesin isteyeceğim. Gelecekler. Gelmeleri gerek. Orada bulunmaları gerek. Olaya tanıklık etmeleri için bu kaçınılmaz bir şey. Bu işler olup biterken, bizim ölümümüze tanıklar gerek. Çünkü bizden sonrakilere umut verecek bu sahne. Ası-

lışımız gürültüye gelmemeli. İpe nasıl gittiğimizi gelecek kuşaklara anlatacak doğru dürüst, güvenilir görgü tanıkları bulunmalı orada.

Bir devrimcinin ölümü bile, gündelik olağan eyleminden, olağan mücadelesinden soyutlanamaz.

Bir de kendim çıkıp urganı kendim geçireceğim boynuma. Bunu çok istiyorum. Cellat falan sokmayacağım yanıma. İğrenç bir şey.

Ve dönüp orada beni asan heriflere, asılmamı seyreden heriflere, diyeceğim ki:

«Burada ölen yalnızca bedenimdir; ki zaten ölümlüydü, ölecekti. Ama düşüncemi öldüremeyeceksiniz. Düşüncem yaşayacak,» diyeceğim.

Sonra avukatlarıma döneceğim.

«Sizler de, bizler için gelecek kuşaklara tanıklık edin,» diyeceğim. «Bir devrimci ölüme böyle gider işte. Bayram yerine gider gibi.»

Ve şunu da söyleyeceğim:

«Herhangi bir trafik kazasında ölmekten falan da güzeldir bu bizim ölümümüz. Hele böyle olursa.»

İmam falan gelirse dua mua etmek için,

siktir edeceğim.

Bak sana bir şey söyleyeyim, şimdi şurada gördüğün şu arkadaşların hiç birisinde, inan ki, benim sana anlattığım düşüncelerden farklı bir düşünce yoktur. Biliyorum, hepsi de benim gibi gidecekler ölüme. Bunu çok iyi biliyorum. İşte en iyi örnek, Yusuf. (Yusuf Aslan). Vurulup da kendine ilk geldiği anda söylediklerini bilirsin:

«Kahrolsun Amerikan emperyalizmi. Biz, Amerikan Emperyalizmine karşı dövüştük. Yaşasın bağımsızlık savaşı. Yaptıklarımdan da çok memnunum.»

Böyle demişti Yusuf.

Bu böyle olmalıdır.

Ve soracaklar bana. O zaman vasiyetim şu olacak:

«Cesedim yakılsın,» diyeceğim.

Cesedim yakılsın, küllerim de belirsiz bir yere savrulsun.

Böylece hem benim isteğimin dışında imam, mezar, dua gibi şeyler olmayacak, hem de asıl, düşüncenin önemli olduğunu kanıtlamış olacağım. Aslolan düşüncedir. Önemli olan düşüncedir. Bağımsızlık mücadelesi nasıl olsa sürecek. Bitmeyecek.

Ölüm karşısında bütün bu yürekliliği, sa-

na dünya görüşün veriyor. Marksist-Leninist oluşun. Kazancakis'in o romanını bilirsin: «Günaha Son Çağrı». O kitabın son bölümünde bu duyguyu ne güzel anlatır Kazancakis. Mücadeleyi bırakmamanın o büyük sevincini ne güzel anlatır. İşte o sevinci duyuyorsun. Devrim, öyle bir sarıyor ki insanı, seni bir yerde insanlıktan çıkarıp, insanüstü bir yaratık durumuna getiriyor. Bu da var.

●

Bak dostum, şu gördüğün arkadaşların hepsi de idam edilecek belki. Hepsi de idamla yargılanıyor, biliyorsun. Bu koğuştakilerin yaş ortalaması 21 falan. Gencecik çocuklar. Görüyorsun şarkı söylüyorlar. Korkuları yok. İnançları var. İnanmış adam güçlüdür, korkmaz.

Bir araştırsan, şaşarsın: Hepsi de okudukları okulların en başarılı öğrencileridir. Sınıflarının ya birincisi, ya ikincisidirler. Bak şu şimdi önümüzden geçen Semih var ya (Semih Orcan), fakülteyi onunculukla falan kazanmış. Bu arkadaşların çoğu lisede iftihara falan geçmiş. Raslantı değil bu. Hani bu işe girişmeseler, bu düzene karşı çıkmasalardı, inan ki bu düzenin en sivri noktalarına hızla tırmanıp yükseliverirdi hepsi de.

Öylesine pırıl pırıl zekâları var.

Ama bak şarkılar söyleyerek idama karşı savunma hazırlıyorlar. Sen de gördün, sen de okudun savunmaların bir kısmını; ipin ucundayken bile kimse kendini savunmuyor, kimse kendi başını kurtarmaya çalışmıyor.

Devrimci tavır budur.

Sanki savunma değil de, Türkiye'nin sorunlarını inceleyen bir kitap yazıyor gibiler. Amaçları yanılmamak, sorunlara gerçekçi açıdan yaklaşmak, gerçekçi, somut çözüm yolları getirmek.

Ondokuz yaşında insanlar var aralarında.

●

Öyle sanıyorum ki, ölüm karşısında duyulan duygular, bütün devrimcilerde vardır.

●

Ama bak mahpusane kötü. Bir devrimciye en çok koyan, eylemin dışında kalmaktır. Korkunç bir şey bu.

●

Mahpusaneler, hele hücreler bambaşka bir dünya. Sonra ayrıca uzun uzun anlatırım bu konuyu.

●

Pusudayken müthiş bir rahatlık var. Kesin bu böyle.

Ama ölüme karşı da buruk bir hüzün var.

●

İşkence mi? İşkence apayrı bir âlem. İrfan'ı dinlemelisin bu konuda.

(Ve gerçekten İrfan'ı, İrfan Uçar'ı dinledim. Hem de çok uzun dinledim. «Yaralısın» adlı romanımda İrfan vardır.)

●

Sinan'ın (Sinan Cemgil'in) ölümünde, burada, arka hücrelerdeydim. Ne gazete, ne radyo, hiç bir şey vermiyorlardı. Sinan'ın ölümünü ancak 15-20 gün sonra öğrenebildim. Mücadeledeyken, kavganın içindeyken, savaşırken, arkadaşının vuruluşu, ölüşü çok koymuyor insana; ama eylemin dışındayken, devrimci bir arkadaşın ölümü çok korkunç oluyor.

Sinan'ın ölümünü duyunca içim kinle doldu, kapkara kinle doldum. Demir parmaklıklara sarıldım. Parmaklıkları yarıp fırlamak isteği vardı içimde, önlenemez bir istek. Ama ağlamıyor insan. Hiç ağlamadım ben Sinan'ın ölümüne. Ağlayamıyorsun.

●

İki erkek kardeşim var. Küçüğüm sempatizan. Büyüğümün bu işlerle uzaktan yakından hiç bir ilişkisi yok. Ama babam iyidir

bak. Çok iyi bir insandır. O gazetelerde çıkan demecinin çoğu yeri yalandı. Çok iyi dostuz onunla. Üzülüyor tabii. Ama biliyor musun, onları pek düşünmüyorum. Marksist-Leninist görüş böyle yapıyor kişiyi. Öylesi duygulara pek yer kalmıyor insanda.

Deniz'in anlattıkları burada bitiyor.

Bitmezdi, daha soracağım, anlatmasını istediğim çok soru vardı. Ama bu buluşmaların, konuşmaların en yoğun yerinde, birgün, mahkeme, tutukluluk durumumu kaldırıverdi. Duruşmalarım tutuksuz olarak sürecekti. Hiç beklemiyordum. Hiç sevinemedim bu salıverilme kararına. Acıyla, üzüntüyle dinledim yargıçların hakkımda verdikleri salıverilme kararını. Ama yapacak hiç şey kalmamıştı. Böylece bu yazı dizisi de bu boyutlar içinde tıkandı kaldı.

«UZUN İNCE BİR YOLDAYIM»

Yusuf Aslan'la konuşmamı Deniz sağladı. Deniz'le yaptığımız yorucu bir konuşma gününde, Deniz, birden kalkmış,

«Yoruldum reis,» demişti. «Ben biraz avluya çıkacağım. Sana Yusuf'u getireyim. Onunla konuş.»

Ve Yusuf'u getirmişti yanıma.

Yusuf'la, Deniz'in yatağının üzerine oturup konuştuk. İkimizden başka kimse yok içeride. Herkes avluya, havalandırmaya çıkmış. Toy oynuyorlar.

Yusuf çekingen.

Onunla pek bir dostluğumuz olmamıştı daha önce.

Ben sordum, Yusuf anlattı.

Hiç süslemeden anlattı. Yalınkat anlattı.

Olaylara dışarıdan bakar gibiydi. Kendini hiç aşırı duyguya kaptırmadan, soğukkanlı bir sesle anlattı.

Oldukça dayanıklı bir insan olduğu ilk bakışta anlaşılıyordu.

Onu olayların ayrıntılarına sokabilmek için sık sık araya girdim, sorular sordum. Kısa anlatıyordu. Anlattığı bölüm bitince de susuyordu. Soru sormamı bekliyordu.

O gün Yusuf'un anlattıklarını olduğu gibi aktarıyorum.

Ancak, sözü Yusuf Aslan'a bırakmadan önce, o gün onun uzak bir köşeden söylediği bir türküyü şimdi de duyar gibi olduğumu belirtmeden geçemeyeceğim. Veysel'in bir türküsünü bir köşede ağır ağır söylediğini hiç unutamadım:

«Uzun ince bir yoldayım
Gidiyorum gündüz gece
Bilmiyorum ne haldayım
Gidiyorum gündüz gece.»

Yusuf'un en sevdiği türküymüş bu. Sonradan öğrendim. Ağzından hiç eksik etmezmiş. Asılmadan bir gün önce de, kapatıldığı bir başka hücrede, bu türküyü söylemiş.

«Uzun, ince bir yoldayım.»

Sözü şimdi Yusuf'a bırakıyorum:

YUSUF ASLAN ANLATIYOR

Yanlışlıkla tel çitli Hükümet Konağının bahçesine girdik. Ateş ediliyor üzerimize. Deniz, çitten atladı. Ben de tam bacağımı çitten atarken, havada vuruldum, düştüm yere; kalkamadım.

Kurşunu yediğimde bir sıcaklık, bir yanma duydum yalnızca. Bayılmışım.

On beş dakika kadar tam baygın kaldım. Sonra biraz kendime geldim. Yarı baygınlıktı bu. Hafif kar serpelediğini hatırlıyorum.

Yarı baygınken, Deniz'in, elindeki makinalıyla tarayarak uzaklaşışını duydum. Bir de bağrışmalar, çağrışmalar.

Ben yüzükoyun düşmüşüm yere; kaldırıma. Yarı baygınım ve duyuyorum bağırışları ve makinalının sesini.

Çiş etmek istiyorum. Edemiyorum. Kan dolmuş mesaneye. Ve acı başladı.

Bir buçuk iki saat öylece kaldım orada.

Ancak bir buçuk, iki saat sonra yanıma yaklaştılar. Daha kim olduğumu bilmiyorlar. Konuşulanları duyuyorum ama anlamıyorum pek.

«Şeyin oğlunu mu vurduk yoksa?» diyorlar.

Askerî bir Dodge'a koyup Sağlık Ocağına götürdüler.

Deniz'in tur attığını bilmiyorum. Ama makinalı seslerini ve bağrışmaları hatırlıyorum.

Sağlık ocağında bir masanın üzerine yatırdılar.

Yara çok acı veriyor.

O ara sürekli adımı soruyorlar. Soranlar polis ve candarma. Söylemiyorum. Hiç bir şey söylemiyorum.

Daha beni tanıyamadıklarını anlıyorum.

Adımı söylersem, kaçanın Deniz olduğunu anlayacaklar.

Susuyorum.

Onun daha yakalanmadığını konuşulanlardan çıkarıyorum.

Adımı sorduklarında acıdan bağırır gibi yapıyorum, bağırıyorum, ya da bayılma durumuna getiriyorum kendimi, bayılmış gibi.

Fotoğraflar falan getirdiler, baktılar bir bir; o zaman tanıdılar.

«Yusuf Aslan,» dediklerini duydum.

İşte o zaman soymaya başladılar.

Yaralanıp düştüğümde elimde tabancam vardı. Baktım, tabancam yok. Biri almış, kim almışsa.

Beni soyuşları korka korka oluyor.

«Dikkatli olun, kendini de patlatır, bizi de,» diyor korkulu bir ses.

Dikkatle soyuyorlar.

Üstümdekileri bir bir çıkarıyorlar.

İç çamaşırımın üstünde Amerikalı Jimmy'-nin arması vardı, madeni bir plâkaydı bu. Kalbimin üstünde. Kurşun kalbime girmesin diye takmıştım. Armanın üzerindeki **Police** yazısını okudular.

«Ne yaptık,» dedi biri. «Gizli polisi vur-muşuz.»

Sonra bunun Amerikalı polise ait olduğunu Doktor akıl edip çıkardı.

Sıvas Valisine telefon ettiler,

«Acele olarak hastaneye kaldırılması gerekiyor,» diye.

Vali de,

«Ben araba çıkarıncaya kadar yola çıkarmayın,» demiş.

Bir ara, yaralı bir kadını getirdiler. Eli kan içindeydi.

Kadın, orada bulunan candarmalara, polislere,

«Siz de adam mısınız?» dedi. «Bir adamı yakalayamadınız.»

Bana bir şey söylemedi.

Elinden yaralı olan bu kadının, Deniz'in yanlışlıkla vurduğu kadın olduğunu çok sonra anladım. Assubayın karısıymış.

Savcı geldi.

Hâlâ benim Yusuf olduğum konusunda kesin bir inançları yok. Ellerinde fotoğraf olduğu halde bu konuda hâlâ kesin bir karara varamadıkları belli.

Yine adımı soruyorlar. Deniz'in adı da dolaşıyor ağızlarda. İşte o ara,

«Gemerek'teki barikatı yarmış,» diye konuşuldu.

('Gemerek değil Yeniçubuk olacak doğrusu' diyor Yusuf burada. Barikat Yeniçubuk'taymış.)

Daha sonra da Deniz'in yakalandığını öğrendim.

Orada hazır bir ambulans olduğu halde göndermediler beni. Hiç bir tıbbi müdahale olanakları da yoktu.

Dış kanama durdu. İç kanama sürüyor.

O ara yine,

«Adın ne?»

«Nereye gidiyordun?»

«Yusuf Aslan mısın?» diye soruyorlar boyuna.

Deniz'in yakalandığı haberi gelince, sonunda ben de adımı söyledim.

Çatışma, akşam, saat altı altıbuçuk arasında olmuştu. O ara girmiştik Gemerek'e. Deniz'in yakalandığı haberi geldiğinde saat gecenin iki, ikibuçuğu falandı. O sıralardaydı işte.

Bu ara bir polis, Ankara'daki polis vurma olayını belirterek yüzüme bir yumruk attı.

Alt kısmım çıplaktı. Soymuşlardı. Soğuktu. Üşüyordum. Örtmüyorlardı üstümü.

Sonunda ambulans geldi.

Sıvas Candarma Komutanı ve Sıvas Emniyet Müdürü de geldiler.

Beni ambulansa attılar.

Sıvas'a doğru yola koyulduk.

Yolda yine yarı belimden aşağısı çıplak.

Tipi vardı.

Ambulansta soğuktan donabilirdim. Dişlerim birbirine vuruyordu. Yolda yarı baygınlık durumuna girip çıkıyordum boyuna.

«Ölüyor,» sesleri geliyordu kulağıma. Konuşuyorlardı.

Her şey düş gibi geliyordu bana orada. Nasıl olup da yakalandığımıza bir türlü akıl erdiremiyordum, inanamıyordum bir türlü.

●

Sıvas'a sabah 05.30'da falan geldik. Hava aydınlanıyordu. Vali de geldi. Beni hastaneye götürdüler. Ameliyat salonuna aldılar.

Sıvas Emniyet Müdürü, ölmeden ifademi almaya çalıştı. Ameliyat masasındaydım ve ifademi almaya çalışıyorlardı.

«Nereye gidiyordunuz?»

«Diyarbakır dolaylarına.»

«Ne yapacaktınız orada?»

«Sığınabileceğimiz bir köy bulabilirsek, orada kalacaktık. Yoksa dışarı çıkacaktık.»

«Komünist bir ülkeye mi?»

«Hayır, komünist olmayan bir ülkeye.»

Bu sözlerim sorgu tutanaklarında da var; böyle demişim orada.

Beni ameliyat eden doktor, gerçek bir doktordu. Başka bir doktorun eline düşseydim ölebilirdim.

Emniyet Müdürü,

«Deniz'in ifadesine göre yanınızda başkaları da varmış. Kaçmışlar,» dedi.

Ona bağırdığımı hatırlıyorum.

Yakalandığımıza bir türlü inanamıyordum. Düş gibi geliyordu. Ciddiye alamıyordum.

Ameliyatın ertesi günü babam geldi. Bir iki dakika kadar konuşabildik. Ona neler dediğimi, neler konuştuğumuzu hatırlamıyorum.

Ameliyattan çıktığımda, ayağımdan karyolaya zincirle bağlanmış olduğumu gördüm.

Odada polisler vardı.

Doktor da geliyordu yanıma sık sık. Bir fırsatını bulunca eğiliyor, yavaş sesle, beni rahatlatan insanca bir iki söz ediyordu bana. Biraz olsun rahatlıyordum.

Ameliyatın ertesi günü, durumu iyice kavradım:

Yakalanmıştık.

İşte o zaman çok üzüldüm. Büyük acı duydum.

Ama yakalananlar yalnızca ikimizdik: Deniz'le ben. Dışarıda kalan arkadaşlara güvenim tamdı. Nasıl olsa çıkabileceğimizi düşünüyordum.

Hastanede doktor, hemşireler, müstahdem, herkes, herkes bana gerçekten çok iyi davrandı.

Sıvas Belediye Başkanı,

«Elimden bir şey gelmiyor,» diyordu.

●

Ankara'dan isteniyordum.
Ameliyat eden doktor diretti, bir hafta falan vermedi beni.

Ya ikinci, ya üçüncü gündü, zatürre oldum. Yolda çok üşümüştüm. Yine komaya girdim.

●

Bir hafta sonra Ankara'ya getirdiler. Karnımda iki hortum vardı, bir hortum da kamışta. Çok eziyetli geçti yolculuk. Numune Hastanesine getirdiler. Başhekim, A.P. milletvekilliği falan yapmış. Beni hastaneye kabul etmedi. O durumda beni Merkez Cezaevine götürdüler. Sabaha kadar kıvrandım.

●

Sıvas'ta dördüncü gün Hüseyin'le Nakiboğlu'nun yakalandığını söylediler. Doktor söyledi. Çok üzüldüm. Üzüntüden ateşim kırka çıktı.

Merkez Cezaevine getirildiğim günün gecesi yine komaya girdim. Sabah konsültasyon ve yine Numune Hastanesi. Orada bir buçuk, iki ay kaldım. Sürekli olarak serum verildi. Karnımda iltihaplanma vardı. Yemek yiyemiyordum. Her iki çişimi de yapamıyor-

dum. Sonunda iltihap durumu geçti. Numune Hastanesindeki doktor da iyiydi.

Yeniden Merkez Cezaevine götürüldüm.

●

Numune Hastanesinde toplum polislerinin odama girmesi yasaktı. Yalnızlıktan sıkılınca onları çağırtıyordum. Giriyorlardı gizlice. Konuşuyorduk. Tavırları iyiydi. Bir keresinde, içlerinden biriyle bir atışma oldu aramızda. Askerler tutup çıkardı onu dışarı.

Odada bir başçavuş, iki üç asker, sürekli bekliyorlardı beni. Dışarıda da yirmi yirmibeş kişilik bir asker topluluğu bekliyordu. Kapının dışında da toplum polisleri.

●

Mahkeme idam kararı verecek. Ama üç, ama dört kişiye idam kararı verecek. Verirler. Kararı yerine getirebilirlerse getirirler.

Yusuf'un yüzünden bir tatsız rüzgâr geçiyor, derin bir soluk alıp veriyor. Soruyu ben sormuştum. Güçtü sormak ama sormuştum. Karşılığı bu kadar kısa ve kesin oluyor.

Ben cezaevindeyken Elrom kaçırıldı. Sinan'lar vuruldu. Cihan'lar yakalandı. Mahir'ler sıkıştırıldı. Cevahir öldürüldü. Üst üste geldi bu acı haberler. Mahkumlarla birlikte

yatıyordum, Merkez Cezaevinde. Dertleşeceğim kimse yoktu. Haberlerden nefret ediyordum. Yaşamamın en büyük acıları oldu bu haberler. Mahvoldum. Bir tek kişi yoktu konuşabileceğim. Mahkumların hepsi de ağa mağa.

«Oh, iyi olmuş,» falan diyecekler ama, ben olduğum için demiyorlardı.

Aslında yine hastanede kalmam gerekiyordu. Yüz numaraya güç gidiyordum. Bir elimle karnımdaki hortumun tüpünü tutuyor, titreyerek ve iki kat eğilerek bin güçlükle gidiyordum helaya; ve tutunarak durabiliyordum orada.

Haftada bir doktorlar gelip bakıyorlardı yarama.

●

Orada, cezaevindeyken, dışarıdan yemek gelmesi sonsuz sevindiriyordu beni. Babamı yeniden kazandım. Sabah, öğlen yemeklerimi getiriyordu.

●

Buraya (Mamak Askeri Cezaevine) getirilmeden iki gün önçe görüş'te babamla konuştum. Mamak'ta görüş olmadığını söyledim.

«Belki bir daha görüşemeyiz baba,» de-

dim. «Bu, son görüşmemiz olabilir.»

Çok üzüldü.

«Ben bir adamını bulurum,» dedi.

Kalktı. Sendeledi. Düştü yere. Gözleri bana dikilmişti. Çıkardılar. Dışarıda ağzından kan geliyormuş, ağlıyormuş boyuna. Üzüntüden mide kanaması geçirmiş. Hastaneye kaldırmışlar.

●

Annem geliyordu ara sıra. Sinan'ı, Alparslan'ı iyi tanırdı. Görüşte hep onlara ağlıyordu; beni bırakmıştı artık, onlara ağlıyordu.

ORTAK VASİYETLERİ

13 Mart 1972 Pazartesi.

Dört Avukat, Mamak Bir Numaralı Askeri Cezaevine gidiyorlar. Artık kesinlik kazanan ölüm cezalarının uygulanması gün meselesidir. Avukatlar, ölüm cezasına hükümlü Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan'la son kez görüşmek isteğindedirler. Ama görüşme izni verilmez. Cezaevi Yöneticisi Albay Kemal Saldıraner, komutanlıktan böyle buyurulduğunu, avukatlara açıklar. Avukatların diretmesi karşısında, komutanlıktan görüşme izni alınır. Ancak bir avukat, hükümlülerle görüşebilecektir. Ve Avukat Halit Çelenk, o gün ölüme hükümlü bu üç gençle son kez görüşür.

Arası cam bölmeyle ayrılmış daracık görüşme odalarından birinde Avukat Halit Çelenk, beş altı görevlinin gözetimi altında önce Deniz Gezmiş'le, sonra Yusuf Aslan'la,

sonra da Hüseyin İnan'la on dakika içinde görüşür.

Deniz Gezmiş, o gün, avukatı Halit Çelenk'e şu sözlü vasiyetini yapar:

İsteklerimiz şunlar:

1. Taylan Özgür'ün babası, Cebeci Mezarlığında, kendi ailesi için üç mezar satın almıştı. Taylan'ın babasına bir haber gönderin, bizim babalarımıza da söyleyin, o mezarları bize versinler; üçümüzü de bu mezarlara yan yana gömsünler.

2. Asılma sırasında, avukatlarımız da bulunsun, en azından siz bulunun. İleride, bazı çevreler, asılmamızı kötü biçimde kullanabilirler, gerçek dışı yorumlar yapabilirler. Avukatlarımız, asılmamıza tanıklık etsinler.

3. Başbakan Nihat Erim'in konuşmasını dinledik. Bizim af dilememizi, yaptıklarımızdan dolayı pişmanlık duyduğumuzu belirtmemizi istiyordu. Bizler af dilemeyi düşünmüyoruz. Ölüme, bir devrimciye yakışır biçimde gideceğiz. Biz bu yola, halkımızın yararını düşünerek giriştik. Af dileme, söz konusu değildir. Siz de analarımıza, babalarımıza, dostlarımıza söyleyin, bizler adına kimseden af dilemeye kalkışmasınlar. Bizleri küçük düşürmesinler.

4. Emniyette verdiğimiz ifademize, hiç söylemediğimiz sözler de eklemişler. İfademize eklenen cümlelere göre, biz sözde Sovyetler Birliği'nin Ankara Büyükelçisini kaçırmak istemişiz. Biz böyle bir şey söylemedik. Böyle bir eyleme girişmeyi de aklımızın ucundan bile geçirmedik. Biz kardeş Sosyalist bir ülkenin büyükelçisini kaçıracak kişiler değiliz. Bunu yalanlamak gerek. Bu yalan sözlerin bizi bağlamadığını ilk fırsatta açıklamanızı dileriz.

Daha sonra görüşme odacığına alınan Yusuf Aslan'la Hüseyin İnan da, Deniz'in isteklerini yineliyorlar.

Avukat Halit Çelenk'e söylenen bu ortaklaşa sözler, onların vasiyeti oluyor.

ASILIŞ ÖNCESİ

5 Mayıs 1972.

İki avukat, Ersin Şansal ile Mükerrem Erdoğan, o gün öğleden sonra saat 14'te Mamak Askeri Cezaevine gittiler. Binbaşının odasına alındılar. Odada, binbaşıdan başka bir yüzbaşı bir de nöbetçi üsteğmen Burhan Poturna vardı.

İki gün önce, Cezaevindeki ayaklanma olayıyla ilgili duruşmada Üsteğmen Poturna tanık olarak dinlenmişti. Avukat Mükerrem Erdoğan, bu kişinin tanıklık yapamayacağını bildirmiş, ceaevindeki ayaklanmanın nedeni ve yaratıcısı, kışkırtıcısı olarak bu üsteğmeni göstermiş, bu yüzden tanıklığının geçersizliğini anlatmaya çalışmıştı yargıçlara. Ama sözünü dinletememiş, üsteğmen Poturna tanık olarak konuşturulmuştu o günkü duruşmada. Avukatla üsteğmen arasında bu yüzden sürtüşme olmuştu.

O gün cezaevinde karşılarına yine o üsteğmen çıkmış, iki avukat, müvekkilleri Hüseyin İnan, Yusuf Aslan ve Deniz Gezmiş'le görüşmek istediklerini bu üsteğmene söylemek zorunda kalmışlardı.

Üsteğmen, her zamanki tavrıyla tepeden ve küçümseyerek onlara bakmıştı,

«Hımmm, demek onlarla görüşmek istiyorsunuz?» demişti.

«Evet, görüşmek istiyoruz,» demişti iki avukat.

«Bekleyin öyleyse,» demişti üsteğmen alaycı bir tavırla.

Bundan sonrasını, Avukat Mükerrem Erdoğan'**dan dinleyelim:**

Bekledik. Saat 14.30'da bizi görüşme yerine aldılar. Saat 15'e kadar bekledik orada. Ne gelen vardı ne giden. Sonunda bir er geldi yanımıza,

«Deniz'ler hamama girmişler. Kırk beş dakika kalacaklar. Bugün görüştüremeyeceğiz,» dedi.

«Olsun. Bekleriz. Kısa da olsa görüşeceğiz,» dedik.

Yarım saat daha bekledik.

Üsteğmen, bir er gönderip bizi yanına çağırttı. Gittik.

«Sizi bugün onlarla görüştüremeyiz,» dedi. «Banyodalar. Sizin geldiğinizi söyledik kendilerine. Onlar yarın gelmenizi istiyorlar.»

«Öyleyse bir not yazalım onlara, gönderelim, cevap versinler,» dedim.

Üsteğmen bir şey demedi. Bir kâğıda şunları yazdım:

Deniz, Yusuf, Hüseyin. Görüşmeye geldik. Banyodaymışsınız. İsteğiniz üzerine yarın geleceğiz. Bir isteğiniz varsa bildirin. Taşhihi karara da cevap gelmedi, bekliyoruz.

Kâğıdı verdim üsteğmene. Okudu, kendi götürdü içeri. Onbeş dakika ayakta bekledik. Üsteğmen geldi.

«Pusulanızı veremiyoruz,» dedi.

«Niçin?»

«Cezaevi Müdürüyle ilgi kurmaya çalıştım. Ona danışmak istedim. Olmadı. Bağlantı kuramadım. Şu anda kendisi, Sıkıyönetim Komutanlığında yapılan bir toplantıda. İsterseniz siz gidin. Kendisiyle konuşup izin almaya çalışın. İzin verirse pusulanızı çocuklara veririm, belki sizleri görüştürürüm de,» dedi.

Yapacak başka bir şeyimiz kalmamıştı. Çıktık. Hemen bir jeep'le aşağıya indik, Halk-

la Münasebetler'e gittik. Orada, Sıkıyönetim Komutanlığındaki toplantıda bulunan Cezaevi Müdürüyle konuşmak istediğimizi söyledik. Onunla görüştürülmeyeceğimiz belli olunca Adli Müşavirle görüşmek istedik. Telefonla bağlantı kuruldu, Adli Müşavire durumu anlattık. Çocuklarla görüşmemize yasal hiç bir engel olmadığını anlatmaya çalıştık. Bize verilen cevap kısaydı, kesindi:

«Görüşemezsiniz.»

Bir dilekçe yazdık hemen. İsteğimizi yineledik. Dilekçe hemen Adli Müşavirliğe gönderildi. Biz orada gelecek cevabı beklerken, Sıkıyönetim Komutanlığındaki toplantıya katıldığı söylenen kişilerin Cezaevi Nizamiyesinden arabalarıyla çıktığını gördük. Kalabalıktılar: Ankara Valisi, Ankara Savcısı, Ankara İnfaz Savcısı, Bir Numaralı Sıkıyönetim Mahkemesi Başkanı Ali Elverdi, Ankara Emniyet Müdürü çıkıp gidenler arasındaydı. Demek toplantı dağılmıştı.

Bu arada, Halkla Münasebetlere, Anadolu Ajansının iki muhabiri geldi (Zeki ile Burhan), o gece için özel sokağa çıkma izin kartı istediler. Bu arada saat 17.00 olmuştu.

Yine Adli Müşavirliği aradık.

«Cevabımız hayır'dır. Evet desek bile ar-

tık görüşemezsiniz, çünkü çalışma saati bitmiştir,» dediler.

Çıktık geldik.

Yazıhaneme döndüm.

İç ve dış ajanslar, o güne kadar olmadığı ölçüde sıkı bir ilgi kurdular benimle. Gece götürülecek olursak haber vermemizi istiyordu hepsi de. Hürriyet Gazetesinden Oktay Ekşi geldi. Minyatür bir fotoğraf makinesi vermek istedi bana. Kabul etmedim.

Her şeyi anlamıştım artık, bütün belirtiler, infazın o gece yapılacağı noktasında birleşiyordu.

Eve gittim.

Üstelik Eken'e suikast olayı da o gün olmuştu.

Evde kendimi oyalamaya çalıştım. Cem Yayınevi'nin yayımladığı Artur Koestler ile Albert Camus'dan çevrilen **idam** adlı kitabı okumaya çalıştım. Karım doktordur. Geceyarısı alınıp götürülme olanağını düşünerek, karım uyumadan, ondan yatıştırıcı ilâç istedim. Diazem verdi. Ortaya bir yere Diazem kutusunu bıraktı. Saat 23'te karım yattı. Ben kitabı okumayı sürdürdüm.

Daha önceden kararlaştırılmıştı. İnfaz olursa, iki avukat bulunacaktı infazda. Avu-

kat Halit Çelenk'le ben. Avukat Niyazi Ağırnaslı bulunmak istemediğini söylemişti. Rahatsızdı. Dayanamayabilirdi.

O gün, sokağa çıkma yasağı gece saat 23'e indirilmişti. Saat 24'e kadar herhangi bir haber gelmeyince rahatladım, o geceyi de atlattığımız umuduna kapılıp yattım.

ASILIŞ

Avukat Mükerrem Erdoğan, konuşmasını sürdürüyor:

6 Mayıs 1972.

Daha uyumamıştım. Saat 00.40'tı kapı çalındığında. Kapının zili her şeyi açıklamaya yetmişti. Yine de küçük de olsa bir umut vardı içimde, gece apartmanda biri ansızın rahatsızlanmış, karımı arıyor olabilirdi.

Kapıya koştum.

Biri resmi ikisi sivildi. Üç kişiydiler. Kapıyı açıp onları karşımda görünce hiç bir şey sormadım.

«Bir dakika, giyineyim,» dedim.

Eşimin bıraktığı diazem kutusundan bir diazem alıp attım ağzıma. Bir tane de yanıma aldım. Karım uyanmıştı.

«Ben gidiyorum,» dedim.

Aşağıda bekleyen jeep'e bindik. Ben öne

geçtim. Resmi giyimli iki polis memuru arkaya geçtiler. Sivil olan arabayı kullanıyordu. Telsizle Merkez'i aradı.

«Emaneti aldınız mı?» diye sordular Merkez'den.

«Aldık, dönüyoruz,» dedi yanımdaki.

Üçü de çok sakindi.

Cemal Gürsel Alanındaki köprünün altından, yolu kesmiş olan askerler ve polislere, ışık sinyalleriyle parola vererek geçtik. Dumlupınar Caddesi boyunca gittik. Dörtyol'daki Sinemanın önünde yine yolumuz kesildi. Merkez yine telsizle bizi aradı:

«114, daha neredesiniz?»

«Gelmek üzereyiz, yaklaştık,» dedi yanımdaki.

Ankara Merkez Cezaevinin önü görülecek şeydi. Başdöndürücü bir zırhlı araç ve asker kalabalığı bütün cezaevini sarmıştı. Her yan projektörlerle aydınlatılmıştı. Arabayı süren sivil polis arabadan atlayıp, amirine geldiğimizi haber verdi. Sonra arabadan indirildim. O korkunç kalabalığın içinde iki kiiyi hemen tanıyıverdim. Biri Avukat Halit Çelenk'ti, öbürü de Üsteğmen Poturna. Üsteğmenle gözgöze geldik. Kabaca gülümsedi. Halit Bey ise şoke olmuş gibiydi.

Halit Çelenk'le birlikte Cezaevinin dış giriş kapısından girdik. Yanımızda bize eşlik eden bir sivil polis vardı. Oradaki bir subaya, bizim avukat olduğumuzu, içeriye girebileceğimizi söyledi. Bizi çektiler. Üstümüzü aradılar. Bu birinci aramaydı.

Bu arada bir subay geldi yanımıza. Bizlerin içeriye alınmamız konusunda daha izin verilmediğini, dışarıda, arabanın içinde beklememiz gerektiğini söyledi.

Dışarı çıktık. Beni getiren arabanın içine girdik. Beklemeye başladık.

Biraz sonra bir haber geldi; bizi çağırıyorlardı.

İndik arabadan. Yine girdik içeri. Aynı sivil görevli yanımızdaydı yine. Üstümüzü başımızı yeniden aramak istediler. Yanımızdaki görevli, arandığımızı söyleyerek engel oldu.

Kapıdakiler hep subaydı. Genç subaylardı hepsi. Bu arada ellerinde telsizlerle assubaylar gidip geliyordu boyuna. Kapının önünde erler bekliyordu. Subaylar teğmen, üsteğmen falandılar. Kapının hem içi hem dışı böyleydi.

Bu kez görevli polis bizi aramadı.

Elinde telsiziyle bir assubay yanımıza ka-

tıldı. Bu arada oradaki bir subayın buyruğu ile arkamıza thomsonlu bir er takıldı.

Merkez Cezaevinin görüşme yerine girilirken üst baş ararlar. Oradan girdik. O kapıdan girince assubayla thomsonlu er bizi bırakıp döndüler. Görevliyle içeri girdik. İçeride onbeşe yakın subay vardı. Albaylardı. İçlerinde bir tanesi üsteğmendi. Üç de gardiyan. Biri,

«Ceplerinizi boşaltın,» dedi.

Tavırlarında, görev yapıyor olmanın da ötesinde bir hava vardı.

Ceplerimizi masanın üzerine boşalttık.

«Ayakkabılarınızı çıkarın,» dediler.

Çıkardık.

Çoraplarımızı yokladılar.

Masanın üzerine çıkarıp bıraktığımız şeyler orada kalacak sanmıştım, bu yüzden ikinci diazemi de orada atıverdim ağzıma. Masanın üzerindeki öte berimizi bir bir aradılar. Dolmakalemleri, çakmağı yokladılar. Sigaraları paketten çıkarıp incelediler, para cüzdanlarımızı boşaltıp iyice gözden geçirdiler. Sonra da,

«Alabilirsiniz,» dediler.

Halit Çelenk'in 'Bellargal'ini vermediler. Bunun yatıştırıcı bir sinir ilâcı olduğunu

belirtti Halit Çelenk. Ama vermediler.

İçeri girerken bir üsteğmene teslim ettiler bizi. Silâhlıydı.

«Silâhını bırak,» dediler.

Üsteğmen tabancanın şarjürünü çıkardı önce, ama tabancasını da bırakması konusunda direndiler. Üsteğmen boş tabancasını da bıraktı.

Onun eşliğinde kapıaltından Cezaevinin İdare binasına girdik.

Biz hâlâ infaz yerini kestiremiyorduk. Oysa o geçtiğimiz yermiş infaz yeri. Avlu yani. Yani görüşme odalarından görünen avlu. Avlu karanlıktı. Avludan geçerken orada darağacı var mıydı, yok muydu, farkında değilim.

İdare Binasına girince bizi Ankara İnfaz Savcısı Sami Uğur karşıladı. Topaldı.

«Sizi müvekkillerinizle görüştüreceğiz,» dedi. «Biliyorsunuz, tashihi karar talebiniz, Askeri Yargıtayca reddedildi.»

Bu isteğimizin Askeri Yargıtayca reddedildiği konusunda bilgimiz olmadığını söyledik.

«Bugün reddedildi,» dedi.

Red kararını görmek istediğimizi bildirdik.

Bu arada, yukarıdan, Cezaevi Müdürü Selahattin Eren'in katından Ankara Savcısı Fazıl Alp indi. Elinde 'Resmi Gazete' vardı. Bize, infaz için bütün hukuki gereklerin yerine getirilmiş olduğunu söyledi.

Biz Ankara Savcısına da, yine, tashihi karar taleplerimizin reddedildiğinden haberimiz olmadığını bildirdik, red kararını görmediğimizi söyledik.

İnfaz Savcısı,

«Kararlar buradadır, size göstereceğiz,» dedi.

Bunun üzerine, biz, infazın yapılıp yapılmaması konusunda tereddüt olması gerektiğine ilişkin ve bunun nedenlerini belirten bir dilekçemizin İnfaz Savcılığına verilmiş olduğunu, buna da cevap alamadığımızı söyledik.

«Savcılığımızca infazın yapılması konusunda herhangi bir tereddüt yoktur, dilekçenizde belirtilen hususlar da tereddüt doğuracak nitelikte değildir,» dedi İnfaz Savcısı. Sonra da sözlerine şunu ekledi: «Buyrun sizi Deniz'le görüştüreyim.»

Başgardiyan Odasının kapısı önünde konuşuyorduk bunları. Başgardiyan Odasının kapısı açıktı. Çok heyecanlıydım. Dişlerim

birbirine çarpıyordu. Ama başgardiyan odasına girip de içeride Deniz'i görünce bütün heyecanım bir anda geçiverdi.

İçerisi kalabalıktı. Kalabalıktan Deniz'i göremiyorduk. Ben üçü de oradadır sanıyordum içeri girerken. Açıldılar. Deniz'i o zaman gördüm.

Deniz, elleri arkasından kelepçeli, ayakları bileklerinden prangalı olduğu halde, avluya bakan pencerenin karşısındaki duvarın önünde bir sandalyeye oturtulmuştu.

Sırtında, boğazlı, kavuniçi/kırmızı arası dik yakalı bir balıkçı kazağı vardı.

Pantalonu limon küfü kadifedendi. Saçları üç numarayla kesilmişti.

Sakalları uzamıştı. Gülümseyerek, bize,

«Hoşgeldiniz,» dedi.

Hemen arkasında, biri sağında, biri solunda iki gardiyan duruyordu ayakta. İkisinin de birer eli —birinin sağ, birinin sol eli— Deniz'in omuzundaydı. Sağ gerisindeki gardiyan Deniz'e sigara içiriyordu. Elinde tuttuğu sigaradan soluk aldırıyordu.

Deniz'in oturduğu yer, Başgardiyan Odasının, kapıdan girince hemen sağında, duvara yakın bir yerdeydi. Oturduğu yerin sağındaki masanın üzerinde bir 'Samsun' pa-

keti duruyordu. Bir el paketi iyice sıkıp bırakmış gibiydi.

Deniz, gardiyanın elinde tuttuğu sigaradan derin bir soluk çekti,

«İki gün öncesine kadar 'Birinci' sigarası içiyorduk,» dedi. «Sonucu bildiğimizden, hiç olmazsa son iki gün uçlu sigara içelim dedik.

Ardından da,

«Gelmekle iyi ettiniz. Ölüme nasıl gittiğimizi gözlerinizle görüp, yarınki kuşaklara doğru olarak anlatasınız diye, sizlerin olaya tanık olmanızı istedik,» dedi. «Cezaevlerindeki devrimcileri benim için tek tek öpün. Bizleri, Taylan'ın yanına gömün.»

Bu sırada İnfaz Savcısı, Deniz'e dönüp, sessizliği bozdu:

«Deniz, kendini nasıl hissediyorsun?»

Sanki Deniz onun kırk yıllık dostuymuş gibi bir havası vardı. Yani, nasıl olduğunu sorarak, Deniz'e ilgisini göstermek istiyor, bunu Deniz'e karşı bir lutuf sayıyor gibiydi. Böyle bir konuşmadan kendince bir tad çıkarmaya çalışıyordu. İnfaz Savcısı bunu sorduğunda, Deniz'in oturduğu sandalyeyle, sağındaki masanın arasındaydı.

Deniz başını kaldırdı, baktı ona. Güldü.

«Mutluyum. Rahatım,» dedi.

«Avukatlarına söyleyeceğin bir şey var mı?» dedi İnfaz Savcısı.

«Söyledim söyleyeceğimi. Yok,»

«O halde buyrun Yusuf'la görüşelim,» dedi Savcı bize.

Çıktık odadan.

Deniz'in bulunduğu odada çok sayıda albay vardı. Otuz kadar. Ayrıca Merkez Komutanı Tevfik Türüng, Mahkeme Başkanı Ali Elverdi, iki savcı, sonradan Emniyet Müdürü olduğunu öğrendiğimiz sivil giyimli biri ve gardiyanlar vardı.

Deniz'in bulunduğu odadan çıkıp hemen bitişikteki küçük odaya girdik. Oda o kadar kalabalık değildi. Yusuf da tıpkı Deniz gibi, elleri arkasından kelepçeli, ayakları bileğinden prangalı olduğu halde bir sandalyede oturmaktaydı. Onun da iki yanında iki gardiyan duruyor, omuzlarından tutuyorlardı. Odada birkaç albayla gardiyanlar vardı.

Yusuf bizi görünce,

«Hoşgeldiniz,» dedi.

Sakindi. Yüzünde o her zamanki rahatlık, sakinlik vardı.

«Bu saatte sizler de yoruldunuz. Zaten bizim için çok çalıştınız. Hepsi için teşekkür

ederim,» dedi.

Sonra bana döndü,

«Biliyorsun, kardeşim Yücel rahatsızdır. Onun rahatsızlığı benim yüzümdendir. Benim durumuma bağlı olarak hastalığı da geçmiş ya da kötüleşmiştir. Hastalığıyla ilgilenirseniz, tedavisi için çalışırsanız sevinirim,» dedi.

Karım, Hacettepe'de doktordu; asistandı. Yücel'le psikiyatri bölümünde o uğraşmıştı. Yusuf, bu sözleri bu yüzden bana söylemişti.

«O bakımdan hiç kaygın olmasın Yusuf,» dedim. «Düşündüğünden daha da çok ilgileneceğim Yücel'le. Zaten son zamanlarda çok iyileşti.»

«Babam nasıl?»

Babaların infazda bulunmaya hakları yoktu.

«Çok metin,» dedik.

«Kendisini buna hazırladı zaten,» dedi.

Sordu:

«İnfazdan haberi var mı?»

Yoktu. Nereden haberi olacaktı.

«Var,» dedik.

Böyle demeyi uygun gördük o anda.

Yusuf çok sakindi. Olağanüstü sakindi. Bütün bu konuşmalar boyunca da gülümsü-

yordu. Her zamanki gülümsemesini bırakmamıştı. İnfaz savcısına döndü,

«Arkadaşlarımla son bir kez daha görüşmek istiyorum,» dedi.

«Ne gereği var?» dedi İnfaz Savcısı.

Dayanamadım, Halit Çelenk de dayanamadı,

«Ölüme giden bir insanın son isteğini, hele bu istek bu kadar alçakgönüllü ve yerine getirilmesi bu kadar kolay bir istekse, bunu yerine getirmeyecek, buna engel olacak bir savcının varlığını bile düşünemiyorum,» dedim.

Halit Çelenk,

«Bu isteği yerine getirmek zorundasınız; bu teamüldür,» dedi.

«Merak etmeyin, bir şeyler yaparız,» dedi savcı. Sonra Yusuf'a döndü: «Avukatlarından bir isteğin var mı?»

«Yok,» dedi Yusuf.

«O halde Hüseyin'le görüşelim,» dedi savcı bize.

Yusuf'un odasından çıktık.

●

Merkez Cezaevinde avukatların müvekkilleriyle görüştüğü bir oda vardır. Hüseyin İnan oradaymış. Giderken önümüze çıkan bir

albay, çok alaycı bir tavırla,

«İmamı kabul etmediler, dinî tören istemediler. Bunlar müslüman değilmiş,» dedi.

Halit Bey,

«Bu onların bileceği şey,» dedi.

Albay, bize dokundurmaya çalışarak,

«Tabii tabii, bunu siz de bilirsiniz,» dedi.

Yanından geçip, Hüseyin'in bulunduğu odaya girdik.

Görüşme odasında her zaman duran masa alınmıştı. Hüseyin, kapıdan girişte, kapıyı sağına almış durumda oturuyordu. Onun da elleri arkadan kelepçeliydi, ayakları prangalıydı. Sağında solunda birer gardiyan. Sigara içiriyordu gardiyanlardan biri: Samsun. Odada iki gardiyan, bir assubay, Cezaevi Müdürü ve kapıya dışarıdan dayanmış iki albay vardı.

«Hoşgeldiniz,» dedi Hüseyin.

Az konuşur Hüseyin. Ağırbaşlıdır. Ama o gün, Hüseyin'in yüzünde, o ağırbaşlılığın bile engelleyemediği bir gülümseme vardı.

Konuşurken, söylediği her sözcükte başını kaldırır, indirirdi.

«Hoşgeldiniz,» derken başını kaldırmıştı. Yine indirdi başını. Yine kaldırdı:

«Size çok teşekkür ederim,» dedi.

(Çocukların vekâletini aldığımızda ilk kez Hüseyin'le görüşmüştüm. O zaman gür bıyıkları vardı. Son olarak da yine Hüseyin'-le görüştüm. Bıyıksızdı.)

Üçünün de saçları dibinden kesikti.

Başını kaldırdı yine,

«Babam Ankara'da mı?» dedi.

«Ankara'da.»

«İnfazı biliyor mu?»

«Biliyor.»

«Nasıl babam?»

«İyi. Çok metin.»

«Biz inanıyoruz ki, bu mücadele bizimle bitmeyecektir,» dedi.

Bu sözü, bir soru biçiminde sormuştu. Bizden, «Evet, tabii,» dememizi bekleyen bir soru gibi. Karşılık veremedik. Halit Çelenk, ellerini her zamanki gibi iki yana açmış, su-sup kalmıştı.

İnfaz Savcısı,

«Avukatlarına söyleyeceğin bir şey var mı?» diye sordu.

«Son sözümü sehpada söyleyeceğim,» dedi Hüseyin.

«O halde biz çıkalım,» dedi Savcı.

Çıktık.

Koridorda, imamla göz göze geldik. Üz-

gündü. Dokunsak ağlayacak gibiydi.

Yine Deniz'in yanına döndük.

Deniz, hemen yanındaki masaya getirilmiş bir yazı makinasında, babasına son mektubunu yazdırıyordu. Mektubu bir gardiyan yazıyordu. Mektubunu yazdırmasını bekledik. Sözcükler üzerinde bir bir düşünerek yazdırıyordu mektubunu. (*)

Mektup bitti. Kelepçesini çözdüler. Bir kalem verdiler. İmzaladı mektubunu. Yine kelepçelediler bileklerini arkadan.

Savcı'nın önderliğinde bir görevli gurup, Yusuf'u getirdiler odaya. Gecenin o saatinde, Yusuf'un ayağındaki ağır pranganın zinciri büyük bir gürültüyle sürükleniyordu ardınca. Korkunçtu.

Yusuf'un ayak bileklerine vurulmuş bukağılı pranganın uzun, ağır bir zinciri vardı. Yusuf, çok küçük adımlarla, güçlükle yürüyebiliyordu. Çünkü zincir, ayaklarına yakın bir yerden birbirine bağlanmıştı. Bu yüzden uzun, kalın zincirin artan kısmı, yerde sürükleniyor, koridorda, çıplak betonun üzerinde, boş yapıda korkunç biçimde yankılar yapıyordu.

(*) Bu mektup, ileriki sayfalarda vardır.

Yusuf odaya sokulunca, koridordaki albaylar da odaya doluştular. Tıklım tıklımdı oda.

Yusuf'la Deniz son kez konuştular.

Kısa sürdü bu konuşmaları.

Konuştuklarını duyamadık.

Öpüştüler.

Sonra Yusuf'u alıp odasına götürdüler.

Sonra da Hüseyin'i alıp getirdiler. Onun da prangalarına bağlı ağır zincir, korkunç yankılar yapıyordu koridorda.

Hüseyin'le Deniz'in son konuşmaları da çok kısa sürdü.

Onları da duyamadık.

Öpüştüler.

Sonra Hüseyin'i de alıp götürdüler.

Deniz'i ayağa kaldırdılar.

Cepleri boşaltıldı.

«Parkam nerde?» diye sordu Deniz.

Parkası, odada, kapının arkasına asılmıştı. Gösterdiler.

«Parkamı babama teslim edin,» dedi.

Savcı,

«Parkan da, cebinden çıkanlar da, mektubun da babana teslim edilecektir,» dedi.

Deniz'in cebinden çıkanlar arasında birazcık para da vardı. Onbeş lira kadardı.

Savcı, Mahkemenin kararını okudu kısaca.

«Bu karar sana mı ait?» dedi Deniz'e.

«Ben bu kararı reddediyorum,» dedi Deniz.

«Karar, Yargıtayca da onaylanıp kesinlenmiştir,» dedi Savcı.

Doktorlar çağrıldı. İki sivil doktordu gelenler.

Savcı, doktorlara,

«İnfaza engel bir hastalığı, rahatsızlığı var mı?» diye sordu.

Doktorlar uzaktan, oldukları yerden Deniz'e baktılar,

«Hayır yok,» dediler.

«Şuuru yerinde mi?» diye Savcı.

«Yerinde,» dedi doktorlar.

Bunlar konuşulurken Deniz, gülüyordu.

Savcı işaret etti.

Gardiyanlar, masanın üzerinde duran kâğıda sarılı bir paketi açtılar; çıkardıkları beyaz ölüm gömleğini, başından geçirerek Deniz'e giydirdiler. Ayak topuklarına kadar uzanan, kolsuz, dar, patiskadan dikilmiş bir gömlekti.

Deniz'in kolları, gömleğin altında kalmıştı.

Ayaklarındaki prangayı çözmek istediler.

Anahtarlar, pranganın asma kilidini açmadı.

Deniz, sessiz, sakin bekliyor, prangayı açmaya çalışanlara bakıyordu.

Başka anahtarlar getirildi. Onlar da açmadı pranganın kilidini.

Bu arada, orada bulunan bir Albay,

«Prangayı çözmeden yapalım şu işi,» dedi.

İnfaz Savcısı,

«Yok canım. Bunlar uslu çocuklar. Çözelim,» dedi. «Kilidi kim kilitlediyse onu getirin.»

Bunun üzerine, Hüseyin'in odasında bekleyen assubayı getirdiler. Mamak Cezaevinde görevli bir assubaydı bu. Elinde bir deste anahtar vardı. Anahtar külçesini uzattı gardiyana. Birkaç denemeden sonra pranganın asma kilidi sonunda açılabildi. Gardiyan, çözdüğü bilek kalınlığındaki prangayı, odanın köşesine, betonun üzerine fırlattı.

Deniz, bize döndü,

«Cezaevinden bizi, yangından mal kaçırır gibi kaptılar, havalandırarak getirdiler. Ayakkabılarımızın bağlarını bile bağlamamıza fırsat vermediler. Postallarımın bağlarını bağlasınlar; asıldığımda ayağımdan düşmesini istemem,» dedi.

Bir görevli, Deniz'in açık bağcıklarını bağladı.

İki gardiyan Deniz'i kaldırdı.

«Hadi bakalım,» dediler.

Kalktı Deniz.

Bize döndü, «Hoşçakalın. Cezaevlerindeki bütün devrimcilere selâm. Hepsini benim için birer birer öpün,» dedi.

Yürüdü iki gardiyanın ortasında.

Çok metin gitti.

Avluya çıktık.

Darağacı, avlunun karşı duvara yakın bir yerindeydi. O bölge karanlıkçaydı. Ayrıca aydınlatılmamıştı. Dışarının ışıklarıyla aydınlanıyordu ancak.

Deniz, gardiyanların yardımıyla masaya çıktı. Masa yüksekçeydi. Bir yemek masası yüksekliğinde. Hele kolları bağlı biri için, tek başına, yardımsız çıkmak kolay değildi.

Deniz'in elleri, bağlıydı arkasından, beyaz ölüm gömleğinin içinde. Ve ayak topuklarına kadar inen beyaz gömleğin eteği daracıktı, bacakların açılmasını önleyecek kadar dardı.

Masadan tabureye kendi çıktı. Basıkça bir tabureydi.

Tepesindeki ilmiği boynuna kendi geçir-

mek istedi. İlmik dardı, sıkılmıştı; kendiliğinden, kafasından geçemezdi. Bir gardiyan ilmiği açtı, genişletti, başından geçirip taktı Deniz'in boğazına. Ancak, yukarıdan sarkan urgan, çift kat olarak geliyordu. Altta da ilmik çiftti. İki kattı. İki ilmik vardı boğazında Deniz'in.

Üçünün içinde sesi en gür olanı Deniz'di. Mahkemede, duruşmalarda da öyleydi.

İşte o anda Deniz son sözlerini söyledi.

Yine son derece gür bir sesle söyledi son sözlerini:

«Yaşasın tam bağımsız Türkiye. Yaşasın (...) Yaşasın (...) Yaşasın işçiler, köylüler. Kahrolsun Emperyalizm—,» (*) derken «izm»i bütünleyemedi.

İnfaz Savcısının,

«Çek, çek,» diye bağırması üzerine, cellat, arkadan tabureye vuruverdi.

Dört adım ötemdeydi.

Bir infaz olayının tanığı gibi değildim. Devrimci bir eylemi seyrediyor gibiydim. Tepkim olağandı. Çok dikkatliydim. Tabure masadan düştü. Ayakları masaya değdi, tam

---

(*) Deniz Gezmiş'in son sözlerinden onbir sözcük çıkarılmıştır.

oturmadı, uçlarıyla değdi. Anlaşılan, Deniz'-in uzun boyunu iyi hesaplayamamışlardı. Orada bulunanlarda bir şaşkınlık yarattı bu durum. Bunun üzerine İnfaz Savcısı,

«Masayı çek,» diye bağırdı.

Masayı da çektiler.

Gitmişti Deniz.

O anda yüzü tam bana karşıydı. Gözleri anlamsızdı. Ayakları masaya değdiği anda bakışları anlamsızlaşmıştı.

Masa çekilince, ipin ucunda dönmeye başladı. Tam 360 derece döndü havada, son-ra ağır ağır 180 derece daha döndü ve durdu.

Yalnızca yana eğik başı ve postalları gö-züküyordu.

Bu anda kasılmalar başladı. Sanki kolla-rını çözmek, kelepçeden kurtulmak ister gi-biydi. Kollar, omuzlardan kasılıyor, ayakların-da bir titreşim oluyordu. Saatler o anda 01.25'ti.

İp boğazına oturduktan sonra bunlar 4-5 saniye içinde olup bitti.

Baktım, orada bulunan, olayı izleyenler-den Ali Elverdi'nin dudaklarında sigara var-dı. Ellerini, arkasında kavuşturmuştu.

İnfaz Savcısı, yanındakilere espriler yap-maya çalışıyordu. Ama yaptığı esprilere yine

kendi gülüyordu. Gülmesi garip seslerle beliren biri.

Ama orada somutlaşan bir şey vardı: Gardiyanlar, 'telkin'i kabul edilmeyen, başı şapkalı imam, iki sivil doktor, tam bir saygı duruşu içinde infazı izlediler.

Subaylar, bir kısmı guruplaşmış, kapıaltının iç koğuşlara açılan kapısı önünde duruyorlardı.

Tevfik Türüng, elleri parkasının ceplerinde, kısacık boyu, kısık gözleri, çopur yüzüyle, olayı saygısızca izliyordu.

Bu arada Ali Elverdi üşümüş olacak ki, parkasını getirtti.

Çıt yoktu.

Birden bir çırpınış sesi, kalabalıkta şaşkınlık yarattı. Başlar, hızla sesin geldiği yöne döndü. Yüzlerden bir ürperti geçti.

Duvarın çıkıntısında kanat çırpan bir güvercindi bu.

Bir güvercin çırpınmıştı.

Yüzler, yine eski katı görünümüne döndü.

Doktorlar yanımızdaydı. Halit Çelenk, doktorlardan birine döndü,

«Ne kadar zaman içinde bilinç kaybolur?» diye sordu.

«Bilinç hemen o anda kaybolur,» dedi

Doktor. «Ölüm 5 ile 7 dakika arasında tamamlanır.»

«Yaftayı asın,» dedi İnfaz Savcısı.

Dosya kâğıdı boyutlarında bir kartonun üzerine, büyük harflerle **karar** yazılmıştı. Kartonun iki ucuna bağlı bir ip vardı, asıldı Deniz'in boynuna.

Savcı, doktorlara, ölüyü muayene etmelerini söyledi. Bunu bir emir biçiminde söylemişti.

İki doktor gidip Deniz'in gömleğini sıyırdılar yukarı doğru. Gömleğin altında kalan kelepçeli kollar ortaya çıktı.

Nabzını dinlediler.

«Nabız atıyor,» dediler.

Oysa infaz yapılalı 10 dakika olmuştu.

Bunun nedeni: çift ilmik kullanılması, Deniz'in dik yakalı kazak giymiş olması, bir de güçlü bir beden yapısına sahip olmasıymış.

«Kelepçeyi çözün,» dedi Savcı, cellatlara.

Kelepçe açıldı. Kollar beyaz gömleğin içine sarktı. On dakika daha bekledik. Doktorlar yeniden muayene ettiler.

«Biraz daha bekleyelim,» dediler.

Nabız atışları dinmemiş.

Ve 02.15'te son bir muayeneden sonra ipi

kestiler bıçakla. Alttan iki üç gardiyan tuttu ölüyü, sehpanın hemen yanındaki yere serili bir bezin üzerine uzattılar boynuna bağlı kesik urganla. Bezin dört köşesinden dört kişi tuttu, kadırdılar, götürdüler birinci ölüyü boynundaki ilmikle.

●

Başgardiyan odasına döndük.

Koridorda, Bir Numaralı Sıkıyönetim Mahkemesinin kâtibi İsmet'e rasladık. Gözleri dolu doluydu. Şoke olmuş gibiydi.

İmam da o anda koridora geldi. Ağlamak üzereydi.

Başgardiyan odasında, Deniz'in oturduğu sandalyada Yusuf oturuyordu. Deniz'in asılması sırasında Yusuf'u alıp oraya getirmişler. Bize dönerek,

«Duydum Deniz'in sesini,» dedi.

Bunu derken, Deniz'in son sözlerini onayladığını, sehpada arkadaşının gösterdiği soğukkanlılıktan son derece kıvanç duyduğunu, beklediği, umduğu yiğitçe davranışı görmekten mutlu olduğunu anlatmak istercesine, gülerek söylemişti bu sözü.

İnfaz Savcısına döndü,

«Mektuplarımı babama verirsiniz değil mi?» dedi.

«Elbette veririz,» dedi Savcı. «Bize güvenin yok mu?»

«Yok tabii. Size niçin güveneyim?»

«Merak etme, vereceğim.»

(Ve İnfaz Savcısı gerçekten sözünde durmadı ve Yusuf'un yazdığı iki mektuptan birini, akrabalarına, köylülerine yazdığı ikinci mektubu suç unsuru taşıdığı gerekçesiyle vermedi.) (*)

«Tuvalete gitmek istiyorum,» dedi Yusuf.

«Peki,» dedi Savcı.

Yusuf'u prangalarıyla götürdüler.

Orada bir Albay,

«Dikkat edin, intihar edebilir,» dedi arkasından.

Ama Yusuf duymadı bu sözleri.

«Bunu yapacak insanlar değil onlar. Merak etmeyin,» dedik.

«Hiç belli olmaz,» dedi Albay.

Az sonra getirdiler Yusuf'u.

«Yusuf, sigara ister misin?» dedim.

Uzun Maltepeydi.

«Son olarak bir sigara içeyim,» dedi.

Sıkıştırdım dudaklarına, yaktım.

(*) Yusuf Aslan'ın babasına, yazdığı mektup, kitabın ileriki sayfalarında vardır.

Gardiyanlar, sigarasını sonuna kadar içirdiler.

Son sigarasını içerken, birden karşısındaki birini tanıdı. Tam karşısındaydı adam. Sivil biriydi. Pencerenin yanında oturuyordu. (Sonradan öğrendik, Ankara Emniyet Müdürüymüş.)

«İşkenceler nasıl gidiyor. Devam ediyor musun?» dedi gülerek.

Kimse beklemiyordu böyle bir şeyi. Oturan adam da.

«Bizde öyle şeyler yok,» dedi adam.

«Peki elektrik işkenceleri nasıl gidiyor?»

«Biz, öyle şeyler yapmayız.»

«Yaa, öyle mi? Çoluk çocuğun var mı?»

«Bir kızım var.»

«Hangi okula gidiyor?»

«Küçük daha. Okula gitmiyor.»

«İyi,» dedi Yusuf.

İnfaz Savcısı, doktorları çağırdı.

Oda dolmuştu yine.

«Yusuf'un infaza engel bir rahatsızlığı var mı?»

«Hiç bir şeyim yok,» dedi Yusuf, «Sanki komada olsam asmayacak mısınız?»

Savcı bir şey söylemedi. Kararı okudu.

«Bu okuduğum karar sana ait mi?»

«Bana ait,» dedi Yusuf.
«Bir diyeceğin var mı?»
«Yok.»
«Yusuf'u bekletmeyelim,» dedi Savcı.

Ceplerini boşalttılar. Yusuf'un cebinden de 17.25 lira çıktı. Emanet hesabına aldılar.

Kâğıda sarılı ikinci paketi açtılar. Çıkardıkları ikinci beyaz ölüm gömleğini de Yusuf'a giydirdiler.

«Bu gömleği giydirmeden asamaz mısınız?» dedi Yusuf, İnfaz Savcısına.

«Usul böyle,» dedi Savcı.

Ayağındaki prangaları çözdüler.

«Hadi Yusuf,» dedi Savcı.

Yusuf yerinde doğruldu. Yanımızdan geçerken,

«Hoşça kalın,» dedi bize.

Sustuk.

Yürüdü.

Yürüdük. Avluya, aynı yere çıktık.

(Hüseyin ağırbaşlıdır. Gündelik durumlarında bile Hüseyin'in gülmesi, olağandışıdır, yapısına aykırıdır. Ama Yusuf öyle değildir, her zaman güler yüzlüdür.)

Yusuf kalkıp giderken, bize 'Hoşça kalın' derken bile, sesi o kadar olağan, yüzündeki o her zamanki gülüşü bile öylesine bildik, öy-

lesine alıştığımız bir gülüştü ki.

Hiç olmazsa olağandışı durumlarda ayakları oynar, bacakları titrer insanın. Baktım, üçü de o kadar olağan yürüyüp gittiler ki ölüme. Hiç sinirli değillerdi.

Yürüdü sehpaya Yusuf.

Darağacı hazırlanmış, tazelenmişti. Tabure masanın üzerine yerleştirilmiş, tepeye yeni bir ilmikli urgan bağlanmıştı.

Masaya, oradan da tabureye çıktı.

Geçirdiler ilmiği boynuna. Bu kez tek kattı ilmik.

Yusuf da gür, yürekli bir sesle son sözlerini söyledi, taburenin üzerinde:

«Ben ülkemin bağımsızlığı ve halkımın mutluluğu uğrunda şerefimle bir defa ölüyorum. Sizler (...) her gün öleceksiniz. Biz halkımıza hizmet ediyoruz. Siz Amerikanın hizmetindesiniz. Yaşasın devrimciler. Kahrolsun faşizm.» (*)

O da sözünün sonunu, «izm—»ini tamamlayamadan, yine aynı çatlak sesin,

«Çek, çek,» diye bağırmasıyla, eliyle, koluyla sehpanın başındaki cellata verdiği işaretle ve cellatın tabureyi hızla itivermesiyle

---

(*) Yusuf Aslan'ın sözlerinden üç sözcük çıkarılmıştır.

sallanıverdi urganın ucunda. Yarım dönüş yaptı Yusuf havada ve arkasını döndü kalabalığa, öylece kaldı.

O anda saat 02.25'ti.

Beş dakika bekledikten sonra kelepçesini çözdüler. Kolları iki yana sarktı.

Yaftayı boynundan geçirip astılar göğsüne.

Deniz'de gördüğümüz aynı kasılmalar oldu onda da.

Doktorlar muayene ettiler.

«Biraz bekleyelim,» dediler.

02.50'ye kadar beklediler. Sonra kestiler ipi. Aynı biçimde alıp götürdüler Yusuf'u da.

Bu arada, sonradan Emniyet Müdürü olduğunu öğrendiğimiz, Yusuf'un odada sorular sorduğu, konuştuğu sivil giyimli adam yanıma geldi.

«Yusuf sizi çok iyi tanıyor. Nerede karşılaşmıştınız?» diye sordum.

«Hayatta karşılamadık Yusuf'la,» dedi. «Kendisini hiç görmedim,» dedi.

«Hayret. Size sorduğu sorulardan, sizi çok iyi tanıdığı anlaşılıyordu,» dedim.

Karşılık vermedi sözüme. Uzaklaştı yanımdan.

Yine döndük başgardiyan odasına. Hüse-

yin getirilmemişti daha.

Ankara Emniyet Müdürü olduğunu sonradan öğrendiğimiz o adam,

«Yusuf'u çok şedit, çok hırçın biri diye anlatmışlardı. Hiç de öyle değilmiş,» dedi.

Bunun üzerine, odada bulunan, kapı yanındaki masanın önünde oturan bir albay söze karıştı,

«Bu çocukların günahı yok. Bunlar suçluysalar bile, yüzde elli suçludurlar. Bunlara göre yüzde yüzelli suçlu olanlar, onlara bu ortamı hazırlayan yöneticilerdir,» dedi.

Bir tepkiydi bu. Odada bir sessizlik oldu.

Albay yine konuştu,

«Ben Doğu'da görevliyken, bir kabadayı, şehri haraca kesmişti. Herkes, onun adını bile ağzına almaktan korkar olmuştu. Düştüm peşine keratanın, yakaladım, aldım getirdim merkeze, yatırdım falakaya, o kabadayı kuzuya dönmüştü.»

Anlattığı bu kısa hikâyeye orada bulunanlar güldü.

Böylece ilk olağan tepkisini düzeltmiş oldu Albay.

●

Bu arada Hüseyin'i getirdiler.

Bildiğimiz Hüseyin'di.

Her zamanki Hüseyin.
Oturdu.
Sigara içip içmeyeceğini sorduk.
«İçmeyim,» dedi.

Bize döndü,

«Söyleyin babama,» dedi; ayağındaki lâstik ayakkabıları gösterdi, «Babam, yarın ayağımda bu lâstik ayakkabıları görüp, doğru dürüst bir ayakkabısı bile yokmuş diye üzülmesin. Askeri Cezaevinde, ayakkabılarımızı giymemize bile fırsat vermediler. Ayakkabılarım cezaevinde kaldı. Onlara hediyem olsun.»

Hüseyin'in üzerinde kazak vardı.

Hüseyin'in ailesinde Alevî dedesi vardı. Arkadaşları, bu yüzden onu 'Dede' diye çağırırlardı.

Dede'nin ayaklarındaki pranga çözüldü.

Savcı doktorları çağırdı. Aynı soruyu sordu doktorlara.

Doktorlar,

«Yok,» dediler.

Hüseyin'in hiç bir tepkisi olmadı.

Savcı kararı okudu.

«Bu karar sana ait mi?» dedi. «Karara bir diyeceğin var mı?»

Başını kaldırdı Hüseyin, Savcıya baktı,

gülümsedi. Bir şey demedi.

«Bekletmeyelim Hüseyin'i,» dedi Savcı.

Hüseyin'i ayağa kaldırdılar.

Ceplerini boşalttılar. Onun üzerinden de 21.95 lira çıktı.

Sonra kâğıda sarılı üçüncü paketi açtılar ve üçüncü beyaz ölüm gömleğini de Hüseyin'e giydirdiler.

«Hadi Hüseyin,» dedi Savcı.

Hüseyin yanımızdan geçerken, bize dönü, gülerek,

«Hadi eyvallah,» dedi.

Yürüdü.

Biz de ardından yürüdük, avluya çıktık.

Sehpaya doğru ilerledi.

Masanın üzerine çıktı. Durdu.

«Sehpaya çık,» diye bağırdı Savcı.

Hüseyin Savcıya döndü masanın üzerinde,

«Sabırlı ol, çıkacağım,» dedi.

Ve tabureye çıkmadan, masanın üzerinde, yürekli bir sesle bağıra bağıra son sözlerini söyledi:

«Ben, hiç bir kişisel çıkar gözetmeden ülkemin bağımsızlığı ve halkımın mutluluğu mücadelesi uğruna, savaştım. Bu ana kadar bu bayrağı şerefle taşıdım. Bundan böyle bu

bayrağı Türk halkına emanet ediyorum. Yaşasın işçiler, köylüler. Yaşasın devrimciler. Kahrolsun faşizm.»

Tabureye çıktı.

Taktılar ilmiği boynuna.

Vurdu tekmeyi Hüseyin tabureye, olmadı. Bir daha vurdu, bu kez devirdi tabureyi.

Urganın ucunda bir kez döndü.

Tıpkı Yusuf gibi arkasını döndü oradakilere.

Saatler 03.00'tü.

Aynı şeyler oldu.

Eller çözüldü.

Nabız yoklandı.

Yafta asıldı.

Saat 03.25'te ipi kestiler, indirdiler, götürdüler Hüseyin'i de.

●

Hüseyin'in ölüsü götürüldükten sonra, koridorda, Emniyet Müdürü, bir 'bayrak' sözüdür tutturmuş gidiyor.

«Acaba niçin yalnızca Hüseyin bir bayrak'tan söz etti?»

Ortaya sorup duruyor bunu.

Kimse aldırmıyor.

İNFAZ TUTANAĞI'NIN ÖYKÜSÜ

Ölümler tamamlandıktan sonra, görgü tanığı iki avukat, Halit Çelenk ile Mükerrem Erdoğan, Cezaevi Müdürünün odasına çağrıldılar.

İnfaz Savcısı, tashihi karar istemini geri çeviren Yargıtay kararını onlara okudu.

O sırada odaya gelen cellatlardan biri, artık evlerine gideceklerini, paralarının ödenmesini istedi. Onlara, biraz beklemeleri gerektiği belirtildi. Çünkü, hazırlanacak 'İnfaz Tutanağı'nı onların da imzalamaları gerekiyordu.

Ve Savcı, tutanağı yazdırmaya başladı.

Savcı, ölenlerin darağacında söyledikleri son sözleri tutanağa geçirtirken, Yusuf'un kullandığı 'halkımın' sözcüğünü 'milletimin' diye düzelterek yazdırması karşısında, orada bulunan Ali Elverdi söze karıştı.

«Bunlar 'millet' demez, 'halk' der. 'Halkımın' demiştir. Doğrudur,» dedi.

Ve tutanağın yazdırılma işi tamamlandı.

Ali Elverdi, tutanağın bir kopyasını kendisi için aldı. Büküp cebine koydu. İki avukatın önünden geçerken durdu,

«Sizler avukat olarak görevlerinizi fazlasıyla yaptınız. Ama bu iş başka iş,» dedi.

İnfaz Savcısı, coşkunlukla,

«Tabii görevlerini yaptılar. Ama biz de görevimizi yaptık,» dedi.

Ali Elverdi, yürüdü gitti.

Avukatlar da infaz tutanağından bir kopya istediler.

«Size yarın vereceğim,» dedi Savcı. «Harçlarını hesaplatacağım.»

Ve iki avukat, Ankara Savcısının isteğine uyarak, onun arabasıyla oradan ayrılıp, Halit Çelenk'in evine gittiler.

Ertesi gün, avukatlara verilen infaz tutanağında, Deniz Gezmiş ile Yusuf Aslan'ın son sözleri yoktu, tutanaktan çıkarılmıştı.

Ve Avukat Mükerrem Erdoğan'ın şu açıklaması da şaşırtıcı:

«İnfaz işlemlerinden sonra çocukların iç çamaşırları tertemiz çıktı. Üçünün de. Şaşılası bir olay. Çünkü asılmanın olağan, kaçınılmaz salgıları vardır. Onlar bile olmamıştı. Yusuf, ipe gitmeden önce tuvalete gitmek

istemişti. Sanırım, bilinçli olarak bu sonucu yaratmaya çalışmıştı.»

Şimdi de, infaz işlemlerinin ertesi günü, avukatlara verilen İnfaz Tutanağı'nı okuyalım:

ÖLÜM
İNFAZ
ZABIT
VARAKASI

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasını kısmen veya tamamen tebdil ve tağyir etmek ve bu anayasa ile kurulmuş olan Türkiye Büyük Millet Meclisini ıskata cebren teşebbüs etmek suçlarından sanık olup Askeri Yargıtay 2. Ceza Dairesinin 10/1/1972 gün 1971/157-1972/1 esas 1972/1 karar sayılı ilamı ile kesinleşen ve Yargıtay Askeri Başsavcılığının 3/2/1972 tarih 1972/187-98 sayılı kararı ile tashihi karar talepleri reddedilen Sıkıyönetim Komutanlığı 1. Nolu Askeri Mahkemesinin 9/10/1971 tarih 1971/13 esas 1971/23 karar sayılı hükmü ile TCK. nun 146/1 maddesi ile ölüm cezasına mahkûm edilmiş bulunan Erzurum Ilıca Nahiyesi Özlük köyünden Cemil oğlu Mukaddesten doğma 1947 doğumlu Denizmiş ile Yozgat iline bağlı Çekerek ilçesi Kuşsaray köyünden Beşir oğlu Nebihadan doğma 1947 doğumlu Yusuf Aslan hakkında ve Sarız ilçesi Bahçe mahallesin-

den Hıdır oğlu Serverden doğma 1947 doğumlu Hüseyin İnan hakkında ölüm cezalarının yerine getirilmesi resmi gazetenin 5/5/1972 günlü nüshasında neşredilen 1586 sayılı kanunla kabul edilmiş olmakla bugün sanıklar saat 0,01 de bulundukları Askeri Cezaevinden Kapalı Cezaevimize getirilmişlerdir.

Bunlardan **Deniz Gezmiş** ilk olarak gardiyanlar odasına alınmış, cezaevi müdürü Selahattin Eren bu hükümlünün daha evvelce kapalı cezaevinde bulunduğunu, hükmün buna ait olduğunu bildirdiği gibi, mahkeme heyetinden Başkan Tuğgeneral Ali Elverdi ile Mahkeme zabıt kâtibi İsmet Ok dahil mahkûm edilen Deniz Gezmiş'in bu şahıs olduğunu beyan etti. Deniz Gezmiş de mahkûmiyet hükmünün kendisine ait olduğunu beyan etmesi üzerine kendisine dinî telkinat yapılmayı arzu edip etmediği soruldukta dinî telkinatı istemediğini bildirdi, müteakiben adli tabip Dr. Sait Altay ile Cezaevi tabibi Cahit Ünlüsoy tarafından bu sanığın muayenesi yapıldı, şuurunun yerinde olduğunu, infaza mani herhangi bir hastalıkları bulunmadığını beyan etmeleri üzerine hüküm fıkrası kendilerine okundu, hiçbir diyeceği olmadığını bil-

dirmesi ve başkaca söyleyecek bir sözü de olmadığını sadece yaptığı bu işten nadim olmadığını, pişmanlık duymadığını beyan etmesi üzerine beyaz gömlek giydirildi ve son söz olarak da birşey söylemeyerek bilahare saat 01.25 de sehpaya çıkarken de (suç unsuru bulunduğundan 16 kelime yazılmadı) dedi ve ip boynuna geçirildi, müteakiben de ipi boynuna geçiren cellat tarafından da altındaki sehpa çekildi, böylece doktorların arada sırada muayeneleri ile hükümlü Deniz Gezmiş 2.15'e kadar askıda kaldı, bu arada hüküm fıkrasını ihtiva eden yazılı levha da boynuna takıldı, 2.15'de sehpadan indirildi, daha sonra diğer odada beklemekte bulunan Yusuf Aslan başgardiyanlar odasına alındı ve Deniz Gezmiş'in 2.15'de tamamen ölmüş hayatiyetini kaybetmiş olduğunu doktorlar beyan ettiler. Bu arada Deniz Gezmiş babasına sehpaya çıkmadan evvel bir mektup yazarak bunda ölümünü nedametle karşılamasını istemediğini, kendisinin Özgür Taylan'ın yanına gömülmesini istediğini, kitaplarının küçük kardeşine verilmesini istediğini, annesini, ağabeysini, kardeşini devrimciliğinin ateşi ile karşıladığını beyan eder bir mektup da bıraktı.

Daha sonra başgardiyan odasına alınan **Yusuf Aslan** cezaevi müdürü Selahattin Eren'e sorulduğunda Yusuf Aslan'ın daha önce cezaevimizde yattığını, kendisinin bu şahıs olduğunu beyan etti, mahkeme başkanı Tuğgeneral Ali Elverdi ile zabıt kâtibi İsmet Ok'dan sorulduğunda mahkemece ölüm cezasına hükmedilen şahsın bu kişi olduğunu beyan ettiler, Yusuf Aslan tarafından daha önce babasına ve bütün akrabalarına hitaben yazdığı iki adet mektup Savcı Yardımcısı Sami Uğur'a verildi ve bunların babasına her ikisinin de teslimi istendi. Kendisine dinî telkinatta bulunulması istenip istenmediği sorulduğunda dinî telkinat istemediğini beyan etti, Adli Tabib Dr. Sait Altay ile cezaevi tabibi Cahit Ünlüsoy tarafından yapılan muayenesinde kendisinde infaza mani bir hastalık olmadığını, şuurunun yerinde olduğunu beyan ettiler. Hükümlü dahi şuurunun yerinde olduğunu, infaza mani hali bulunmadığını beyan etmesi üzerine üzerine beyaz gömlek giydirildi. Rigi marka bir kol saati ile üzerinde bulunan 17 lira 25 kuruşu Savcı Yardımcısı Sami Uğur'a teslim etti. Bilahare hüküm özeti kendisine okundu, bir diyeceği olmadığını, hükmün de kendisine ait bulun-

duğunu beyan etti, bilahare sehpaya çıkarken (suç unsuru bulunduğundan 26 kelime yazılmadı) dedi. Bilahare daha önceden temin edilen cellat tarafından saat 2.25 de ip boynuna geçirildi altındaki masa sandalye çekildi sanık boşlukta kaldı saat 2.50 ye kadar askıda kaldı, 2.50 de cesedi muayene eden tabibler ölümünün vukua geldiğini beyan etmesi üzerine sehbadan indirildi.

Daha sonra diğer odada bulunan **Hüseyin İnan** gardiyanlar odasına alındı, kapalı cezaevi müdürü Selahattin Eren'den sorulduğunda bu hükümlünün de daha evvelden kapalı cezaevinde kaldığını kendisinin Hüseyin İnan olduğunu beyan etmesi üzerine kararı veren Mahkeme Başkanı Tuğgeneral Ali Elverdi ile Mahkeme Zabıt Kâtibi İsmet Ok'dan soruldukta hükmün bu şahsa ait olduğunu bildirdiler, son arzuları soruldukta bir diyeceği olmadığını daha evvelden babası Hıdır İnan'a yazdığı baba anne kardeşlerime yakın akrabalarıma başlıklı bir mektubu Savcı Yardımcısı Sami Uğur'a 21 lira 95 kuruş parası ile teslim etti, hükümlüyü muayene eden Adli Tabip Dr. Sait Altay ile cezaevi tabibi Cahit Ünlüsoy infaza mani sanığın hiçbir hastalığı olmadığını infazın yapılabilece-

ğini beyan etmeleri üzerine beyaz gömlek giydirildi, hüküm özeti kendisine okundu, bu mahkûmiyet hükmünün kendisine ait olduğunu beyan etmesi üzerine sehpa yerine getirildi ve saat 3.00 de daha evvelden temin edilen cellatlar tarafından ip boynuna geçirilmeden evvel hiçbir menfaat gözetmeden halkımın mutluluğu için çalıştım ve bu bayrağı taşıdım bundan sonra bunu Türk halkına emanet ediyorum, yaşasın Türkiyenin bağımsızlığı yaşasın devrimciler, kahrolsun faşistler dedi ve ip daha evvelden temin edilen cellatlar tarafından saat 3.00 de boynuda geçirildi 3.25'e kadar askıda kaldı hükümlüyü muayene eden yukarıda isimleri yazılı tabibler ölümün vukua geldiğini beyan etmeleri üzerine 3.25 de sehpadan indirildi, cesetler bilahare Ankara Belediyesi Mezarlıklar Müdürlüğüne teslim edildi. 353 sayılı Askeri Mahkemeler Kuruluşu ve Yargılama Usulu Kanunun 244, 647 sayılı cezaların infazı hakkındaki kanunun 2. ceza infaz kurulları ile tevkif evlerinin yönetimine ve cezaların infazına dair tüzüğün 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70 ve TCK. nun 43 üncü maddesi gereğince usulu dairesinde infazın tamamen yapıldığı anlaşılmış olmakla, ceset-

lerin Belediye Mezarlıklar İşleri Müdürlüğüne yazılan bir müzekkere ile aileleri kabul ettikleri takdirde cenazelerinin merasim yapılmadan kendilerine verilmesi kabul etmedikleri takdirde defnedilmesi için Emniyet Müdürlüğüne teslim edilerek Mezarlık Müdürlüğüne gönderildi, bu zabıt usulu dairesinde Cezaevi Müdürünün odasında aşağıdaki imzaları yazılı şahıslar huzurunda tekrar okunarak imza edildi. 6/5/1972

Ankara Savcısı
Fazıl Alp

Ankara Savcı
Yardımcısı
Sami Uğur

Mahkeme Zabıt Katibi
İsmet Ok

Cezaevi Tabibi
Cahit Ünlüsoy

Sanıklar Müdafii
Mükerrem Erdoğan

Sıkıyönetim
1. Nolu Askeri
Mahkeme Başkanı
Tuğgeneral Ali Elverdi

Kapalı Cezaevi
Selahattin Eren

Adli Tabib
Dr. Sait Altay

Sanık Müdafii
Av. Halit Çelenk

İmam
Ali Ödemiş

Cellat
Hacı Zengin

Savcılık Zabıt Kâtibi
Necati Aygün

Çellat
Halis Güven

ASLININ AYNIDIR
9/5/1972
N/D

5 liralık damga pulu
mühür ve tarih
11.5.972

ASILANLARDAN BİRİNİN BABASI İNFAZ GECESİNİ ANLATIYOR

Yusuf Aslan'ın babası Beşir Aslan, asılma olayından dört gün sonra (10 Mayıs 1972 günü) bana şunları anlatmıştı:

5 Mayıs günü haber vermediler.

Ben kızımın evindeydim. Bir yıldır kızımın, damadımın yanında kalıyordum. Kızım öğretmendir.

6 Mayıs sabahı saat 04.30'da sivil polisler geldi. Kapıyı ben açtım. Biri,

«Başınız sağolsun,» dedi.

«Zaten bunu bekliyordum,» dedim.

«Gideceğiz,» dediler.

«Peki, hazırlanayım, çıkalım,» dedim.

Giyindim.

Damat da giyindi.

İndik aşağıya.

Bir polis jeep'iyle bir başka araba bekliyordu kapıda. Jeep'in içinde iki resmi polis vardı.

Damat kendi arabasına geçti.

«Kendi arabamızla gidelim,» dedim polislere.

Kabul etmediler.

«O bizi takip etsin,» dediler.

Ben Jeep'e değil, öbür polis arabasına bindim, arkaya. Arabada bir önde, iki de arkada üç sivil polis vardı.

İçaydınlık Karakoluna geldik. Telefon açtılar bir yere,

«Biz Konfor Palas'a gidiyoruz,» dediler.

Resmi polisleri orada, karakolda bıraktılar.

Evdeyken, Cemil Beyle (Deniz'in babası), Hıdır Beyin (Hüseyin'in babası) nerede olduğunu sordular. Cemil Beyin Konfor Palas'ta kaldığını, Sıkıyönetimin gece sokağa çıkma yasağı saat 05.00'te bitince biz üç babanın orada, Konfor Palas'ta buluşacağımızı, akşamdan bu kararı aldığımızı söyledim. Hıdır Beyin adresini sordular. Kalması muhtemel olan akrabasının evini bildiğimi, ama kendisini orada bulup bulamayacağımızı kesinlikle bilemeyeceğimi söyledim. Evde, kapıda oldu bu konuşmalar.

Konfor Palas'a geldik. Yolda telsizle konuştular,

«Yusuf'un babası Beşir Beyle Konfor Palas'a gittiğimizi» söylediler.

Konfor Palas'ta Cemil Beye haber verildi. 41 numaralı odada kalıyordu. Otelci odaya çıkıp haber verdi. Cemil bey de benim gibi hazırmış ki, Deniz'in ağabeysi Bora ile birlikte giyinik olarak hemen indiler aşağıya.

Gözlerinin yaşını silerek geldi Cemil Bey. Anlamıştı. Ona da aynı şeyi söylediler,

«Başınız sağolsun,» dediler.

Cemil Bey cevap veremedi.

Cemil Beyle ikimiz yine arabanın arkasına bindik. Yine yanımızda sivil bir polis vardı. Önde de bir tane. Bora, benim damadın arabasındaydı. Ben de ara sıra sessiz ağlıyordum.

Yolda polislere hiç bir şey sormadık.

Hıdır Beyin 05.10'da Konfor Palas'a geleceğini söylemiştik. Telsizle yine bir yerlere haber verdiler: Bir polis Jeepinin, orada, Konfor Palas'ta, Hıdır Beyi beklediğini, bizim de Yenimahalle Mezarlığına gitmek üzere yola çıktığımızı bildirdiler.

Yenimahalleyi geçip Karşıyaka mezarlığına geldik. Saat 05.00 falandı. Belki 05.10 falan. Gün ışımıştı. İnce bir yağmur çiseliyordu. Mezarlık resmi ve sivil polis birlikleriyle

doluydu. En az otuz, otuz beş polis vardı. Bir de toplum polisi arabası vardı. Asker olarak da iki candarma eri, iki assubay, bir de candarma yüzbaşısı vardı. Yenimahalle Candarma Komutanıymış.

Arabadan indik.

Mezarlık Müdürünün odasına alındık. Ankara Emniyet Müdürü, Üçüncü Şube Müdürü oradaydı. İki tane de, — sanıyorum MİT'ten, birini öğrenciliğinden tanırım — şube müdürü vardı. Oturuyorlardı. Biz girince ayağa kalktılar.

«Başınız sağolsun,» dediler.

Cemil Bey,

«O halde ben cenazemi teslim alır, İstanbul'a götürürüm,» dedi.

«Araban hazırsa hemen al götür,» dedi Emniyet Müdürü.

Cemil Bey,

«Arabanın hazırlanması, cenazenin taşınması bazı formaliteleri gerektirir. Ben bunları tamamlar götürürüm,» dedi.

«Biz bu formaliteleri tamamlamanı bekleyemeyiz» dedi Emniyet Müdürü. «Götürürsen şimdi götür, yoksa biz herhangi bir yere gömeriz.»

Böyle konuştu Emniyet Müdürü. Bu sıra-

da Bora söze karıştı,

«Siz hem cenazeyi teslim ediyorsunuz, hem de taşınmasına izin vermiyor, emrivaki yapıyorsunuz. Bu ne demek. Madem ki teslim ediyorsunuz, biz cenazemizi, araba tutar, dilediğimiz zaman götürürüz,» dedi.

Bu arada ben de, böyle bir izin verecek olurlarsa Yusuf'u alıp köyümüze götürmeyi geçiriyordum kafamdan. Bir yandan da, bir polis birliğini ardımıza takarlar, köylüyü de tedirgin ederler diye düşünüyordum.

Cemil Bey,

«İnfazda bulunan avukatlarımız gelsin, onlarla da bir konuşalım, görüşelim,» dedi.

Emniyet Müdürü,

«Avukatlarınızın görevleri mahkemede sona erdi. Bunun dışında avukatlarınızın müdahale hakları yoktur,» dedi. «Ne yapacaksanız, şu anda, burada yapacaksınız,» diye sert ve sinirli bir hava içinde konuştu.

Bu arada Hıdır Bey de gelmişti. O da bitkindi.

Cemil Bey,

«Çocuklarımızın gömüleceği yeri görelim. Neresidir? Çocuklarımız nerede?» dedi.

Buna izin verdiler.

Kalabalık bir polis topluluğunun eşliğinde

çocuklarımızın gömüleceği yeri görmeye gitti Cemil Bey. Geldi,

«İyi,» dedi.

Böylece onların isteklerine boyun eğmek zorunda kaldık.

Cenazelerimizi teslim aldık.

Cenazeler oradaydı. Bizden önce getirilmişlerdi. Gusulanede, tabut içindeydiler, giyimleri üstlerindeydi. Gittik baktık çocuklarımıza.

Gusulanede, üç ayrı kabindeydiler.

Girdim. Bir masanın üzerinde tabut duruyordu. Tabutun kapağı açıktı. Üç tabutun da kapağı açıktı. Ben yalnızca Yusuf'u gördüm. Arkaüstü yatıyordu. Ayağında botlar vardı. Haki kadife pantolon, üzerinde de gri bir hırka. Yüzü sararmıştı. Tutamadım kendimi, ağladım, öptüm, okşadım. Boğazında ipin siyah izi vardı. Boğaz altında şişme vardı, dokundum: Taş gibiydi. Gözleri aralıktı.

Öbür babaların ne yaptıklarını bilmiyorum. Göremedim.

Oradan çıktık.

Cenazelerimizi yıkatıp dinî tören yapacağımızı söyledik. İmam geldi. Zoraki geldi. Çıkarıp elli lira verdim imama. Yıkadı. Biz üç baba, bir de Bora, abdestlerimizi yeniledik.

Yıkayıp kefenlediler. Kefenleri mezarlıkta aldık. Tabutlara koydular. Bir masanın üzerine üç tabutu yan yana koyduk.

Ben önceden söylemiştim, imam yanaşmazsa, cenaze namazını ben kıldırırım, demiştim. İmama,

«Cenaze namazı kılmıyacak mıyız?» diye sordum.

«Orada kılarız,» dedi.

Atlattı bizi.

Cenaze arabası geldi. Tabutları arabaya koyduk. Mezarların başına götürdük. Önceden hazırlanmış beton boş mezarlar vardı. Biz seçtik mezarları. Daha doğrusu Cemil Bey seçti. Çocukların yan yana gömülmesi konusunda bir tartışma oldu. Biz yan yana olmalarını istiyorduk.

«Yan yana olurlarsa, üçü birleşip yeni bir eyleme mi girişecekler?» dedik.

Ben, adamların, bizim isteğimizi yerine getirmeyeceklerini, daha ileri gidersek, orayı bile vermeyeceklerini tavırlarından anlamıştım. Cemil Beyi çektim kenara:

«Fazla direnirsek, burasını da vermeyecekler, gel evet diyelim,» dedim.

O da uygun buldu.

«Evet,» dedik.

İlk Deniz'i aldık tabutundan. Mezara indirdik.

Bu arada aklıma namaz geldi. Döndüm hocaya,

«Hani cenaze namazını burada kıldıracaktın?» dedim. «Niye böyle yaptın?»

«Unuttum. Bilmiyorum,» falan, dedi.

Ben,

«Kılacağız,» diye direttim.

Deniz'i yeni baştan çıkardık mezarından, tabutuna koyduk. Tabutunu bir kum yığınının üzerine yerleştirdik, önce onun namazını kıldık. İmam, üç baba, bir de Bora. Beş kişi. Başka kimse katılmadı namaza. Seyrettiler.

Sonra Yusuf'un tabutuna geçtik. Bir taş yığınının üzerine koyduk tabutu. Onun namazını da kıldık. En son da Hüseyin'in tabutunu bir kum yığınının üzerine koyduk, onun da namazını kıldık. Geldik Deniz'e. İndirdik onu mezarına. (L blok. 17 ada. 19 parsel). Sonra Yusuf'u (25 parsel), sonra da Hüseyin'i (29 parsel) indirdik, sırayla. Deniz'in toprağı atılırken, imama döndüm,

«Telkin vermeyecek misin?» dedim.

«Vereceğim,» dedi.

«Ne zaman?»

«Sonra.»

«Niye şimdi vermiyorsun?» dedim.

«Sıkıyönetim var. Her hareketimizden çekiniyoruz, ben sonra bu görevi yerine getiririm,» dedi.

«Vebali boynuna. Seni Allaha bırakıyorum,» dedim.

Bu konuşma ikimiz arasında geçti.

●

Gömülme işleri tamamlanınca çıktık oradan. Damadın arabasına bindik. Saat 8.30'-du. Yanımıza binen bir mezarlık memuru ile birlikte Yenimahalle Belediyesine geldik. İşlemleri yaptırdık, masrafları ödedik. Yeniden mezarlığa döndük, belgeleri verdik onlara, ada, parsel numaralarını aldık mezarların. Aynı kalabalık duruyordu orada. Dönüşte, beş altı GMC dolusu silâhlı er, iki polis arabası (zırhlı, pencereleri telli) mezarlığa doğru gidiyordu.

●

O gece infazı bekliyordum ben. Evdekilere söylememiştim ama. Evde benden başka hanım, oğlum Yücel, ablası, damat vardı. Bir de torunum Mehtap (Beşinin içinde şimdi). 04.30'da kapı çalınınca ben açtım. Herkes yatıyordu. Kapı çalınınca onlar da kalktı. Anne, şaşkın bir durumda benimle birlikte

kapıyı açmaya indi. Ev dördüncü kattaydı. Hanımı üçüncü katta durdurdum. Ben aşağıya, kapıyı açmaya inerken, ikinci kattakiler kapıyı açmış oldular.

«Başınız sağolsun,» sözleri kapıda değil, merdivende oldu. Anne duydu. Herkes ağladı. Yücel'i uyandırmadık. Ben gittikten sonra haberi olmuş. Asabi rahatsızlık geçirmekte Yücel.

●

Mezarlıkta foto muhabirleri vardı. Hangi gazeteden olduklarını bilmediğimiz için dışarı çıkarttırdık. Biz arabaya binerken uzaktan birkaç resim çektiler.

●

Daha önceden, Cebeci Mezarlığında, Taylan'ın mezarının yanında alınmış üç mezarı devir alacaktık. Olmadı. Vasiyetleri böyleydi, Taylan'ın yanına gömülmeyi istiyorlardı. Olmadı.

●

Mezarlık Müdürü çok efendice davrandı. Çay ısmarladı bize, teselli etti bizleri.

Mezarlık memurları da çok düşünceliydiler.

Belediye memurlarının da üzüntüleri yüzlerinden belliydi.

ÖLÜMLERDEN ON GÜN SONRA

Avukat, Mükerrem Erdoğan anlatıyor:

İnfazlardan on gün sonraydı. Merkez Cezaevinde siyasi hükümlü olan müvekkilim Süleyman Kızılcabölük'ü görmeye gittim. Görüş izni almak için Cezaevi Müdürü Selahattin Eren'in odasına çıktım. Esmer, uzun boylu, doğu şiveli, kırk beş yaşlarında biriydi. Odaya girdiğimde telefonu çaldı, cevap vermek için döndü. Beni görmemişti. Telefondaki ses, infazları sormuş olmalı ki, Müdür,

«Çok basit oldu. Üç saat içinde tamamladık,» dedi.

Karşısındaki, son sözlerini sormuş olmalı ki, Müdür, her üçünün de 'Yaşasın Marksizm-Leninizm-Komünizm, kahrolsun faşizm,' dediğini anlattı. Telefondaki sesin 'nasıllardı' diye kesimlediğim sözüne de müdür şu karşılığı verdi,

«Çok korkmuşlardı. Her üçü de titreyerek çıktılar sehpaya,» dedi.

Yine bir soruya karşılık olarak da,

«Sadece Hüseyin sehpayı tekmelemek istediyse de bacakları fazla titrediğinden, yapamadı. Öbürleri ise bu kadarını da yapamadılar, Cellatlar itti tabureyi,» dedi.

Ve normal nezaket konuşmalarından sonra telefonu kapatan müdür, birden beni karşısında görünce, afalladı. Normal olarak uzattığım görüş kâğıdını hemen imzalaması gerekirken, kâğıda uzun süre baktı. Bana,

«Bu kişi hükümlüdür. Niçin görüşme istiyorsunuz,» dedi.

«Hükümlüyle görüşülemez, diye bir yasa hükmü olduğunu bilmiyorum,» dedim.

«Hayır. Başka davası var mı diye sordum,» dedi.

«Var ya da yok. Bunu size anlatmak zorunda değilim.»

«Bu çocuk, Sıkıyönetimden geldi de, onun için sordum.»

«Gelebilir.»

«Hayır, bir tutuklama kararı daha var da.»

«Olabilir.»

«Buraya geldiğinde, üzerinde THKO'nun devrim stratejisi bildirisi çıktı da.»

«Çıkabilir.»

Sonunda önünde duran 'giriş' pusulasını imzaladı. Tam ben kapıdan çıkıyorken,

«Siz infazda bulunmuştunuz, değil mi?» dedi.

«Bulundum. Biraz önceki telefon konuşmanıza şaştım.»

«Niçin?»

«İnsan bu kadar çok lâf ederse, söylediklerinin içinde hiç olmazsa tek bir kelime olsun doğru olurdu, diye düşünürdüm.»

«Hangisi yanlış?»

«Hangisi doğru?»

«Yaşasın Marksizm, Leninizm, Komünizm' demediler mi?»

«Bu telefonlara cevap vermek zorundaysanız ve son sözlerini iyi hatırlamıyorsanız, sizde de infaz tutanağının bir sureti var, okuyup öğrenin.»

«Korkmamışlar mıydı?»

«Halkımız arasında bir deyim vardır: 'Yiğidi öldür, hakkını yeme' derler. İnsan hiç olmazsa bu öğüdü hatırlar.»

«Ama Hüseyin çok cesurdu, değil mi?»

«Hepsi cesurdu.»

«Hayır, Hüseyin çok cesurdu. Ben uzun zaman kaldım yanında. Benimle şakalaştı,

güldü, asılmadan önce.»

«Öbürlerinin de yanında otursaydınız, onlar da şaka yapardı size.»

«Hayır hayır, Hüseyin çok cesurdu.»

İzin isteyip ayrıldım yanından. Görüşme odasına gittim.

SON MEKTUPLARI

DENİZ GEZMİŞ'İN SON MEKTUBU

«Merkez Cezaevi» 6.5.1972

Baba,

Mektup elinize geçmiş olduğu zaman aranızdan ayrılmış bulunuyorum. Ben ne kadar üzülmeyin dersem yine de üzüleceğinizi biliyorum. Fakat bu durumu metanetle karşılamanı istiyorum. İnsanlar doğar, büyür, yaşar, ölürler. Önemli olan çok yaşamak değil, yaşadığı süre içinde fazla şeyler yapabilmektir. Bu nedenle ben erken gitmeyi normal karşılıyorum. Ve kaldı ki benden evvel giden arkadaşlarım hiçbir zaman ölüm karşısında tereddüt etmemişlerdir. Benim de tereddüte düşmeyeceğimden şüphen olmasın. Oğlun ölüm karşısında aciz ve çaresiz kalmış değildir. O bu yola bilerek girdi ve sonunun da bu olduğunu biliyordu. Seninle düşüncelerimiz ayrı ama beni anlayacağını tahmin ediyorum. Sadece senin değil, Türkiyede yaşayan

Kürt ve Türk halklarının da anlayacağına inanıyorum. Cenazem için avukatlarıma gerekli talimatı verdim. Ayrıca savcıya da bildireceğim. Ankara'da 1969'da ölen arkadaşım Tayfun Özgür'ün yanına gömülmek istiyorum. Onun için cenazemi İstanbula götürmeye kalkma. Annemi teselli etmek sana düşüyor. Kitaplarımı küçük kardeşime bırakıyorum. Kendisine özellikle tembih et, onun bilim adamı olmasını istiyorum. Bilimle uğraşsın ve unutmasın ki, bilimle uğraşmak da bir yerde insanlığa hizmettir. Son anda yaptıklarımdan en ufak bir pişmanlık duymadığımı belirtir, seni, annemi, ağabeyimi ve kardeşimi devrimciliğimin olanca ateşi ile kucaklarım.

Oğlun DENİZ GEZMİŞ
(imzası)

Mektup, daktilo ile yazılmıştır. Deniz, asılmadan az önce bu mektubu, görevlilerden birine yazdırmış ve altını imzalamıştır.

YUSUF ASLAN'IN SON MEKTUBU

2.5.1972, Salı

Sevgili babacığım...

Bu mektubu aldığın zaman ben ebediyyen bu dünyadan göç etmiş olacağım. Ne kadar sarsılacağını tahmin ediyorum. Bir buçuk seneden beri, benim yüzümden nasıl üzüntü içinde olduğunuz malûm. Bu son olayı da metanetle karşılamanızı sadece dileyebiliyorum.

Babacığım, bu olayda da Annemin ve Yücel'in, senin teselllilerine ve desteklerine ihtiyaçları çok. Bunun için ne kadar metin olursan hem senin sağlığın için hem de onlar için o kadar iyi olur. Elbette ki, yıllarca emek verip yetiştirdiğin bir oğulun bir günde öldürülmesi, kolay göğüslenecek bir olay değildir. Fakat siz benim ne için, kimlere karşı mücadele verdiğimi biliyorsunuz. Ben bu açıdan rahat ve vicdan huzuru içinde gidiyorum. Sizlerin de bu bakımdan rahat ve huzur içinde olduğunuzu ve olacağınızı biliyorum.

Babacığım. Annemin ve Yücel'in, senin desteklerine muhtaç olduklarını yukarıda söy-

lemiştim. Onları rahat ettirmek için bütün gücünü kullanacağından zaten eminim. Babacığım, burada şunu ilave edeyim ki, Yücel'in hastalığından kendimi sorumlu hissediyorum. Yücel için her şeyinizi ortaya koyacağınız konusunda da kuşkum yok. Ablamlar için söyleyeceğim: fazla üzülmesinler, olayın sarsıntıları geçtikten sonra normal hayatlarını devam ettirsinler. Mehtap'a ne diyeyim... Benim için her zaman bol bol öpün.

Babacığım, cezaevinde kalan arkadaşları ara sıra yoklarsan, hallerini hatırlarını sorarsan çok memnun olurum. Her birisi oğlun sayılır. Dışarıda bizler için uğraşan dostlarımı ve dostlarını hiç bir zaman unutmıyacağını biliyorum.

Mektubum burda biterken sizi, Annemi, Yücel'i, Ablamı, Aziz Abiyi, Mehtap'ı hasretle kucaklarım Babacığım... Sağlıcakla kalın.

Not: Akrabalara da bir mektup yazdım. Fakat belki vermeyebilirler.

HOŞÇA KALIN

T. YUSUF ARSLAN

_____ (imzası)

Yusuf'un sözünü ettiği ikinci mektup gerçekten Savcılıkça verilmemiştir.

HÜSEYİN İNAN'IN SON MEKTUBU

Babama, anneme, kardeşlerime ve yakın akrabalarıma,

Söyleyecek fazla söz bulamıyorum.

Bir insanın sonunda karşılaşacağı tabii sonuç, bildiğiniz sebeplerden dolayı erken karşıma çıktı.

Üzüntü ve acınızı tahmin ediyorum.

İleride durumumu çok daha iyi anlıyacağınız inancındayım.

Metin olunuz. Üzüntü ve acılarınızı unutmaya çalışınız.

Bütün varlığımla hepinize kucak dolusu selamlar sevgiler!..

Yazılacak çok şey var, fakat hem mümkün değil, hem de sırası değil...

Candan selamlar.

HÜSEYİN İNAN
(imzası)

Mektup elyazısıyla yazılmış, bir zarfa konulmuş ve postalanacakmış gibi üstüne bir liralık da pul yapıştırılmıştır. Mektubun asılmadan az önce yazıldığı anlaşılmaktadır.

İÇİNDEKİLER

Sunuş 5
Deniz Gezmiş anlatıyor 21
Uzun ince bir yoldayım 83
Yusuf Aslan anlatıyor 87
Ortak vasiyetleri 101
Asılış öncesi 107
Asılış 115
İnfaz Tutanağı'nın öyküsü 149
Ölüm İnfaz Zabıt Varakası 155
Asılanlardan birinin babası
infaz gecesini anlatıyor 165
Ölümlerden on gün sonra 177
Son mektupları 183

Albert Camus
Arthur Koestler

İDAM

«İdam, kuşkusuz dehşet verici bir ceza, maddi ve manevi bir işkencedir. Ama örnek olma bakımından ahlâk bozmadan başka hiç bir etkiye sahip değildir. İdam, cezalandırmaktadır, ama öldürme duygusu uyandırmaktan başka hiç bir önleyici gücü yoktur.»

«Ölüm cezası, ne kadar seyrek uygulanırsa uygulansın iğrenç bir kasaplık, insanın kişiliğine ve vücuduna karşı girişilmiş bir tecavüzdür.»

Albert Camus, yukarıdaki yargılarını ölüm cezasının geçmişini ve bugününü inceledikten sonra veriyor. İnsanlığın yüz karası olan ölüm cezasını bütün boyutlarıyla gözler önüne seriyor.

«Darağacı ile idam sehpasının gölgesini bütün köy, orman ve kentlerimizin üzerine yayan deliliğin kaynaklarını anlatmaya çalıştım bu incelememde.»

Arthur Koestler de idam cezasını başka bir açıdan ele alıp insanlık dışı oluşunu, saçmalığını, anlamsızlığını ve yanlışlığını kanıtlıyor.

Fransa'da geniş yankılar uyandıran bu kitap, dilimize kısaltılmadan çevrildi.

Hem siyasi hem de adi suçlar için idam cezasının kaldırılmasını savunan bu önemli kitabı her aydının okuması gerekir.

Cem Yayınevi
10 lira

Genel ve tek dağıtım: Cemmay
Babıali Caddesi 19 - Cağaloğlu

cem yayınevi

erdal öz

1975 Orhan Kemal Roman Ödülünü kazanan

yaralısın

12 Mart yönetimine karşı direnmenin,
uzlaşmazlığın romanı
5. basım / 20 lira

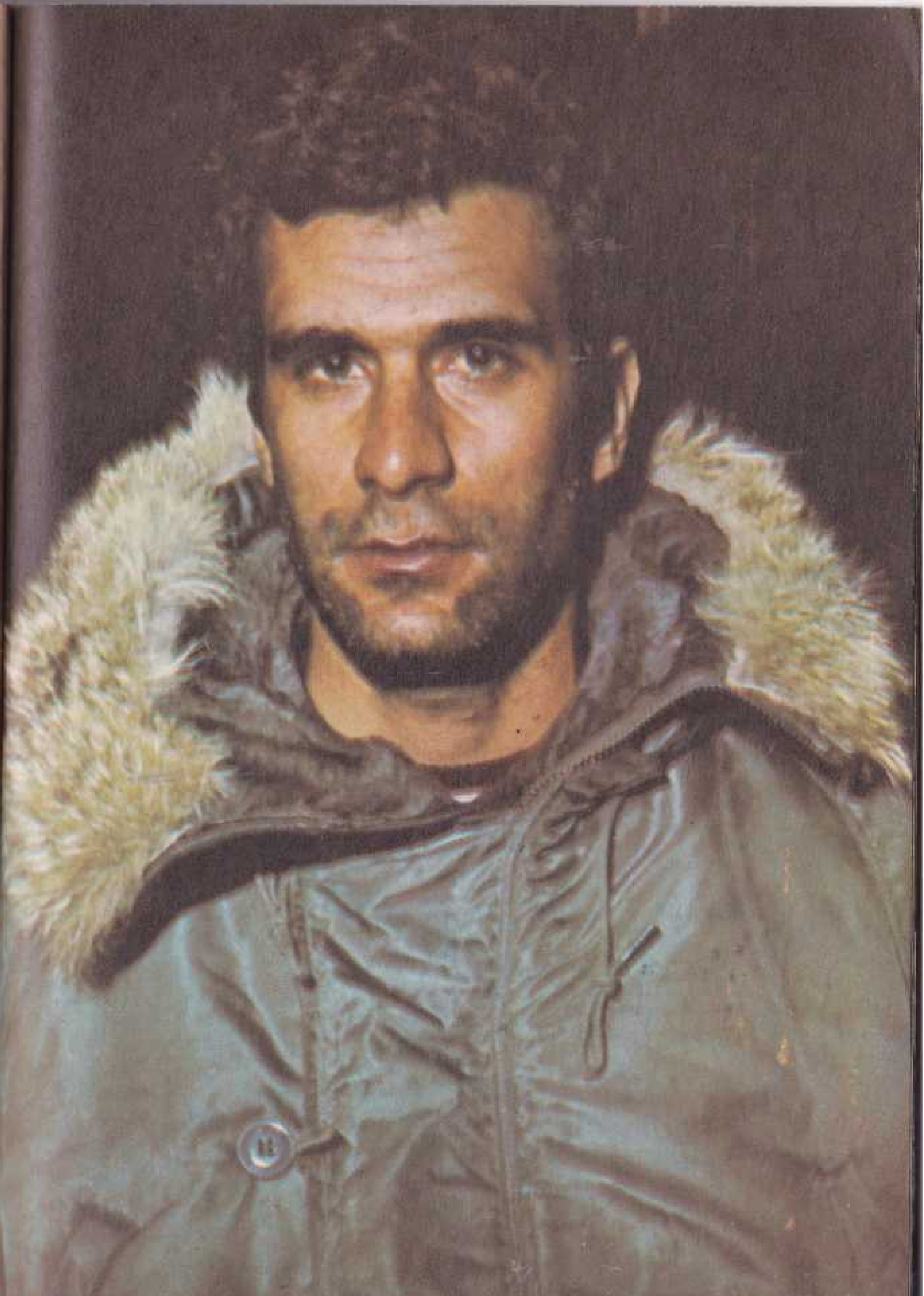
kanayan

Bu kitapta yer alan öyküler, 12 Mart'la gelen sıkıyönetimli dönemin en ağır, en güç günlerinde yazılmış ve yayımlanmıştı

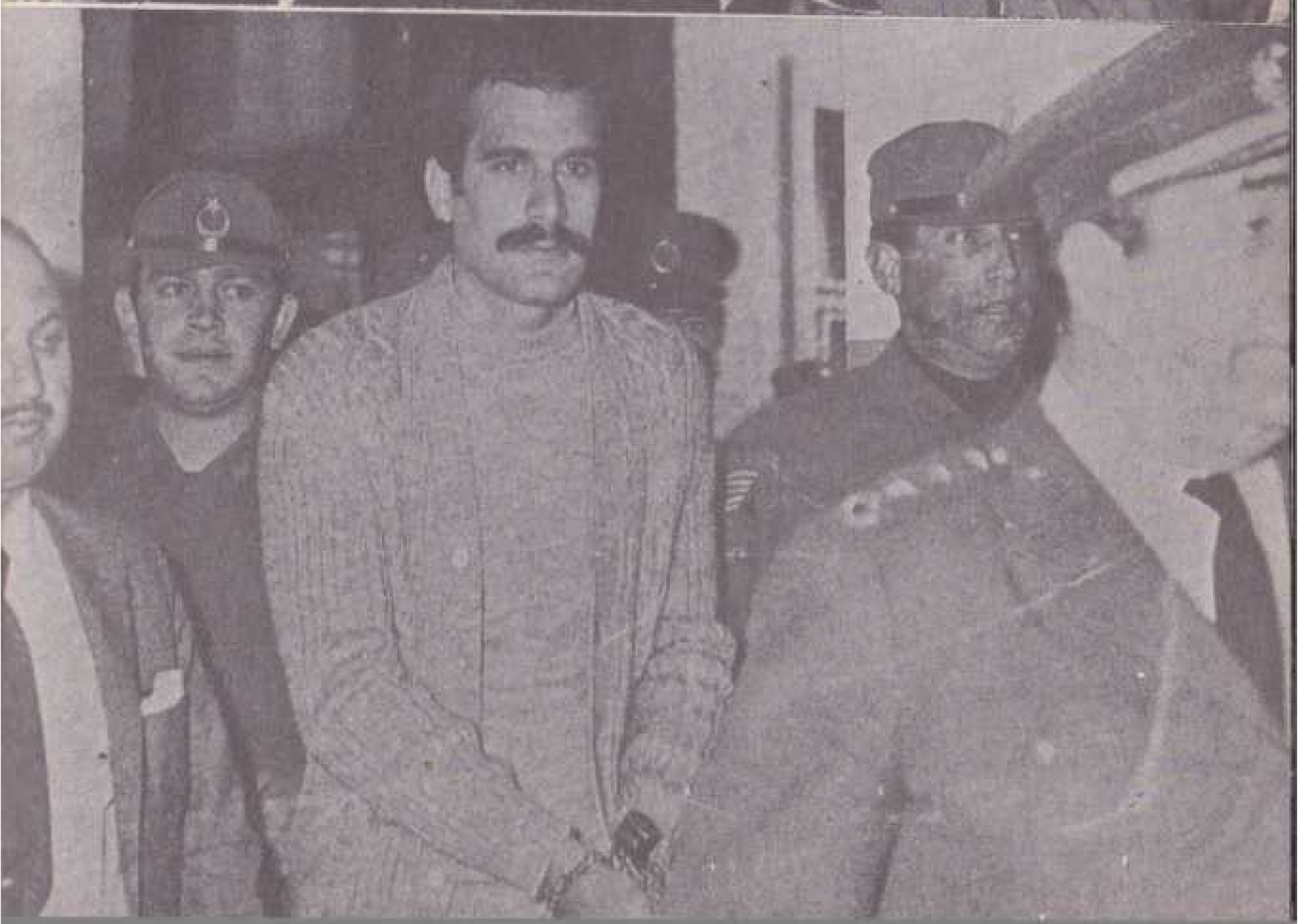
(öyküler)

4. basım / 12.50 lira

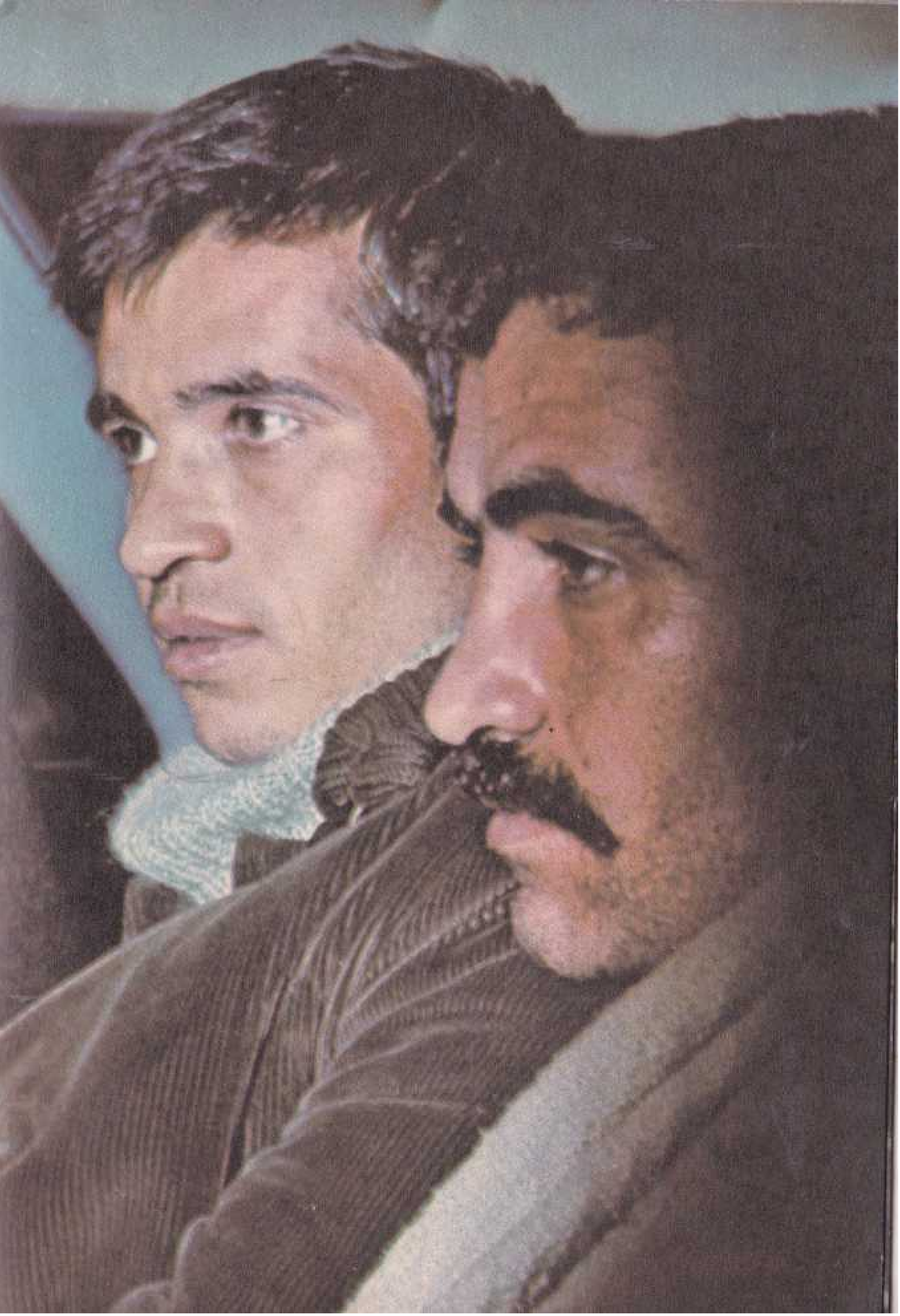
Genel ve tek dağıtım: Cemmay
Bâbıâli Caddesi, 19. İstanbul

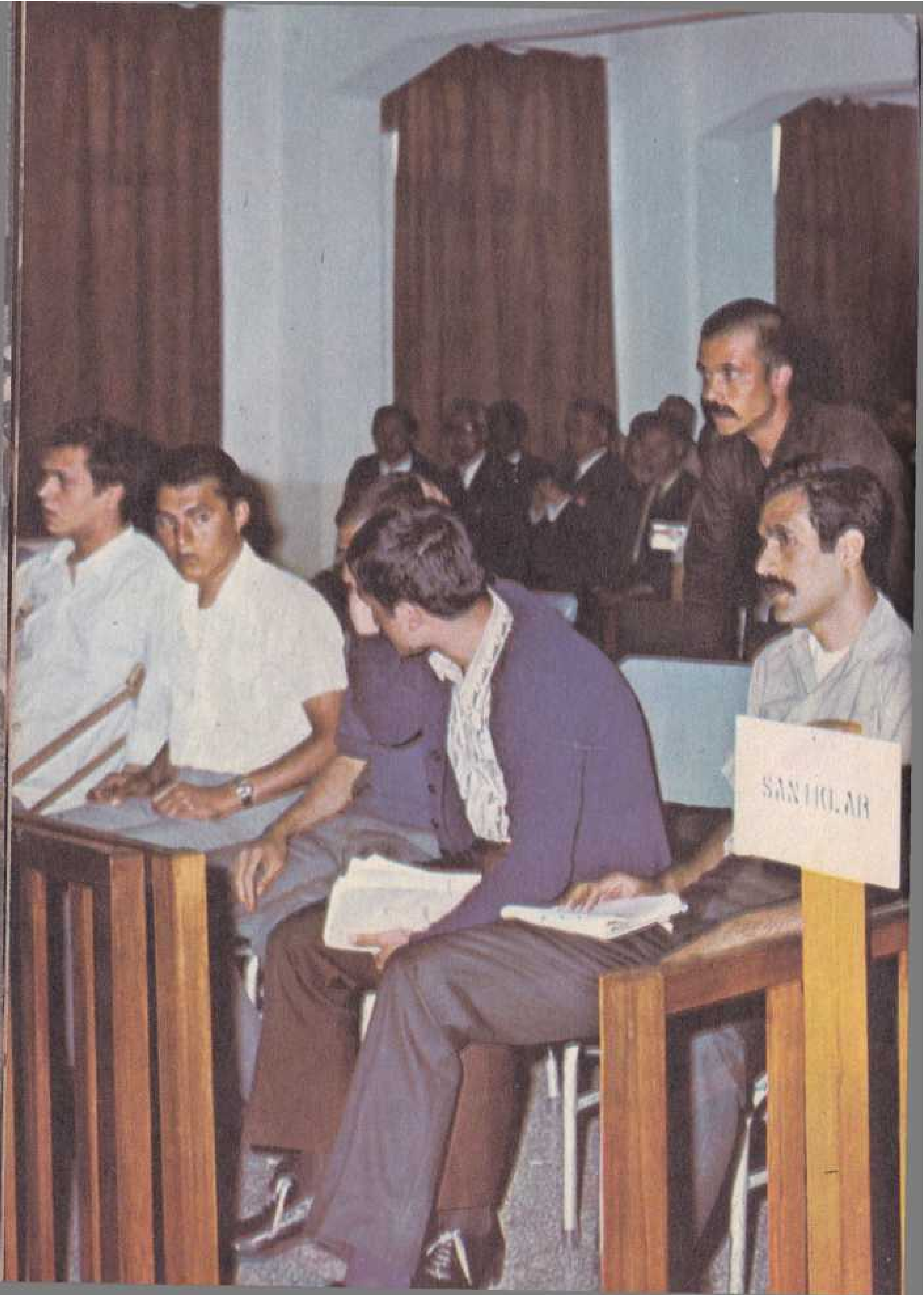

SANTOLAR

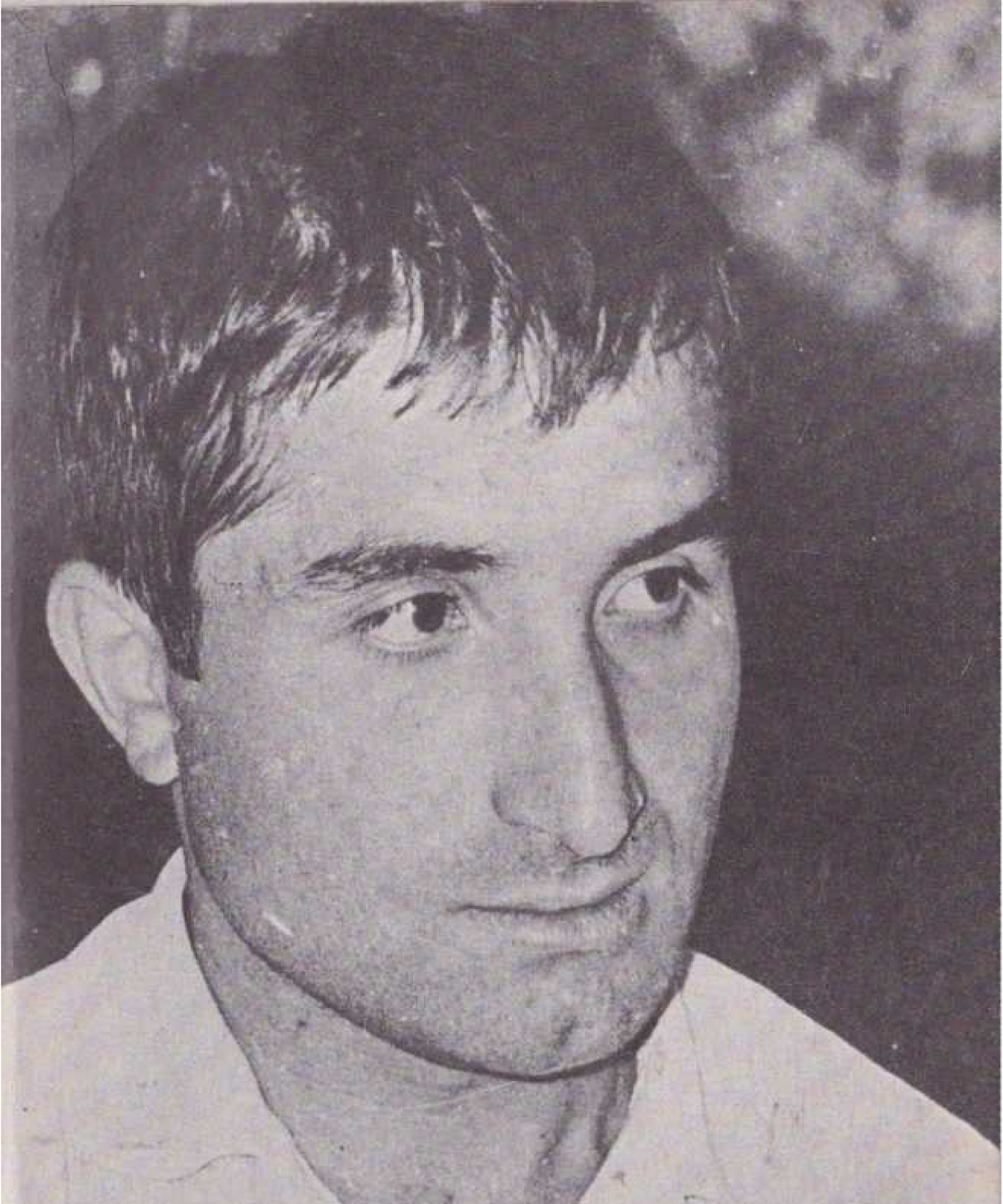

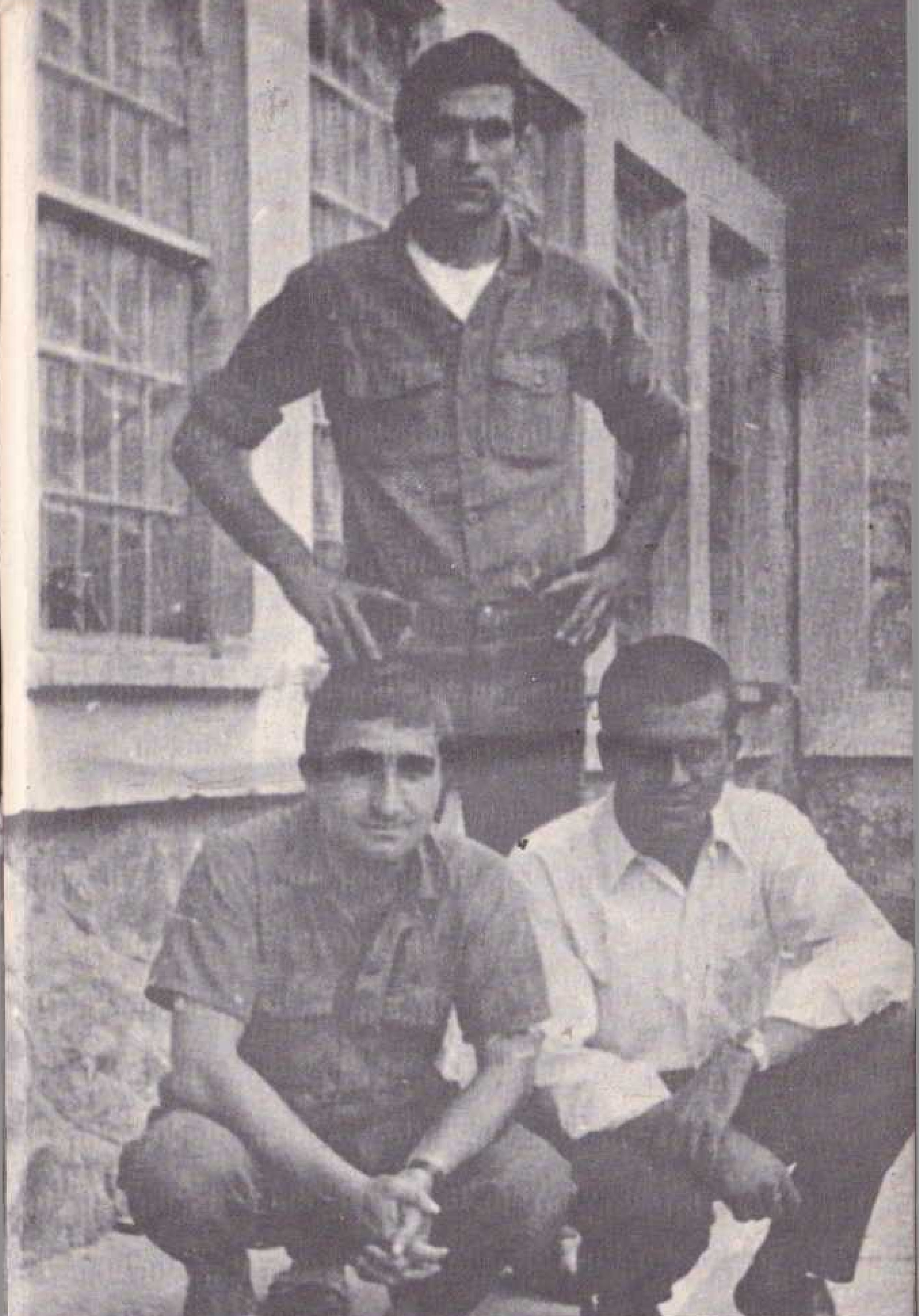

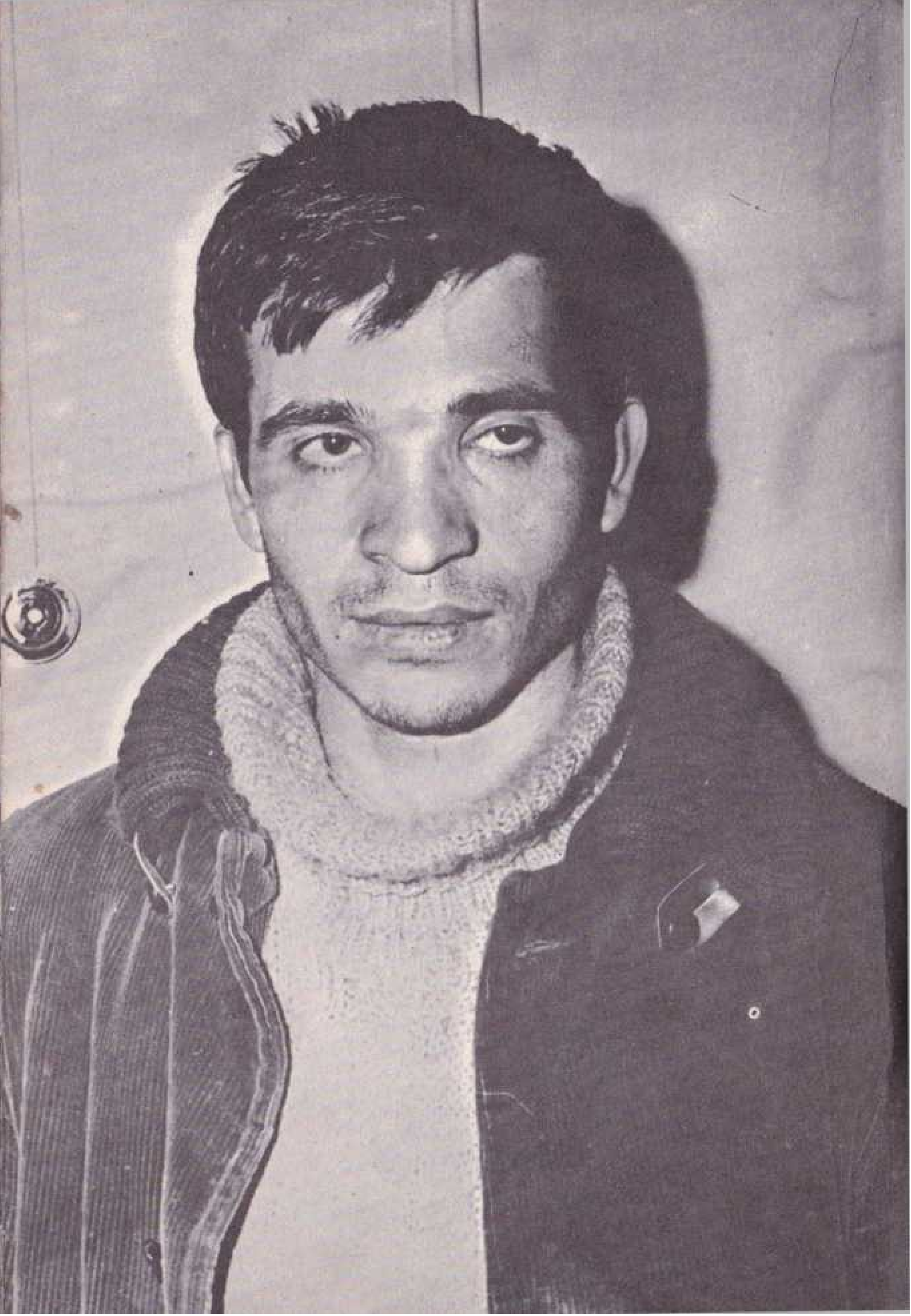

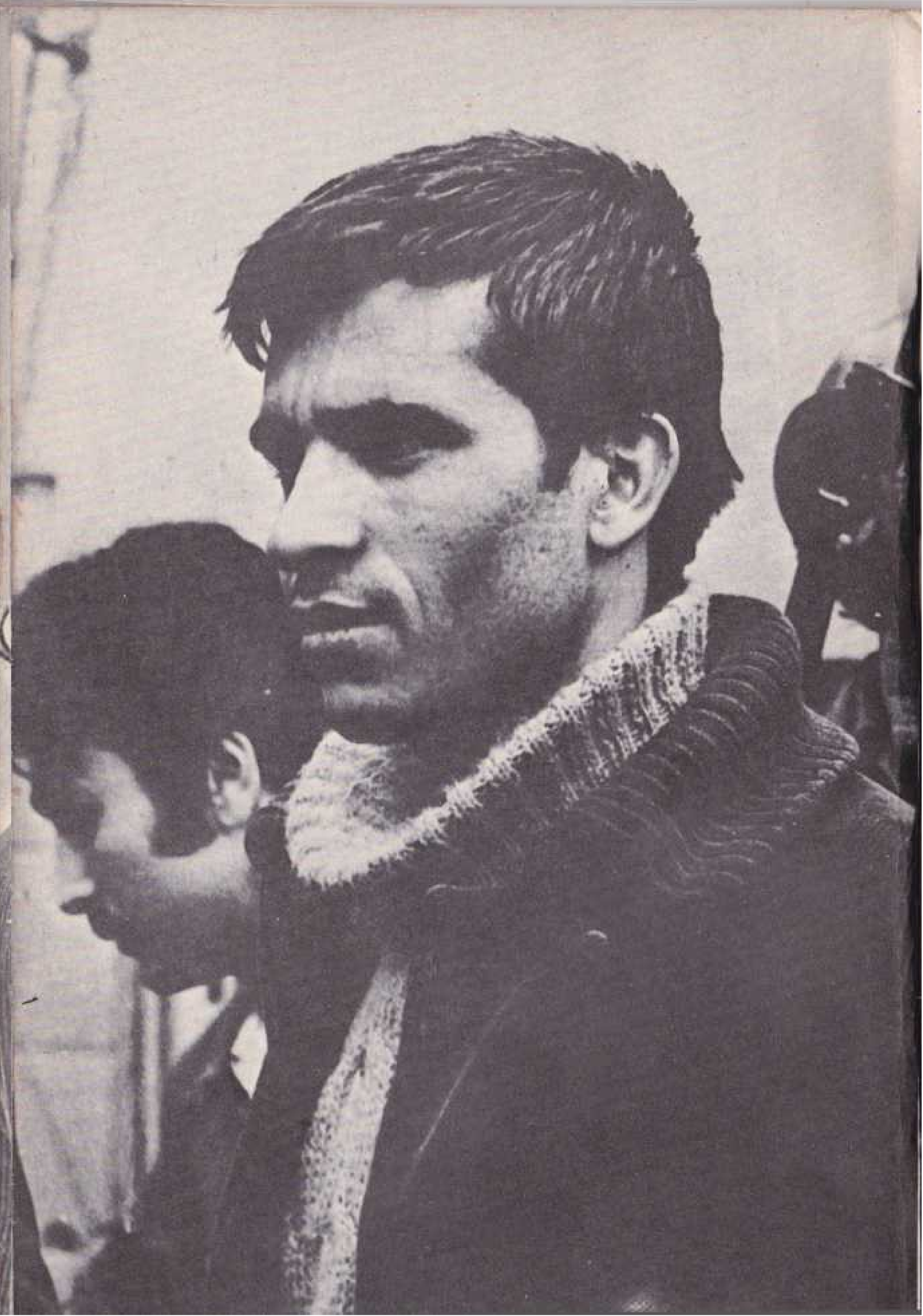

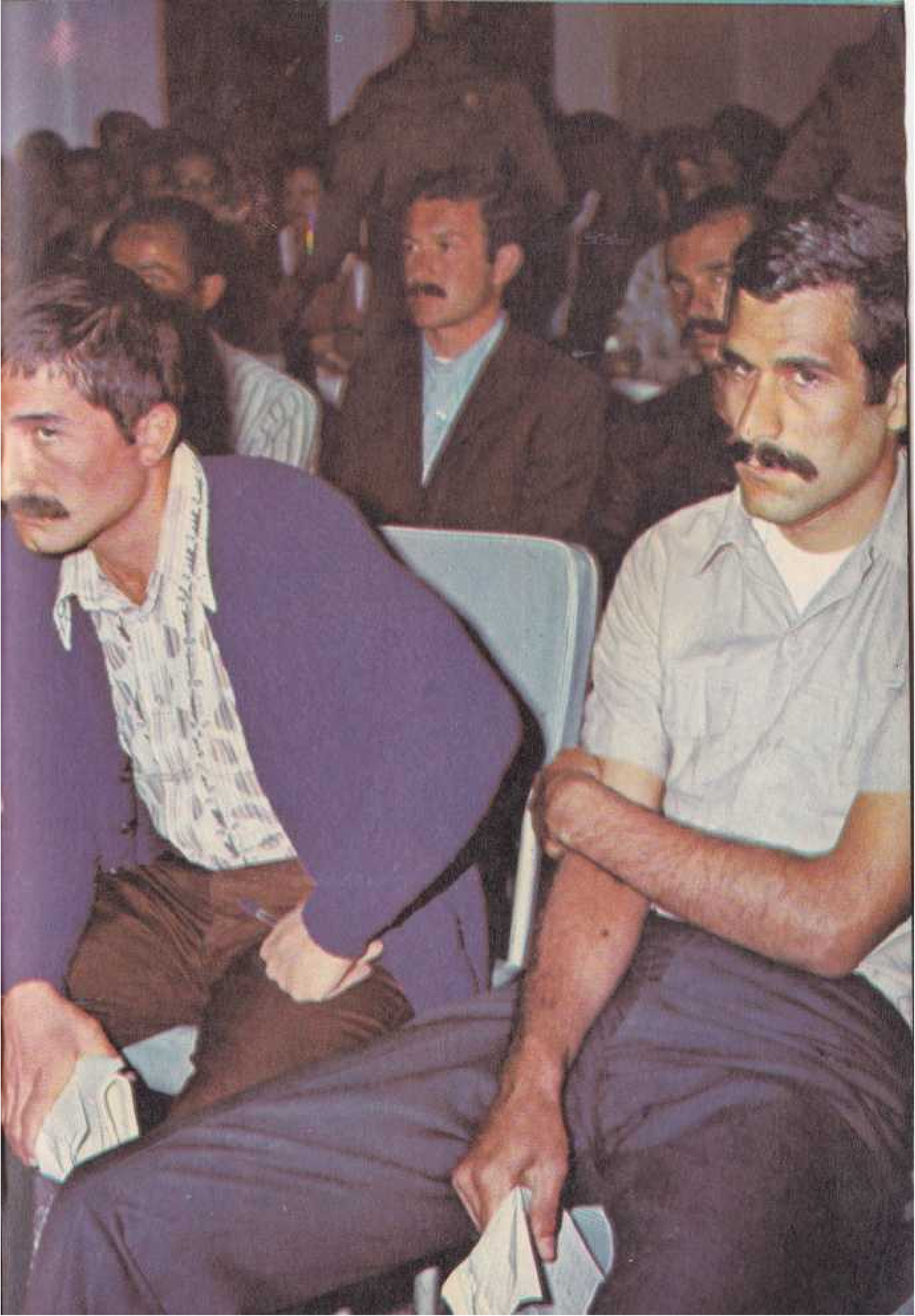

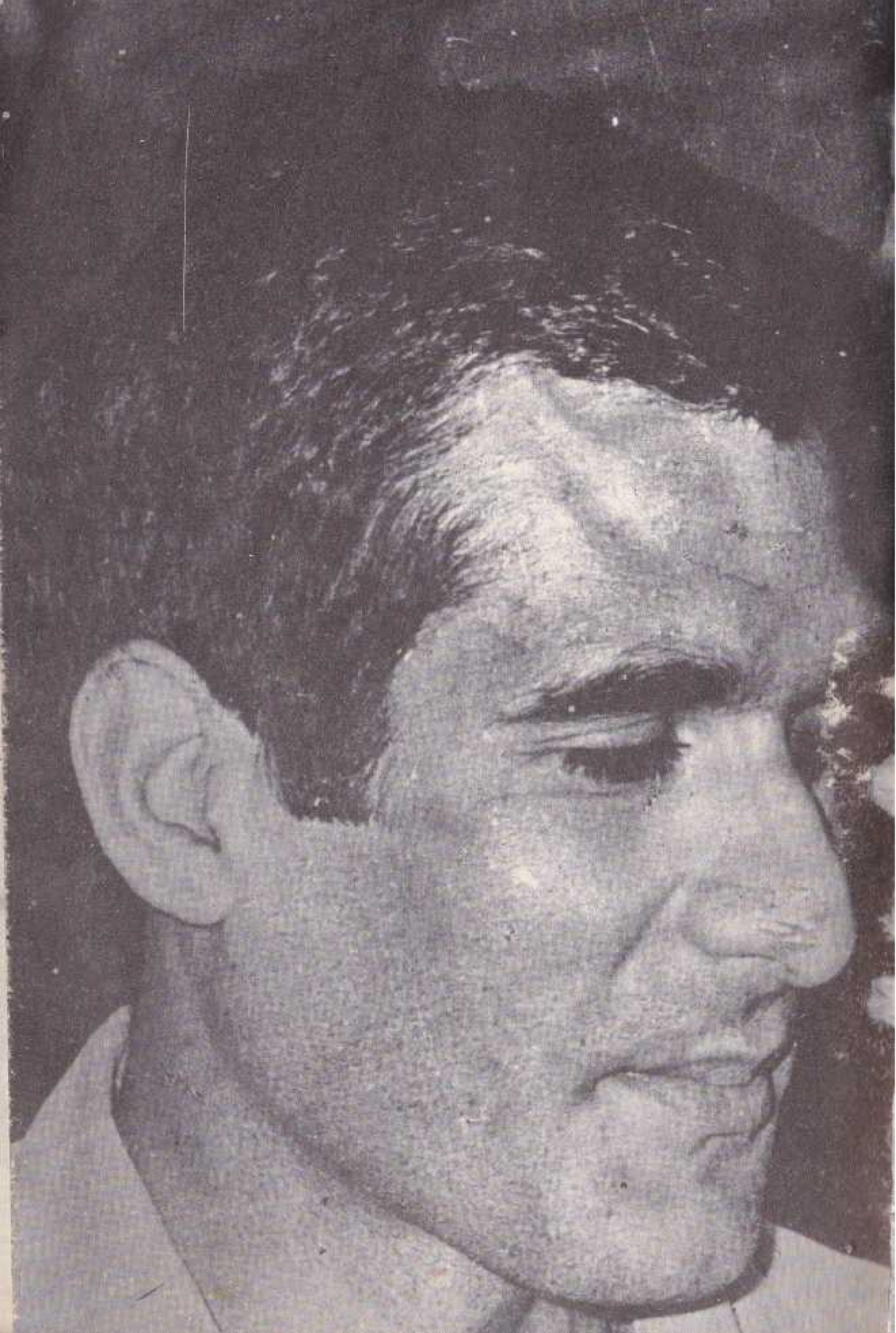

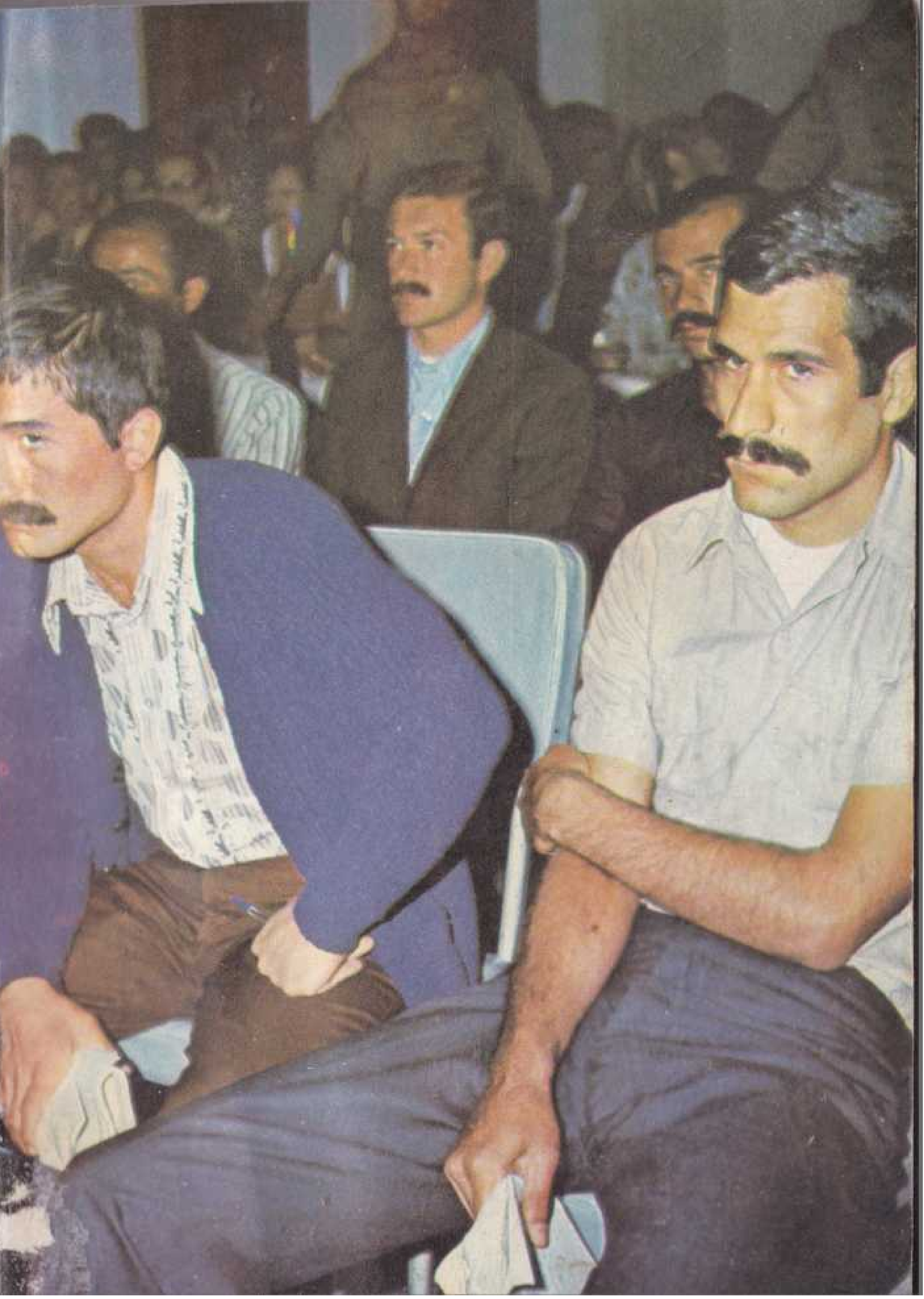

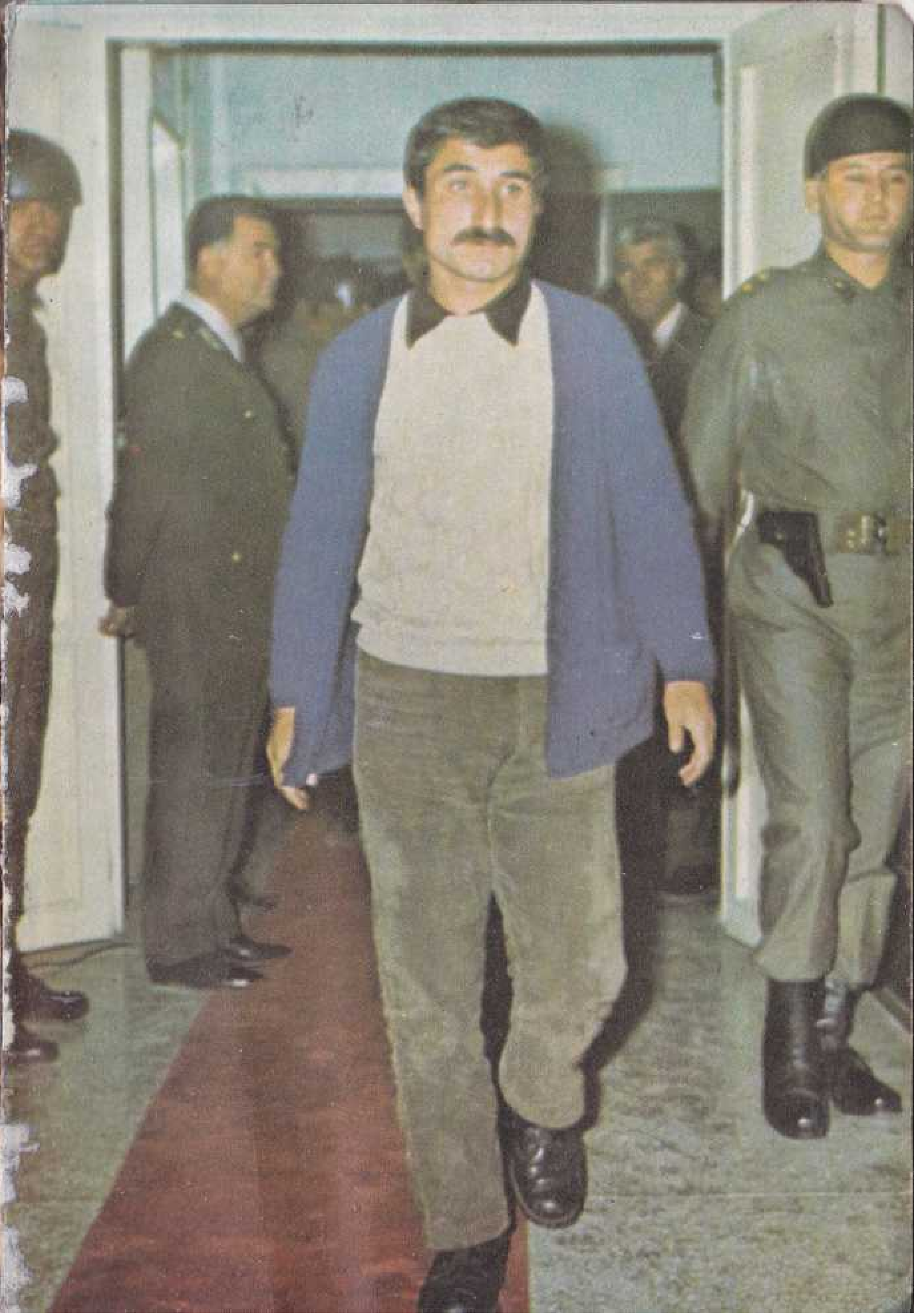

1962

Onuncu Yıl Gülleri

Deniz Gezmiş Anlatıyor adıyla sunduğumuz bu kitapta, bir döneme tanıklık eden en canlı belgeleri bulacaksınız. O dönemde, **Deniz Gezmiş** ve arkadaşlarıyla aynı cezaevinde yatan **Erdal Öz**, onlarla gizlice konuşma olanağı bulmuştu. Erdal Öz, bu konuda şöyle diyor: **«12 Mart döneminin ölüm cezasıyla yargılayıp astığı üç devrimci gencin üçüyle de konuşmuş olmayı çok isterdim. Görüşleri, eylemleri ne olursa olsun, bir karanlık dönemin en ilginç, en korkusuz kişileriydiler. Ama Hüseyin İnan'la konuşamadım. Çünkü o günlerde Hüseyin, bütün arkadaşları adına ortak savunmayı hazırlıyordu. Önlerinde pek az günleri kalmıştı. Onu bu çalışmalarından alıkoyamazdım. Gerek Deniz Gezmiş'in, gerekse Yusuf Aslan'ın bana anlattıkları, bu üç devrimci gencin ortak sesleri sayılmalıdır.»**
Ayrıca bu kitapta, idamlar öncesindeki, idamlar arasındaki ve idamlardan sonraki olayları, bütün ayrıntılarıyla bulacaksınız. Bu olayları, o günlerde sıcağı sıcağına en yakın görgü tanıklarına anlattıran Erdal Öz'ün kaleminden okuyacaksınız. Bu kitabın birinci basımının geliri Türkiye Yazarlar Sendikası'na bırakılmıştır.

Kapaktaki ve içerideki bütün fotoğraflar,
Ergin Konuksever'den alınmıştır.

Kapak düzeni : **Mehmet Sönmez.**

20 lira